

ГОЙВЫВ КОДЗУВ

9

СЕНТЯБРЬ

1977

Ленинскӧй комсомоллӧн премияа лауреат, Вуктылса газ перъян управлениеысь оператор коммунист В. Н. Скурихин.

Снимайтіс В. Ячменев.

КӦЙВЫВ КОДЗУВ

ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННӦЙ
ДА ОБЩЕСТВЕННО-
ПОЛИТИЧЕСКӦЙ
ЖУРНАЛ

ЛЭДЗӦ КОМИ АССР-са
ПИСАТЕЛЬЯСЛӦН СОЮЗ

ПЕТӦ 1926 ВОСЯНЬ

9

СЕНТЯБРЬ
1977

СЫКТЫВКАР

ТАЙӦ НОМЕРЫН

А. ВАНЕЕВ. Ӧтувъя праздa. Керӧс вывсянь. Сиктса асыв. Войвывса гожӧм. Парма чуркйын быдмысь пу. Арся юсьяс. Тӧлыся вой. Мед йӧзыс чайтӧны. Ловъяяслы (кывбуръяс) 3

Н. БЕЛЫХ. Колана воськов (пьеса) 7

Венгръяслӧн да комияслӧн йитӧдъяс . . 30

Д. ЮХАС. Партия — сӧвмӧм социализм строитӧмын веськӧдлысь вын 31

Венгерскӧй поэзияысь

Ш. ПЕТЁФИ. Война лёк вӧтӧн петкӧдчыліс мем... Тэ кӧ дзоридз... Я. ВАЙДА. Комета. Й. ФОДОР. Ленинлӧн статуя, кодӧс лэптіс скулыптор Патцаи. А. ТОТ. Март. А. ГИДАШ. Сӧмын ми. Г. ГАРАИ. Июнь. Ф. БУДА. Изъя мойд 43

Публицистика

М. КРАВЦОВА. СССР-са Конституция — том йӧзлы 46

В. КУШМАНОВ. Кодыр ӧзйӧны кодзувъяс . 51

Н. АФАНАСЬЕВА. Ухтаса индустриальнӧй институтлы — 10 во 57

Серамбана гижӧдъяс

И. СМИРНОВ. Сочинение (висьт) 59

Е. ГУЛЯЕВ. Ворсӧмъяс 62

Выль книгаяс 63

СЕВЕРНАЯ ЗВЕЗДА

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

ОРГАН
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
КОМИ АССР

Редактор ***П. Шахов***

Редакционная коллегия:

А. Ванеев, М. Игнатов, В. Попов, С. Попов, Я. Рочев *(зам. редактора),* ***С. Раевский, И. Торопов, Г. Юшков, В. Ширяев*** *(отв. секретарь).*

Петр Всеволодович Туголуков, сиктса туйяс асфальтӧн вольсалысь.

Снимайтіс Р. Рочев.

Альберт ВАНЕЕВ

ВЫЛЬ КЫВБУРЪЯС

ӦТУВЪЯ ПРАВДА

Оз мелі тӧвру
пальмаяссӧ гильӧд:
Лӧз Кордильерлӧн
зумыш чужӧмбан,
Фашистскӧй
джагыд везйын
пессьӧ Чили,
Веж гыӧн нӧйтчӧ
Ыджыд океан.

Ёрт туйӧ пуктан
президент Альенде,
Поэт Неруда,
кодлӧн кувтӧм ним,
Сэк пӧдісны,
кор Чили весьтын пемдіс,
И шогсьӧмыс
став Му пасьта оз чин.

Палачлӧн гыжйыс
мортлы горшӧдз судзӧ,
Кӧрт чепӧн мусӧ
зэлӧдӧма тан,
Но тэ эн сетчы,
миян дона Лучо,
Тэ дзормин,
но эн дрӧгмун,
Корвалан!

Бур йӧзлӧн
тӧжд и муслун
бара садьмис,
И сійӧс помны
некоді оз лысьт.

Став Му шар пасьта:
«Аттьӧ!»
«Аттьӧ!»
«Аттьӧ!»
Да муӧдз копыр,
дзормӧм коммунист!

И челядьсянь,
и мамъяссянь,
и ставсянь,
Мый мелі сьӧлӧм
вӧлі кӧрт кодь ён,
Мый вылын кутін
аслад сямӧн-авӧн
Тэ ӧтув
югыд
правданымлысь дон!

Кӧть пемыд гуысь петны
талун письтін,
Но аслад шудыд —
сӧмын джынъя шуд:
Збыль нимкодь овлӧ
сьӧлӧм коммунистлӧн,
Кор югдас-мездмас
дзоньнас чужан му.

Ӧд пеж фашизм
став ловъясӧ оз вильӧд,
Лӧз Кордильерлӧн
югдас чужӧмбан,
И джагыд везйысь
орӧдчас на Чили,
И нюмъёвтас на
нӧйтчысь океан.

КЕРӦС ВЫВСЯНЬ

Джуджыд керӧс,
Гажа керӧс,
Мича керӧс —
Коми мулӧн морӧс вылас сикӧтш моль.
Сытӧг гӧль и чусыд мулӧн ловъя серыс.
Керӧс вылӧ босьт да сьӧлӧмтӧ кӧть коль.

Керӧс вывсянь олӧм эрдыс выль ног воссьӧ:
Ставыс шензьӧдана, ышӧдана, бур.
Сьӧлӧм тіпкӧм сэки ӧддзӧ, вежӧр ёсьмӧ,
Том дыр кӧсйӧмъясӧн бара кольмӧ юр.

Керӧс вывсянь быттьӧ ӧтпырысьӧн аддзан
Ылыс тундра, Джеджим парма, Тӧв-Поз-Из.
Быттьӧ ӧні ӧттшӧтш гӧрддзасьӧмны татчӧ
Кольӧм луныслӧн и аскиыслӧн мич.

СИКТСА АСЫВ

Югыд кӧсйӧм, ышӧдана мӧвп
Гожся кадӧ чужтӧ сиктса асыв.
Быттьӧ татшӧм мича эз на вӧв
Шонді кытшлӧн зарниалӧм асык.

Быттьӧ кывза медводдзаысь на
Ю дор раскысь колипъяслысь дзользьӧм,
Быттьӧ видлі юлывтӧм на ва
Уна нэмъяс визувтысь сӧдз ёльысь.

Быттьӧ талун трактор «Беларусь»
Жургӧм пыдди сьыланкывъяс сьылӧ.
Быттьӧкӧ оз мӧс, а дзодзӧг-юсь
Йирсьынысӧ лэччӧ ласта вылӧ.

Вӧзйӧ асыв шань да мича лун —
Во чӧж виччысяна дона козин:
Сиктса мортлӧн чужӧм вылас нюм
Асывсьыс на югыд страдна водзын.

ВОЙВЫВСА ГОЖӦМ

Войвыв гожӧмлӧн мамлӧн кодь сямыс...
Пыр тай пальӧдӧ менсьым юр вем.
Ачыс гожӧмыс, кыдзи и мамӧй,
Гижӧ чуксасян письмӧяс мем:

«Лок нин, лок, пиук...
Личӧдлы уджтӧ.
Муртса шойччӧмыд сійӧс оз торк.
Медбӧр лымсянь да медводдза пужйӧдз
Тэнӧ виччысьӧ важмыштӧм горт.

Лок нин, лок вай:
Льӧм дзоридз нин усис,
Буретш кульмыны лӧсьӧдчӧ гыч,
Важӧн позйынӧсь сёрмӧдчӧм юсьяс,
Гырысь коръя нин ӧшинь ув кыдз.

Лок нин, лок:
Регыд лӧзӧдас чӧдлач,
Ӧмидз кисьмытӧдз гортад кӧть ов.
Парма ӧдзӧсыд, майбыр, оз пӧдлась —
Вӧзъяс ельдӧг, и сэтӧр, и пув...»

Кысь нин, мӧвпала, ельдӧгъяс эськӧ —
Бур нин олыштны гортын лун-мӧд:
Таво мырпомла бара ог веськав,
Дзибйын метӧг нин сьӧдасяс чӧд.

Коля кок туйӧс уна туй вожын,
Тӧдла кӧдзыдсӧ-шоныдсӧ сэн,
Сӧмын мамӧй да войвывса гожӧм
Ӧнӧдз торйӧдны позьтӧмӧсь мем.

ПАРМА ЧУРКЙЫН БЫДМЫСЬ ПУ

Кымын ола, сымын чужан вӧр-ва
Лоӧ меным мусаджык да ас,
Морӧс кудъям шонтынысӧ тӧрлӧ
Пемыд тіль и югыд кыддза рас.

Кымын ола, нимкодьджыка казьта
Пӧльлӧн вӧр керкаын узьлӧм вой.
Лым-йи вӧрзиг лаз кӧть бара пасьтав,
Видлыны мед важся дозмӧр койт.

Кымын ола, ёнджыка пыр колӧ
Сынӧдыслӧн чӧскыд пожӧм кӧр.
Сэки, майбыр, гудӧкасьӧ лолӧй,
Сьӧлӧм вылам кокни лоӧ бӧр.

Кымын ола, пыді гӧгӧрвоа
Вӧрлысь мывкыд, сылысь этш да сям.
Сійӧ меным кыввора и ловъя,
Мӧвпалысь, и вильшасьысь, и рам.

Кымын ола, ясыдджыка аддза,
Кутшӧм дона вӧр, и ва, и му.
Корсюрӧ нин чайтсьӧ, мый ме ачым
Парма чуркйын быдмысь ловъя пу.

АРСЯ ЮСЬЯС

Ланьтӧм вӧр-ваӧс чорыда чишкаліс пуж,
Сьӧктӧм енэжыс му вылӧ усис.
Кушмӧм ыб весьтті, видз весьтті — кельӧбныс кузь —
Бара лунвылӧ лэбӧны юсьяс.

Налӧн ньӧжйӧник кӧдзалас эновтӧм поз.
Гашкӧ, найӧ и бӧрдлӧны гусьӧн,
Но мед шогыс оз дойд менсьым сьӧлӧмӧс моз,—
Мед жӧ лунвылӧ лэбӧны юсьяс.

Ме ӧд кольчча на со, ме ӧд лоа на тан,
Кута шонтыны ыркалысь мусӧ:
Менам лов шыӧй пӧсь, менам кӧсйӧмӧй шань —
Мед жӧ лунвылӧ лэбӧны юсьяс.

Быдмысь ниа кодь ме, абу ме чегӧм чаль,
Оз быд тӧв ныр и кок йылысь уськӧд.
Но мем овлывлӧ жаль, сьӧлӧм доймытӧдз жаль,
Мыйла лунвылӧ лэбӧны юсьяс.

ТӦЛЫСЯ ВОЙ

Тӧлысьӧн-кодзулӧн енэжыс югдӧма,
Синъяссӧ восьтӧма вой.
Кажитчӧ, сьӧлӧмын ёнтыны дугдӧма
Вояс чӧж новлӧдлан дой.

Төвся лӧз енэжын кисьмӧны кодзувъяс,
Быттьӧкӧ гожӧмын оз.
Шудыс и гажыс, и шоныдыс водзын на —
Эска ме том дырйи моз.

Весьшӧрӧ висьлӧсӧн, регыд мысьт куслысьӧн
Шуӧны тӧлысьлысь би:
Татшӧм сӧдз югӧръяс му вылӧ усьлӧны,
Шаньджыкӧсь лоим мед ми.

Тані мем нэм помӧдз кывзыны дугдывтӧг
Кӧдзыд вой кыалысь мойд.
Тӧлысьӧн-кодзулӧн енэжыс югдӧма,
Синъяссӧ восьтӧма вой.

МЕД ЙӦЗЫС ЧАЙТӦНЫ...

Ме сьӧлӧм дойӧс ассьым видза пыдын,
И ачым йитла, орӧдла кӧ борд.
И быттьӧ шыльыд-мольыд олӧм гыдӧй —
Мед йӧзыс чайтӧны, мый ме тшӧтш шуда морт.

Ме кындзи тырмӧ лимзалысь да няргысь,
Код водзвыв нюлӧ абутӧм на дой,
А ме быд кочӧг бытшкӧмӧн ог артась,
Мед йӧзыс чайтӧны, оз сулы узьтӧм вой.

Кӧть меным тырмӧ верстьӧ мортлӧн шогыс,
Но чужӧм вылам век на челядь нюм,
Ог суклясь, ни ог увтчывлы ме лёкысь —
Мед йӧзыс чайтӧны, мый кокни мем быд лун.

Ме йӧзсӧ, гашкӧ, этшаджык на шонта,
Ог югдӧд, гашкӧ, налысь олӧм визь.
Но сьӧлӧмнам ме вися бур йӧз понда
И некутшӧм мӧд висьӧмӧн ог вись.

ЛОВЪЯЯСЛЫ

А миянӧс война нэм кежлӧ колис томӧн,
И оланінным миян — братскӧй гу.
Ми кӧдзавны нин заводитӧм вомӧн
Сэк медбӧръяысь окыштім ас му.

Ас му,
Код колис ловъя
И дзоридзьясӧн вевттьысьлӧ быд во...
Ті новлӧдланныд миянсьыным овъяс,
И кӧсъям,
Медым тіян лёк эз ло.

Ми — аслыссикас енъяс.
Ми ог мудзӧй.
И зілям отсасьны век ловъяяслы ми:
Ас морӧс вужйысь вужъяссьӧдам рудзӧг,
И чуньяс костӧд лэдзам турун сі.

Николай БЕЛЫХ

Колана воськов

(Вит юкӧна теш)

Ворсысьяс:

ДАРЬЯ — ӧтка олысь нывбаба.
АННА — сылӧн ныв.
ПАВЕЛ МИХАЙЛОВИЧ — дӧвеч, Дарьякӧд ӧттшӧтшъя.
ТАНЯ — сылӧн ныв.
ӦЛЬӦШ — совхозса уджалысь.
ВАСЯ — армияысь локтӧм том морт.

Вӧчсьӧ ӧнія кадӧ.

МЕДВОДДЗА ЮКӦН

Эновтӧм гроздын сулалӧ некымын керка. Оланаыс сӧмын ӧти — Дарьялӧн,— ӧшиня ӧти пельӧс тыдалӧ. Лӧкиник жытник дорӧ пӧлыньтчӧма пес чипас. Неуна бокынджык, ӧтка пожӧм улын пуклӧс. Сэсся ставсӧ сайӧдӧ сьӧдасьӧм важ керка. Шондіа арся лун. Гортсьыс Дарья петкӧдӧ пась.

ДАРЬЯ. Аттӧ кутшӧм мича да гажа луныс... Гожӧмбыд зэрис, эз сет турун пуктыны. А ӧні, картошка тэрмасигтырйи идралӧм бӧрын, лышкыдалӧ — аминьӧй дай аминьӧй! *(Павкнитӧ пасьсӧ пес чипас вылӧ.)* Мед косьмыштас...

Ылісянь кылӧ матыстчысь трактӧрлӧн мургӧм.

АННА *(мыччысьӧ ӧшиняс)*. Мамӧ, кылан?

ДАРЬЯ. Абу пельтӧм.

АННА. Аддзан?

ДАРЬЯ. Абу синтӧм.

АННА. Трактӧрӧн локтӧны. Додяӧсь.

ДАРЬЯ. Тайӧ, дерт, бара Мишӧ Паш.

Трактӧрлӧн мургӧмыс вочасӧн содӧ.

АННА. Ой, мамӧ, кажитчӧ кӧ-а?! Трактӧрас кыкӧн. Ӧтиыс Ӧльӧш,— сылӧн паськыд плешыс югъялӧ. А мӧдыс...

ДАРЬЯ. Павел Михайлович.

АННА. Абу!.. Вася!..

ДАРЬЯ. Лун шӧр лунын вӧтасян.

АННА. Вася!.. Вася!..

ДАРЬЯ. Да Пашӧ!.. Тӧндзи воліс, шуӧ: «Бырӧда тіянлысь эновтӧм гроздтӧ, разя ӧстатки керкаяс, асьныдтӧ сиктӧ нуӧда овны».

АННА. Но и мед. Оланін сетасны, уджыс лоас матын...

ДАРЬЯ. Тэныд Васякӧд другасьны-пӧдругаасьны кокниджык лоӧ.

АННА. А ме сійӧс ог нин радейт.

ДАРЬЯ. Сідзкӧ, прӧста письмӧасинныд кык восӧ?

АННА. Гижис, локта пӧ армияысь да сійӧ жӧ рытӧ тэнад ӧшинь улӧ сувта... А збыль вылас кывсьӧ — коймӧд лун нин гортас.

ДАРЬЯ. Со, оз узь, уджавны нин пырӧма, локтӧ аддзӧдлыны.

АННА. Меным ӧні сійӧ дзик веськодь. *(Пырӧ гортас.)*

ДАРЬЯ. Збыль тай абу Пашӧ.. Но, кутісны сэсся этіян грымӧдны-камӧдны!.. *(Нӧшта на мыйкӧ шуалӧ, скӧрысь, но трактор шы сайын ниӧм оз кыв.)*

ӦЛЬӦШ *(локтӧ)*. Видза оланныд, Дарья тьӧт!

ДАРЬЯ *(скӧра)*. Сюра лешакъяс! Пельӧс сьӧдмӧдінныд. А дукыс,— енмӧй,— фу, фу! Ловъя вылысь гуӧ вӧтласны.

ВАСЯ *(локтӧ)*. Здравия желаю, Дарья тьӧт!

ДАРЬЯ *(нерӧ)*. Здравия, здравия! Морт ногыс он куж чолӧмасьнысӧ?.. Армиясь локтін?

ВАСЯ. Сэтысь...

ӦЛЬӦШ. Нылыд нӧ мый друг пышйис?

ДАРЬЯ. Повзис. Гашкӧ, таян тракторнас лязӧдасны миянӧс да.

ӦЛЬӦШ *(шогпырысь)*. Збыль ӧд сідз... Коркӧ тайӧ прездыс вӧлі гажа да мича. Быд керкаын юргисны челядь гӧлӧсъяс, но и дерт, улича вылас мӧсъяс баксісны. А тайӧ пожӧм пу улас кымынӧн пукавлісны и радейтчылісны...

ДАРЬЯ. Тэ тшӧтш.

ӦЛЬӦШ. Вася, тайӧ менам чужанін!.. И ӧні ми тэкӧд путкыльтамбырӧдам киссьӧм керка срубъяс, пилитам пес вылӧ, сӧвтам доддьӧ и... Эштіс-бырис менам важ оланін, коркӧя мича презд.

ДАРЬЯ. А ме?

ӦЛЬӦШ. Эз ӧмӧй та йылысь тӧндзи сёрнит тэкӧд Павел Михайлович?

ДАРЬЯ. А мый кӧть и сёрнитіс. Ме абу жӧ кын мыр, мӧвпъясӧй вермӧны жӧ и вежсьыны. *(Броткӧ.)* Аддзантӧ, Мишӧ Паш налы тшӧктӧма. Эз ӧмӧй ачыс коркӧ тан овлы?! Ме лёка ли, бура ли, ассьым нэмӧс тані олі, тан нин лолӧс пӧлльышта.

ӦЛЬӦШ. Балябӧжад ӧмӧй синъясыд, водзсьыд нинӧм он аддзы? Татшӧм посни гездъясас став Коми му пасьтаыс нин кусіс олӧмыс.

ДАРЬЯ. Тэнад, гашкӧ, и кусіс, а менам... *(Аддзӧ пес чипас дорысь панератор, горзӧ...)* Анна, Аннук!

АННА *(мыччысьӧ ӧшиньын, Васяӧс быттьӧкӧ оз и аддзы)*. Мый?

ДАРЬЯ. Вай пачысь шомтор.

АННА *(мыччӧ)*. На.

ДАРЬЯ. Нолтӧсь... *(Вайӧ панератор.)* Медым тэ, кыз рушку, эн вунӧд аслад чужанінлысь нимсӧ, гиж татчӧ: «Кӧдж пон».

ӦЛЬӦШ. Колӧ пижны: «Кӧдж пом».

ДАРЬЯ. Пон кӧть пом — асьным олам,— гиж.

ӦЛЬӦШ. Понйыс сійӧ увтӧ. Ав, ав!.. А тані колӧ пижны: пом!

ДАРЬЯ. Тырмас понъясьнысӧ!.. *(Босьтӧ пес чипасысь пес плака.)*

ӦЛЬӦШ. Такӧд вензьыны!.. *(Гижӧ.)*

ДАРЬЯ. Со тэныд кӧрт тув. Тайӧ пес плаканас и тувъяв панераторсӧ пожӧмас.

ӦЛЬӦШ *(смелджыка)*. Ме тэныд абу уджйӧза. Колӧкӧ,— ачыд ноксьы. Вася, мӧдім уджавны.

ДАРЬЯ. А ёна жӧ ті лёк йӧз!.. Сідз нин сьӧлӧм вылын шог: коньӧрӧй Бускоӧй кык вежон сайын чераліс, ачым ӧдва ловъя. Тіянлы веськодь — ӧдйӧджык уджӧ кутчысянныд, гӧранныд кок улӧс.

ӦЛЬӦШ. Но мед нин, сідзкӧ, Дарьяыс олӧ. Ми тэкӧд Вася эсійӧ лёк керкасӧ первой путкыльтам, сэсся этатчӧ кутчысям, а кор Павел Михайлович локтас, мед ачыс такӧд сёрнитӧ...

ДАРЬЯ *(мӧд гӧлӧсӧн)*. Павел Михайловичыд ачыс кӧсйысис жӧ волыны.

ӦЛЬӦШ. Неуна сёрӧнджык.

ДАРЬЯ. Да ӧд прамӧй кӧ ті йӧз, пырысь-пыр уджӧ он жӧ кутчысьӧй!

ӦЛЬӦШ. Мыйла?

ДАРЬЯ. Муртса воинныд, пуксьыштлыны эн на удитӧй, нуръясьыштны... *(Горзӧ.)* Анна, Аннук! *(Ӧшиньын мыччысьӧ Анна.)* Вай лӧсьӧдышт пызансӧ, йӧзыслӧн кынӧмыс сюмалӧ, горшыс косьмӧ.

АННА. Эз ӧмӧй найӧ уджавны локны?

ДАРЬЯ. Лоас на кадыс.

ӦЛЬӦШ *(ас думсьыс)*. Аттӧ, кутшӧма друг небзис мортыслӧн сьӧлӧмыс!..

АННА. Пызан саяд пукалігӧн уджыд оз мун.

ДАРЬЯ. Ыджыд-ӧ удж, киссьӧм керкаястӧ путкыльтны, ӧти здукӧн чуш-чаш вӧчасны.

АННА. Павел Михайлович мый шуас?

ДАРЬЯ. А мед колӧкӧ ачыс тшӧтш локтіс. Нинӧм сылы барин моз ыджыдавны. Ӧльӧш, лок, лок, пырав.

ӦЛЬӦШ. Но иносьӧ... *(Пырӧ.)*

ДАРЬЯ. Вася, Васюк, дитяӧй! Вай вӧч, мый ме тэныд тшӧкта. *(Сетӧ панераторсӧ.)* Вай тувйышт тайӧс. Дерт, миян кузяа олӧм тані оз нин ло, а век жӧ... Муса пиукӧй,

тувъяв. *(Вася тувъялӧ пожӧмӧ панераторсӧ, сэні гижӧма: «Кӧдж пон».)* Анна, Аннук! Петав кӧть здоровайтчыны.

ВАСЯ. Оз кӧ ӧд кӧсйы мекӧд сёрнитны...

ДАРЬЯ *(горӧдӧ)*. Анна, кодлы ме шуа?! Ок, Вася, Аннукыд менам зэв асныра. Ёна и ковмас тэныд сыкӧд майшасьны.

АННА *(мыччысьӧ ӧшиньын)*. Мамӧ, дугды!

ДАРЬЯ. Ог али мый збыльтор висьтав? Тэ сэтшӧм, тэнӧ видыштны оз позь.

АННА *(строга)*. Мамӧ?!

ДАРЬЯ. Керка ӧдзӧссӧ ӧмӧй он аддзы!

АННА. Сирасис. *(Сайӧдчӧ.)*

ДАРЬЯ. Важӧн медым тадз. *(Васялы.)* А тэ, пиукӧй, збойджыка, збойджыка.

Анна котӧртӧ керкаысь пожӧм дорӧ, сувтӧ ставыслы мышкӧн. Дарья нюмъялігтыр пырӧ гортас. Недыр мысти мыччысьӧ ӧшиняс.

Тадзи и кутанныд чӧв овны? *(Шӧпкӧдӧ Васялы.)* Матыстчы сылань.

ВАСЯ. Ачым тӧда!

ДАРЬЯ. Велӧд таянӧс! *(Сайӧдчӧ.)*

ӦЛЬӦШЛӦН ГӦЛӦС. Эн сюй ныртӧ, кытчӧ оз ков.

ВАСЯ *(матыстчӧ)*. Анна!.. Аннук?!

АННА. Велӧдісны?.. Тӧдан?!.

ВАСЯ. Да ме...

АННА. Дерт тэ, абу кодкӧ мӧд. Тані матігӧгӧр тэысь кындзи дзик некод абу.

ВАСЯ. Лӧгасин?.. Анна, эн лӧгав.

АННА. Медбӧръя писымӧын мый кӧсйысин?

ВАСЯ. Мыжа, збыльысь мыжа!

АННА. Куим луннад, кӧсъян кӧ, кадыд сюрас нин аддзысьлыны.

ВАСЯ. Чойяс ӧшӧдчисны сьыліӧ... Мамӧ гажтӧмчӧма...

АННА *(бергӧдчӧ сылань)*. Мун пыр керкаас. Абу лӧсьыд тадзи йӧз син водзын.

ВАСЯ. Асьныс томӧн вӧліны,— гӧгӧрвоасны! Менам сьӧлӧмӧй ӧзйӧмӧн ӧзйӧ!

АННА. Гашкӧ, сэсся лун шӧр лунын окасьны колӧ! *(Нюмъялӧ.)*

ВАСЯ. А позьӧ? *(Збыльысь кӧсйӧ окыштны.)*

АННА. Вешйы син водзысь! Вачкыссяс! *(Ачыс малыштӧ сылысь юрсисӧ.)*

ВАСЯ. Ак тэ менам колипкай! *(Сывйыштӧ.)*

АННА. Вася, чужӧмтӧ сарпала.

ВАСЯ. Ак тэ менам лежнӧг чвет!..

АННА. Аддзылас кӧ мамӧ, эштіс олӧмӧй!

ДАРЬЯ *(мыччысьӧ ӧшиньын)*. Аддза нин!

АННА. Ой! *(Мынтӧдчӧ.)*

ВАСЯ. Сюри!..

ДАРЬЯ. Яндзимыд тіян абу. Час ме петала. *(Сайӧдчӧ.)*

АННА. Ойя да ойя, мый лоӧ?

ВАСЯ. Анна, эн пов, ме тэысь ёнджыка пола.

АННА. Босьтас вот пес плака да....

ДАРЬЯ *(петӧ)*. Час ме тіянлы петкӧдла пуж.

ВАСЯ. Анна, котӧрт!

АННА *(котӧртӧ)*. А тэ?

ВАСЯ. Ме тэ бӧрся. *(Пышйӧны.)*

ДАРЬЯ *(босьтӧ киас пес плака, горзӧ)*. Васька! Анна! Кутанныд кӧ пышъявны, сьӧлӧмтӧмъяс, ме бӧрдза.

ӦЛЬӦШ *(сулалӧ восьса ӧшинь дорын)*. Повзьӧдан сӧмын, ылӧджык на пышъясны.

ДАРЬЯ. Васька! Анна! Кыланныд! Дзикӧдз вошисны. Тайӧ нӧ, Ӧльӧш, мый вӧчсьӧ? Мир смек! Йӧзсяньыс юръяндзим! Пышйисны, эз и сувтлыны. Дас кӧкъямыс во велӧдӧма-быдтӧма, кӧмӧдӧма-пасьтӧдӧма, а сэсся кутшӧмкӧ кутюпи локтіс да ныр улысь тшапкис!

ӦЛЬӦШ. Но мый лоис, лоӧма. Мый сэсся керан! Пыр да кӧть ӧти стопка пӧрӧдам, шогтӧ чегам.

ДАРЬЯ *(пуксьышгӧ пожӧм улӧ)*. То ӧд кутшӧм олӧмыд! Нэм чӧж ӧтка ныв вӧсна вийси, а ӧні... Ӧльӧш, гашкӧ, ме пӧрысьми?

ӦЛЬӦШ. Он на шу.

ДАРЬЯ. Эн пӧръясь! Веськыда висьтав — пӧрысьмӧмыд!.. А кор кості удиті?.. Тӧрыт на быттьӧкӧ челядь моз тіркъялі. Бать-мамӧй быд рыт вӧлі вежӧр-мывкыд тувъялӧны... А со: усис война вылын батьӧ, мамӧй кор нин кулӧма, кагаӧй,—

омöль быдтас, менсьым юасьтöг олö-вылö...

ÖЛЬÖШ. Но мыйкö тэ вывті жö кутін шогö усьны.

ДАРЬЯ. А мен аслым на ещö окота гажаа овны! Чайті, воас на сійö пöраыс... Артмö, сёрми.

ÖЛЬÖШ. Сёрнитанторйыс!.. *(Сайöдчö.)*

ДАРЬЯ. Ок, ок, ок!.. Артав кöть эн, а ёна и дженьыд нывбабаыдлöн нэмыс.

МÖД ЮКÖН

Колис час-мöд. Локтöны Павел Михайлович да Таня.

ПАВ. МИХ. Öльöш!.. Вася!.. Трактор сулалö, асьныс вошömаöсь... Тайö, дерт, бара Дарья кикимеритчö.

ТАНЯ. А коді сійö сэтшömыс? *(Лэдзö муас неыджыд ноптор.)*

ПАВ. МИХ. Эм тані öти олысь... Коркö том дырйиыс, кор тані олömыс пуömöн пуис — вöлі сійö быдлаын медводдза. А сэсся быттьöкö мыйкö торксис сылöн,— оз нетшкысь водзлань, важ олöм бердас сирасьöма.

ТАНЯ *(друг чепöсйö жытник дорысь бокö)*. Ой, мама!..

ПАВ. МИХ. Коді куртчис.

ТАНЯ. Эстöн... *(Индö.)*

ПАВ. МИХ. Жытникын?!

ТАНЯ. Кодкö шкоргö.

ПАВ. МИХ. Буско пон. Töндзи вежон кык-куим сайын волі да, тадз жö лунтыр шкоргис. Ывлаас оз и петавлы, пöрысьысла!.. Вот, Таня, кымынысь ме кöсйысьлі тэныд петкöдлыны ассьым чужанін да сідз эг и слöймы... Медбöръя лунödзыс!.. Тані ме чужи, быдми... Тайö пожöм улас унаысь пукавлі... *(Малыштö пусö.)* Олан-вылан, дона ёртöй!..

ТАНЯ. А тайö мый? *(Индö пуас тувъялöм панератор вылö.)*

ПАВ. МИХ. Со öд, со öд, кутшöм этійö ёмаыс! Этша на менсьым нервъясöс дойдліс-орödліс... *(Кöсйö нетшыштны панераторсö.)*

Керкаысь петö Дарья.

ДАРЬЯ. Код нин тані мургö-варгö?! Бур морттö узянінсьыд чеччödасны.

ПАВ. МИХ. Тыпу, кыйödчöма! *(Эновтчö.)* Прамöй йöзыс лун шöр лунын оз стынитны-узьны.

ДАРЬЯ. Пашö тай вöлöма!.. А ме пажын бöрын здук кежлö вугыртлі да вötася, быттьökö менам керка дінö локтöма мути. Кузь юрсиа, гача!.. *(Сувтö Танялы паныд.)* Но?! Гача!.. И юрсиыс кузь!.. Тайö нö коді?..

ПАВ. МИХ. Мути!.. А оз кö эскыссьы — выль götыр!

ДАРЬЯ. Мися жö мыйкö!.. Но, ничего, ничего выль götырыд, том, мича! Тушанас ыджыд — джек вылö сувтлömöн ковмас окасьны!..

ТАНЯ. Тётя Дарья, пröстасьыс эн шуасьöй. Тайö менам бать!

ДАРЬЯ. Но!..

ТАНЯ. Папа, вай бура сёрнитöй.

ПАВ. МИХ. Сёрнитсьöма такöд. Дарья, висьтав, кöн менам йöзыс?

ДАРЬЯ. Ме али мый на вылын ыджыдыс?

ПАВ. МИХ. Асывсяньыс кöнкö шöйтöны.

ДАРЬЯ. Уджыд абу кока, оз пышйы. Или мöдар югыдас менам Буско моз оз тэрмась. *(Синва лэдзö.)* Öти прамöй друг вöлі, дай сійö эз ло.

ПАВ. МИХ. А код нö эськöн киссьöм жытникад шкоргö?

ДАРЬЯ. Каститчö кö-а? *(Кывзысьö.)* Збыль! Аминьöй, аминьöй!.. Ас киöн дзеби-гуалі. Талун сылöн кык вежонъя.

ПАВ. МИХ. И, дерт, казьтыштінныд?

ДАРЬЯ. Тэнö ог виччысьöй!

ПАВ. МИХ. Гördöн али еджыдöн?

ДАРЬЯ. Абу öткодь тэныд?

ПАВ. МИХ. Ад горшъяс!.. Юömысла и удж йылысь вунödömаöсь.

ДАРЬЯ. Час köть гортö пырала да кутшömкö сёян вайышта. Мödар югыдас, буракö, оз жö вердны.

ПАВ. МИХ. Аддзömыд йöйöс!.. *(Пырö жытникö, кыскö-тойлалö сэтысь Öльöшöс, коді юр вывтіыс пасьöн вевттьысьöма.)* Нолтöсь сувтлы, пеж лов!

ÖЛЬÖШ. Павел Михайлович?! Оз ӧмӧй позь культурнӧйджыка?.. Ог ӧд узь!

ПАВ. МИХ. А мый эськӧн вӧчан?

ÖЛЬÖШ. Дзебсяся.

ПАВ. МИХ. Кодысь?

ÖЛЬÖШ. Дарьяысь.

ДАРЬЯ. Но?.. Ме тэныд мыйкӧ лёк вӧчи?

ÖЛЬÖШ *(Павел Михайловичлы)*. Ӧбижайтӧ.

ДАРЬЯ. Ме?

ПАВ. МИХ. Тэнӧ? Татшӧм öслӧпанӧс?!

ÖЛЬÖШ *(норасигмоз)*. Локтӧмсянь командуйтӧ. Первой тшӧктіс кутшӧмкӧ объявление гижны. Сэсся Бускоос казьтӧдіс, ковмис стопка, мӧд...

ПАВ. МИХ. Коймӧд...

ÖЛЬÖШ. А медбӧрын вӧзйӧ гудӧк да мырдысь тшӧктӧ ворсны камаринскӧй!..

ДАРЬЯ. Лёк али мый сійӧ — камаринскӧйыс?

ÖЛЬÖШ. Казьтӧданінас?!

ПАВ. МИХ. *(скӧрмӧ)*. Тырмас пиньястӧ кеслыны. Кӧні Васька? Дарья, нылыд?

ДАРЬЯ. Аттӧ, век на кӧнкӧ мусукасьӧны.

ПАВ. МИХ. Тадзтӧ, коркӧ кык син костсьыд ныртӧ гусяласны, непӧштӧ ывтӧ.

ДАРЬЯ *(корсьысьӧ)*. Анна, Васька?! Он кӧ тайӧ жӧ здукӧ локтӧй, кыкнантӧ гӧбӧчӧ йӧрта.

АННА *(локтӧ)*. Мамӧ, ми льӧм вотім.

ДАРЬЯ *(босьтӧ чипасысь пес плака)*. Час ме петкӧдла льӧм.

ВАСЯ. Збыль ӧд, збыль!

АННА. Ой, мама, оз ков, оз ков! *(Пышйӧ керкаӧ.)*

ДАРЬЯ. Юасьны кута, колӧ ли оз!.. *(Вӧтчӧ.)*

ВАСЯ. Анна, Аннук! *(Котӧртӧ бӧрсяньыс.)*

ПАВ. МИХ. *(сувтӧдӧ)*. Нолтӧсь, энлы... Тадз ті и кывзанныд менӧ?

ÖЛЬÖШ. Павел Михайлович, ми тіянӧс...

ПАВ. МИХ. Ланьт, дыш кывзынысӧ. *(Васялы.)* А тэ, армееч, картузтӧ кӧть кытчӧкӧ ылӧджык дзеб, эн янӧд армиясӧ...

Васька дыр корсьӧ, кытчӧ эськӧн збыльысь сайӧдны картузсӧ да сідз оз и аддзы. Таня босьтӧ картузсӧ сы киысь.

ÖЛЬÖШ. Павел Михайлович, ми эськӧн и уджалім, да... «Дружба» пилаыс, вӧлӧмакӧ, жугалӧма. Босьтім, эг видзӧдлӧй, а... *(Тойыштӧ кокнас Васькалы.)*

ВАСЯ. Эн чужъясь!

ÖЛЬÖШ *(быттьӧкӧ оз кыв)*. Эг видзӧдлӧй, а эсійӧ, кыдз шуны... *(Бара чужйӧ Васькалы.)*

ВАСЯ *(гӧгӧрвоис)*. Компрессия!..

ТАНЯ *(оз эскы)*. Компрессия?

ВАСЯ. Зажигание!

ÖЛЬÖШ. Зажиганиеыс вошӧма.

ПАВ. МИХ. Но сьӧд чужӧмъяс, пӧръясянныд кӧ!.. Таня, видзӧдлы. *(Таня мунӧ.)*

ДАРЬЯ *(мыччысьӧ ӧшиньын)*. Сійӧ нӧ мый тӧдӧ?

ПАВ. МИХ. Нылыд менам, Дарья, политехническӧй институтын велӧдчӧ. Гожӧмбыд строительнӧй отрядын уджаліс, став уджас велаліс.

ÖЛЬÖШ *(Васялы)*. Шедім!

Кылӧ «Дружба» пилалӧн шыыс.

ДАРЬЯ. Аминьӧй, аминьӧй!..

ТАНЯ *(локтӧ. Васялы)*. Збыльысь компрессия!.. *(Ӧльӧшлы.)* И зажигание!.. *(Батьыслы.)* Позьӧ уджавны.

ПАВ. МИХ. Ӧльӧш! Васька!

ÖЛЬÖШ и ВАСЯ *(ӧтвылысь)*. Кывзам!

Таня пуктӧ Васялы юрас картузсӧ.

ПАВ. МИХ. Менам ставсӧ тіянлы шуӧма!

ÖЛЬÖШ. Гӧгӧрвоана! *(Мунӧ.)*

ВАСЯ *(балябӧжсӧ гыжъялӧ)*. Вот тайӧ ныв! *(Мунӧ.)*

ДАРЬЯ *(вомгорулас)*. Самасис!..

ПАВ. МИХ. *(малыштӧ нылысьлысь юрсӧ)*. А тэныд аттьӧ, ручпи!

ТАНЯ *(серӧктӧ)*. Кутшӧм тэ, вӧлӧмкӧ, стрӧг удж вылад. Со мыйла юрыд висьмис. Врачьяс сиктын тшӧктӧны овны.

ПАВ. МИХ. Юрӧй висьмис мамыд кулӧм бӧрын. Содтӧд йӧзыс быд абусьыс скӧрмӧдӧны. Босьтам кӧть Дарьяӧс... *(Сылы.)* Кымынысь ме тэныд шулі,— тырмас тан тэныд кӧкуйтнысӧ. Мый бурсӧ тась аддзӧмыд?

ДАРЬЯ. Стöч сійö, мый тэныд карад оз тырмы,— сöстöм сынöд да лöньлун!

ПАВ. МИХ. *(нылыслы)*. Век тадзи. *(Дарьялы.)* Тулыснас медбöръя олысьяс тась мунісны, гожöмсö öтнад нин олін, öні со ар, тöв матыстчö! Мый кутан вöчны, кор лымнас тыртас?

ДАРЬЯ. Ош моз лапаöс нёнявны! *(Пöдлалö öшинь.)*

ПАВ. МИХ. Сёрнит сэсся такöд.

ТАНЯ. Пап, а збыль, мыйла колö налы муннысö?

ПАВ. МИХ. Со, видзöд, эстöн пожöма ягас тыдалö öтка керка,— Дарья кодь жö öтка олысь... А со эстöн мöд!.. Аддзан?.. Эм налы кутшöмкö выгöда тадзсö овны?

ТАНЯ. Олöны тай!..

ПАВ. МИХ. Дедъяс моз. Битöг, лавкаö ковмас муны — дас верст лыддьöны. Совхоз, дерт, налы отсалö пескöн да мый. Накладнö татшöм олысьыс — дона.

ТАНЯ. Тайö тэ кыдз экономист сёрнитан.

ПАВ. МИХ. Кыдз совхозса экономист. И кыдз морт, кодлы важыс гöгöрвоана и выльö выныштчöмыс дона... Со миян керка местаыс турунасьöма. Чайтан, абу жаль? Но нинöм он кер. Сідзи, буракö, колö. Батьö война вылын усис, мамö кувсис. Ме армияö муні, велöдчи. Овмöдчи карö... И унджыкыслöн сідз... Йöзтö öні град йöрыд оз нин кут. Вежсис оласногыс йöзыслöн. И не сöмын тайö,— став посни деревняяс, прездъяс да пöчинокъяс олісны либö олöны ассьыныс медбöръя лунъяс... Талун, веськыда кö шуны, тані вöчсьö медбöръя воськов — дзикöдз бырö миян дона, гажа да мича «Кöдж пон»,— вöчсьö медбöръя, но колана воськов!..

ТАНЯ. Папа, а тэ тайö удж вылас выльысь ловзин.

ПАВ. МИХ. И тэ казялін! Бур!.. Сідзкö, висьтала нин. Ме тайö удж вывсьыс ог кöсйы бöр карö мунны...

ТАНЯ. Мый сэсся тэкöд вöчан?! Ов!..

ПАВ. МИХ. Аттьö!.. *(Чöв олыштöны.)* Вот и матыстчис кад, кор ми öти позйысь лэбим-разалім...

ТАНЯ. Папа, ме тэнö некор ог вунöд. *(Кутчысьлöны.)*

ПАВ. МИХ. Но, локтін кö шойччыштны — шойччы!.. А меным колö йöзсö кытшовтны — талун тась бырöдам керкаяс, аски бара вешъям мöдлаö.

ТАНЯ. Рытöдзыс öд бöр воан?

ПАВ. МИХ. Бергöдча!.. И войсö тані узям. Мöді...

ТАНЯ. Мун, мун!.. А ме аддза, мый керны.

ПАВ. МИХ. Рытöдзыс! *(Мунö.)*

Кост. Кылö, кыдз Öльöш да Вася кисьтöны керка срубъяс. Таня нем вöчигмоз сьылыштö-йöктыштö.

Дарья петö гöликöн керка дорсö чышкыштны, аддзис Танялысь йöктömсö, зэв сюся видзöдö, а сэсся ачыс йöктö-нерыштö.

ТАНЯ *(сувтö)*. Артмö, кужанныд.

ДАРЬЯ *(любöпырысь)*. А мыйсö ме ог куж?!. Том дырйи вöлі пета кö ывлаö да заводита сьывны-йöктыны, зонъясыд ме бöрся лöдзьяс моз вöтлысисны. А öти том удал зон сідз вöлі и шуö — тэ пö артистка.

ТАНЯ. Артистканад лоны колö зэв ыджыд талант.

ДАРЬЯ. Тэ мында талантыд менам кокбöрын. Тöндзи воча чой ордö ветлі сиктö гöститны, да телевизор пыр öти йöктысь мыйкö жö карасис... Видзöдан сылысь йöктömсö да тыпу!— сьöлыштны окота... Со тадз, этадз... *(Петкöдлö.)*

ТАНЯ. Индияын тадзсö йöктöны — шиваяс!

ДАРЬЯ. Коді?

ТАНЯ. Шиваяс!..

ДАРЬЯ *(скöрмö)*. Ачыд шева!

ТАНЯ. Тётя Дарья, эг öд мыйкö лёктор шу. Збыль! Индияын олöны сэтшöм енъяс...

ДАРЬЯ. Бöбйöдлы, бöбйöдлы ёнджыка менö, неграмотнöйтö...

АННА *(öшиньын мыччысьö)*. Мамö, бара тэнö öтнадтö кыла.

ДАРЬЯ. Дöзмин кö, пельтö тупкы.

АННА. Петін чышкыны керкадор — чышкысь.

ДАРЬЯ *(шыбитö гöликсö)*. Ёна колантор! Гашкö, аски миянöс трактарöн нырасны.

АННА. И пусьыны кад.

ДАРЬЯ. Пусьы! Кӧсъян кӧ жӧниктӧ чӧскыда вердны.

ТАНЯ. Водз на сёйны-юнысӧ, эз на и уджавны...

ДАРЬЯ. А тэныд эськӧн мед жаявтӧдзыс нетшкысисны?! *(Анналы.)* Мыччыв дар да кӧрт тасьтитӧ. *(Анна мыччӧ ӧшинь пыр дар да тасьті.)* Бери ложку, бери клеб, собирайся на обед! *(Дарнас тасьті пыдӧсӧ кучкалӧ.)*

Локтӧны В а с я да Ӧ л ь ӧ ш.

ӦЛЬӦШ. Водз тай чуксалан ӧбед вылас. Гашкӧ, нинӧм на пусьытӧм!

ДАРЬЯ. Он вӧснялӧй, важсӧ кӧ паняланныд. Анна, вай сёянсӧ ывлаӧ, тані ыркыдджык.

АННА. А мый вая?

ДАРЬЯ. Эстӧн посводзас сулалӧ войдӧрлунъя шыд. Эськӧн неуна шоммыштӧма да, шулӧны тай: «Курыд кӧть пагыр, юмов кӧть шома,— ставыс ӧти местаӧ воас!» *(Анна сайӧдчӧ.)*

ВАСЯ *(чукрасьӧ)*. Мыйкӧ мен неокота сёйнысӧ.

ДАРЬЯ. Эн ышнясь, абу гортад.

ӦЛЬӦШ. Ми, позьӧ кӧ быттьӧ, прамӧй пажынсӧ виччысьлам.

ДАРЬЯ. Анна, оз ков шыдыс — пӧтӧсь!

ТАНЯ. Уджалыштасны час-мӧд, да сэк позьӧ и вердыштны.

ДАРЬЯ. Анна, вай пӧжӧм рысь. Ва да нянь вылад дыр-ӧ верман керъясӧн ноксьыны.

ВАСЯ *(радпырысь)*. Рыськыд мӧд делӧ — абу шоммӧм шыд.

ӦЛЬӦШ. Кутшӧм рысь? Кодӧс вӧлі асывнад вӧзъян? Дуксьӧма нин...

ДАРЬЯ. Быд ногыс жӧ тэ менӧ омӧльтан! *(Локтӧ Анна, вайӧ рыся гырнич.)* Анна, кисьт рысьсӧ помӧй ведраӧ. Оз кӧ туй миян сёяныс, мед гӧтырыс чӧскыда вердӧ. *(Анна бӧр мунӧ.)*

ТАНЯ. Прӧста и торкинныд уджалӧмысь.

ӦЛЬӦШ. Дарья?! Дарӧ?!

ДАРЬЯ. Но мый?!

ӦЛЬӦШ. Дарйӧдышт!..

ДАРЬЯ. Анна! Аннук! *(Мыччысьӧ ӧшиняс.)* Вай эстысь!.. Тӧдан!..

АННА. Ог сет йӧзсӧ юктавны.

ДАРЬЯ. Ӧти румканад оз кольмыны.

ТАНЯ. Талун абу нин первой.

АННА. Колӧ кӧ тэныд — ачыд пырав. *(Сайӧдчӧ.)*

ДАРЬЯ. Вильшась ёнджыка! *(Пырӧ.)*

ТАНЯ *(Ӧльӧшлы да Васялы)*. Абу тіянлы яндзим?!

ӦЛЬӦШ. Сідз тай кыдзкӧ-мыйкӧ луныс талун бергӧдчис-торксис...

ТАНЯ. Асывсянь кӧ сысъясьны — дерт! *(Бергӧдчӧ налы мышкӧн.)*

ВАСЯ *(Ӧльӧшлы)*. Оз-ӧ бӧрд?!

ӦЛЬӦШ. Мыйысь?.. Ми юны кӧ — юны, а уджавны — ой, ой, ой,— тшын-бус пуркйӧ.

ТАНЯ *(Васялы)*. Вай картузтӧ. Тэныд оз позь новлыны.

ВАСЯ. Мыйла? *(Бергӧдлӧ киас.)* Зэв буртор: шондіысь сайӧдӧ.

ТАНЯ *(босьтӧ сы кийсь)*. Юрсилы оз сет син вылӧ усьны... Юанныд кӧ, уджӧ эн кутчысьӧй!

ӦЛЬӦШ. Коді кутас ми пыдди уджавнысӧ?

ТАНЯ. Ме! *(Картузасьӧ.)*

ВАСЯ. Тэ? Гыркыд вӧсни.

ӦЛЬӦШ. Керка разьӧмыд абу нывъяслы.

ТАНЯ. Чайтанныд?.. *(Мунӧ.)*

ВАСЯ *(бӧрсяньыс)*. Таня?!

АННА *(петӧ керкаысь)*. Кодӧс тэ коран?

ВАСЯ *(оз кыв)*. Видзӧдтӧ, видзӧдтӧ!.. А керъяс вылӧ кавшасьӧ. Дзик нинӧмысь оз пов!..

ӦЛЬӦШ. Мый и вӧчны? Кытчӧ Дарьяыс вошӥ?..

ВАСЯ. Усян!.. Кок улад видзӧд! Джӧмдан кӧ — ловйӧн он коль.

ӦЛЬӦШ. Быть ковмас и миянлы довгыны. *(Педзӧ места вылас.)*

ВАСЯ. Кужӧ, велӧдӧм оз ков!..

ӦЛЬӦШ. Дарья?! Аттӧ дивӧ! Дзикӧдз янӧдас тайӧ биа-бордъяыс. *(Мунӧ.)*

ВАСЯ. Вот тайӧ ныв!.. *(Мӧдӧдчӧ.)*

АННА. Вася?! *(Сійӧ сувтовкерлӧ.)* Тэныд мый пуны?

ВАСЯ. Мый пуан, сійӧ и бур.

АННА. Мися, гашкӧ, армияад велалӧмыд чӧскыд сёянӧ.

ВАСЯ. Мый сетасны, сійӧс и нямням. *(Мӧдӧдчӧ.)*

АННА. Вася!..

ВАСЯ *(бергӧдчӧ)*. Но мый ещӧ?.. Некор меным, Анна, аддзан?

АННА *(юрсисӧ малыштӧ)*. А тэныд и картузтӧгыс зэв бур.

ВАСЯ. Картузтӧгыд? Бур! *(Мунӧ.)*

АННА. А картузнас сыысь бур...

ДАРЬЯ *(локтӧ, вайӧ кӧш тыр сур)*. Но инӧсь локтӧй, дарйӧдышта!.. *(Вошӧм гӧлӧсӧн.)* Лешаклӧн войтыръяс!.. *(Анналы.)* Тэ тшӧтш сулалан, вомтӧ паськӧдӧмыд!

АННА. Мамӧ, шань! Тэтӧг нин шог.

ДАРЬЯ. Дерт!.. Сӧмын ӧтчыд и видзӧдліс Васялы синмас, а мӧдыс балябӧжсӧ нин гыжъялӧ. Шуӧ: вот тайӧ ныв!.. Шева!.. Абу кӧ ӧд шева, эз бӧрсяньыс вӧтчыны. Тайӧ абу бур водзвылын!.. Тайӧ миянлысь ставсӧ дзугас!..

КОЙМӦД ЮКӦН

Рытгорув...

ДАРЬЯ *(мыччысьӧ ӧшиньын, кучкалӧ дарнас тасьтіӧ)*. Бери ложку, бери клеб, собирайся на обед!.. Бери ложку бери клеб, собирайся на обед!.. Пажнайтны локтӧй, лешакъяс!..

ӦЛЬӦШ *(локтӧ, чужӧмсӧ дӧрӧм бӧжнас чышкалӧ)*. Лэба.

ДАРЬЯ. Керӧма, буракӧ, тіянӧс тайӧ ёсь синмаыс!

ӦЛЬӦШ. Нем эз вӧч. Уджалім мудзтӧдз, ва дорын мыссим, ӧні ме дась порсь туша быродны. *(Пырӧ.)*

ТАНЯ *(локтӧ Васякӧд)*. Тэнад зільлунӧн позьӧ бертны и удж и заочнӧя велӧдчӧм!..

ВАСЯ. Меным гӧтрасьны окота! Нюжмась, нюжмась дырджык, Васьӧ. Ӧльӧш регыд став сёянысльі вӧчас курас-карас!..

ВАСЯ. Менӧ он удзӧд. *(Пырӧ.)*

ДАРЬЯ. А тэ, нылӧй?.. Он-ӧ тшӧтш кӧсйы?

ТАНЯ. Ме чайті...

ДАРЬЯ. Вежӧрыд кӧ юрад тырмыштӧ, колӧ чайтны, мый йӧз пызан сайӧ куимысь тшӧктывтӧг пуксьыны оз позь.

ТАНЯ. Ми ас сёянӧн локтім.

ДАРЬЯ. Но и бур. Керка пытшкӧсыд миян зэв дуркӧс. Карса мортыдлы весиг зывӧк видзӧдлыныс... *(Сайӧдчӧ.)*

ТАНЯ *(ӧтнас колис)*. Но и но?!

ӦЛЬӦШ *(мыччысьӧ ӧшиньын)*. Таня, тэ кытчӧ вошин?

ТАНЯ. Ме пӧт!

ӦЛЬӦШ. Дугды!.. Пыр вай, пыр. Эн ӧтдортчы миянысь.

ДАРЬЯЛӦН ГӦЛӦС. Зэв тай тшап вӧлӧма.

ӦЛЬӦШ. Дарья, тэ, буракӧ, сійӧс торкӧдӧмыд?!

ДАРЬЯЛӦН ГӦЛӦС. Ёна колӧ!..

ӦЛЬӦШ. Вася, нолтӧсь петав. *(Сайӧдчӧ.)*

Таня пышйӧ. Петӧ Вася, бӧрсяньыс Дарья.

ДАРЬЯ *(Васялы)*. Тэ мый ывласьыс воштін? Анна керкаын пач дорын ноксьӧ. Сёян-юан пызан вылын.

ВАСЯ. А Таня?!.

ДАРЬЯ. Тэтӧг туйсӧ оз тӧд?

Ӧльӧш виччысьӧ.

ДАРЬЯ. Дзикӧдз йӧймисны!.. Уськӧдчӧмаӧсь, аддзӧмаӧсь донатор!.. *(Васялы.)* Пыр нин, пыр, йӧюк!.. *(Быттьӧкӧ ас думсьыс.)* Кӧнкӧ грапинын тӧндзиа сур вӧлі, колӧ кӧть дзик шоммытӧдзыс быродны. *(Пырӧ Васякӧд.)*

ӦЛЬӦШ. Но морӧй!.. *(Сайӧдчӧ.)*

Недыр мысти локтӧны Таня да Павел Михайлович.

ТАНЯ. Ме быттьӧкӧ тӧді локтӧмтӧ, паныд котӧрті. Ёна и уджалім. Бӧрыннас ва дорын мыссим. Ӧні найӧ панясьӧны.

ПАВ. МИХ. Колӧ эськӧн и меным чужӧмӧс мыськыштны.

ТАНЯ. Сідзкӧ, пасьсӧ босьтам, ыркыд сэні... *(Пасясьӧ.)*

Дарья керкаысь кылӧ стӧканъясӧн клёнӧдчӧм.

ПАВ. МИХ. Бара юӧны. Тайӧ, дерт, Дарья нарошнӧ дӧсадитчӧ... *(Аддзис пася да картуза нывсӧ.)* Но?! Тэ тай дзик мӧд морт тадзинас. Энлы, энлы, сувтлы тадз!.. Этатчӧ, пемыдджыкинас!.. Эн вӧр!.. *(Таркӧдӧ ӧшинь тасас.)* Дарья, Дарӧ?!

ДАРЬЯ *(восьтышто ӧшинь)*. Гажыд бырис?

ПАВ. МИХ. Милиционер тэ дорӧ локтіс.

ДАРЬЯ. Сӧр!

ПАВ. МИХ. Видзӧд! *(Индӧ Таня вылӧ. Таня юр дорас кисӧ матыстлӧ, милиционер моз.)*

Ӧшинь пӧдлассьӧ. Кылӧ, кыдз керкаын тэрыба идралӧны пызан вывнысӧ. Таня пасьсӧ да картузсӧ шыбитӧ жытникӧ. Керкаысь петӧ Ӧ л ь ӧ ш.

ӦЛЬӦШ. Кто тут?.. Некод оз тыдав.

ДАРЬЯ *(мыччысьӧ ӧшиньын)*. Закодите, пожалуйста!

ӦЛЬӦШ. Кодӧс коран?

ДАРЬЯ. Тэнӧ, йӧй!.. *(Мыччысьӧ ӧшиняс став тушанас.)* Закодите, закодите, товарищ милиционер!..

ӦЛЬӦШ. Дарья, тэ талун лишнӧй эн содтыв?

ДАРЬЯ. Кытчӧ?

ӦЛЬӦШ. Эстчӧ. *(Петкӧдлӧ голяас)*.

ДАРЬЯ. Ӧтнад кӧ юны кутан — эштіс олӧмыд!

ӦЛЬӦШ. Сідзкӧ, вывтіджык узьсьӧма.

ДАРЬЯ. Тэ моз.

ӦЛЬӦШ. Некӧн оз тыдав.

ДАРЬЯ. Вӧрсаыс эз нӧбӧд, збыльысь кӧ вӧлі. *(Петӧ ывлаӧ.)* Ас синмӧн аддзылі — тані сулаліс. *(Павел Михайловичлы.)* Милиционер, обыскӧн! Пӧръялін?

ПАВ. МИХ. Эг! Котӧрӧн сиктӧ уськӧдчис, понятӧйясӧс корсьӧ. Сур дукыс нырас вачкис.

ДАРЬЯ. Сир пинь тэныд горшад.

ПАВ. МИХ. А мый, чайтан? Локтасны да аддзасны кӧ тэнсьыд сур пуан дозмукъястӧ — тюрьмаысь он мын. Сэтысь петан да быть ковмас сэсся совхоз усадьбаӧ вуджны, овтӧгыдтӧ керкаыд сісьмас да.

ДАРЬЯ. Павел Михайлович, вай эн смекайтчы, висьтав: збыль тайӧ али лӧж?

ПАВ. МИХ. Вот ӧні юртӧ и жуглы!.. А ми сы кості Танюшкӧд ва дорӧ ветлам мыссьыны... *(Мунӧны.)*

ДАРЬЯ. Аттӧ шог!

ӦЛЬӦШ. Дарья, Дарӧ?!

ДАРЬЯ. Мый?! Ловъя юрӧн мынтӧмтор!

ӦЛЬӦШ. Кос сёяныд горшӧ пуксьӧ. Весиг ӧти стопка эг удитӧй кымыньтны.

ДАРЬЯ. Мед эн нюжмась. Телепитӧ вӧлі тіянӧс еретничаыскӧд ӧти пызан сайын пукалыштны,— ӧні нимкодясьӧй!

ӦЛЬӦШ. А, гашкӧ, збыльысь милиционерыс тэныд каститчис?

ДАРЬЯ. Ланьт! Здукӧн локтасны да сур лагунӧс путкыльтасны — мусӧ юктӧдасны.

ӦЛЬӦШ. Абу кӧ вывті уна — позьӧ аслыным мыйкекертны.

ДАРЬЯ. Потан! Гуавны ковмас!

ӦЛЬӦШ. Сідзкӧ, ачыд кисьт, дозсӧ мыськав,— мед весиг дукыс оз кыв,— и сёрнилы пом.

ДАРЬЯ. Кисьта. Рака вом... Ӧти сакарсӧ сӧмын видзӧма!..

ӦЛЬӦШ. А сё морӧ олӧм!

ДАРЬЯ. Тэныд мыйӧн дзескыд?

ӦЛЬӦШ. Тэ вӧсна шогся.

ДАРЬЯ. Аттьӧ!.. Ме кыдзкӧ-мыйкӧ тэтӧг... Мун, усйысь син водзысь!

ӦЛЬӦШ. Но инӧсь. *(Пырӧ керкаӧ.)*

ДАРЬЯ *(ас думсьыс)*. Чайтанныд, суинныд?! Ӧти сур дозтӧ кужа на дзебны. *(Пыралӧ посводзас да кыскӧ сэтысь лагун сур, шойччигмоз сувтлӧ, лэдзӧ муас.)* Кӧбрегӧ нуа — локтасны да первой сэтчӧ нырсӧ и сюйласны. Пес чипас сайӧ меститны или град йӧрын туруннас вевттьыны — лунъясыс шоныдӧсь, шоммас дай потны вермас лагуныс. Сідз нин зэв важ, ӧдва ловъя. Жытникӧ пырта. Сэтчӧ бӧръя кадӧ, Бусколы чомйӧ, важӧн ловъя лов эз пыравлы. Кодлы юрас воас, сэтчӧ нырсӧ сюйлыны. Анна?! *(Анна мыччысьӧ ӧшиньын.)* Посводзас эм важ эшкын,— вай сійӧс. *(Анна вайӧ эшкын)*. Мун да верд йӧзсӧ.

АННА. Найӧ сёйӧмаӧсь нин. *(Пырӧ.)*

ДАРЬЯ. Пемыд пельӧсас йӧткышта, эшкыннас вевттьышта. *(Керкаысь петӧ Вася.)* Лешакыс тайӧс кыскалӧ. *(Вевттьӧ эшкынӧн лагунсӧ, ачыс пуксьӧ выліас.)*

ВАСЯ. Дарья, эн дӧзмы. Ме петі тэныд шуны аттьӧ кыв, вердӧмысь. Чериыс ёна жӧ нин кажитчис.

ДАРЬЯ. Мед горшад лыыс сатшкысяс. *(Мунӧ керка саяс.)*

ÖЛЬÖШ *(петö керкаысь)*. Ёна и ковмас тэныд матайтчыны татшöм тьöщаыскöд. *(Пуксьö лагун вылö.)*

ВАСЯ. Код тöдас.

ÖЛЬÖШ. Думыштлы — дзонь лагун сур пуöма, а öтчыд прамöя эз юктав.

ВАСЯ *(гöгралö сы гöгöр)*. Абу на кад.

ÖЛЬÖШ. И дзебöма коркö костi... *(Пиняс гудйысьö.)* Кытчö?

ВАСЯ. А мый вылын тэ эськöн пукалан?

ÖЛЬÖШ *(сувтö, видзöдö)*. Вайöмаöсь тай кыськö джек!

ВАСЯ. Эшкынöн вевттьöмаöсь, мед небыд вöлi.

ÖЛЬÖШ *(бöр пуксьö)*. Лöсьыд и эм!

ВАСЯ. Вай тэкöд заклад вартам: коді ылöджык тайö джексö йöткыштас?!.

ÖЛЬÖШ. Тэнад вынöн?

ВАСЯ. Ме?!. Тайö джектö сьölыштiгмоз!..

ÖЛЬÖШ. Кваст поз! *(Лэптö пельпом вылас эшкын сорнас сур лагунсö, нуö.)*

ДАРЬЯ *(локтö керка сайысь)*. Дугдöй, сюраяс!.. Лыястö чегъяла. *(Босьтö чипасысь пес плака да лöсыштö Öльöшлы гöрбас.)*

ВАСЯ. Сiдз ме и чайтi. *(Пышйö.)*

ÖЛЬÖШ. Дарья, эн дур!

ДАРЬЯ. Тэныд тай оз дöнзьы, буракö. *(Мöдысь кульыштö.)*

ÖЛЬÖШ *(лэдзö муас сур лагунсö)*. Аттö, мыйкö тай солькъяссьöкылö.

ДАРЬЯ. Зарава!

ÖЛЬÖШ *(гыжъялö балябöжсö)*. Бöбйöдлiс, Васькаыд!.. Ёсь синма дявöл!.. Часлы, сюрлан тэ меным!.. *(Мунö корсьны.)*

ДАРЬЯ *(пуксьö лагун вылас)*. Колö жö тадз смекайтчыны. *(Локтöны Павел Михайлович да Таня.)* Этiян тшöтш шöйтöны, лöньыштны оз вермыны. Мыссинныд?!. Вежсинныд?!. Кынöмъясныд, дерт нин, гургöны-варгöны... Пырöй, сёйыштöй!..

ПАВ. МИХ. Кöнкö эськöн нопйын вöлi жö миян кутшöмкö нуръясьыштантор да...

ДАРЬЯ. Дугдöй, эн янöдöй менö, пырöй!.. Анна, Аннук!..

ПАВ. МИХ. Дарья, эн шогсьы ми вöсна...

ДАРЬЯ. А код вöсна меным шогсьыны?!.

ПАВ. МИХ. *(Танялы)*. Но инöсь!.. *(Таня нем оз шу.)*

ДАРЬЯ. Анна, вердышт йöзсö. А ме сы костi татысь лöпсö идралыштa. Гöгöр ставыс няйтöн тырöма, йöзсьыс юръяндзим! *(Колльöдö керкаöдзыс да бöр бергöдчö.)* Уп, бара öти шогысь мынöма!

ÖЛЬÖШ *(локтö, пуксьö пожöм улö)*. Эз сюр Васьöыс! Эськöн ёна и колскöдi.

ДАРЬЯ *(аддзö Öльöшöс)*. Таысь нö коркö мынла ог?

ÖЛЬÖШ. Тадз кö ещö гоз-мöдысь лöсыштан и эштас олöмöй! Сирöтаясöн челядьöс колян... Ачыд он уджав, кысь кутан алиментсö мынтыны?

ДАРЬЯ. А уна-ö нин тэнад челядьыд?

ÖЛЬÖШ. Дас ловъя лов!

ДАРЬЯ. Аминьöй!.. И ставыс ныв?

ÖЛЬÖШ. И ставыс ныв!..

ДАРЬЯ. Ачыд сэтшöм тöлктöм, али гöтырыдлöн сямлуныс оз тырмы? Гашкö, гöтыртö тшыкöдöмаöсь?

ÖЛЬÖШ. Больничаын висьталöны — ставыс лючки-ладнö. Ветлiм пöрысь старука ордö, тöдысьöн шусьö. Велöдiс!.. А öкмыс тöлысь мысти бара ныв!

ДАРЬЯ. Шог?

ÖЛЬÖШ. Дерт, шог! Вай та вöсна и юыштам!

ДАРЬЯ. Мун нин, мун син водзысь. Öтнадтö ог кут юктавны. Абу тэныд дасьтöма.

ÖЛЬÖШ. А кодлы?

ДАРЬЯ. Ачым тöда.

ÖЛЬÖШ. Сiдзкö, мед некодлы оз ло! Ни тэныд, ни меным, ни весиг сылы, кодлы дасьтöмыд!

ДАРЬЯ. Урсась ёнджыка!

ТАНЯ *(керкаысь петӧ)*. Тётя Дарья, зэв ыджыд аттьӧ тіянлы.

ВАСЯ *(локтӧ керка сайысь)*. Ӧні позьӧ и меным мыччысьны.

ДАРЬЯ *(дӧзмӧ)*. А дзикӧдз пикӧ вои! *(Пырӧ гортас.)*

ӦЛЬӦШ *(Васялы)*. Но, ӧні мынін?.. Энлы, шедлан кабыр улӧ.

ТАНЯ. Ті нин мый вензянныд?

ВАСЯ *(Танялы)*. Аддзан, Дарьяыд менам локтігкежлӧ дасьтӧма дзонь лагун сур...

ӦЛЬӦШ. Тэныд?!

ВАСЯ. А сэсся милиционерсьыд повзьӧма да кӧсйӧ кытчӧкӧ дзебны. Кытчӧдз ми Аннакӧд ӧти кывйӧ ог воӧй!..

ТАНЯ. А воанныд?!

ВАСЯ. Ми?!. Шуткаӧн сорӧн!..

ТАНЯ. Позьӧ ӧмӧй сідз?..

ВАСЯ. Кыдз мӧд ногыс?.. Менам характерӧй сэтшӧм!.. Ичӧтсянь!..

Керкаысь петӧ Анна, помӧй ведра петкӧдӧ...

ӦЛЬӦШ *(аддзӧ)*. Ошйысь ёнджыка!..

ВАСЯ. Менам ставыс шутка сорӧн, шмонитіг артмӧ. Медъёна ассьым сьӧлӧмшӧрӧс — Аннушкаӧс ылӧдлі. *(Ӧльӧш тойыштӧ сылы кокнас.)* Эн чужъясь, абу вӧв!.. Заводита кӧ бызгыны, Аннаыд вомсӧ паськӧдӧмӧн кывзӧ. *(Ӧльӧш кызӧктӧ.)* Лягуша вомад пырис?

ӦЛЬӦШ. Синтӧм гут, чӧв ов!

ВАСЯ. Кута чӧв овны, кор варов чужлі! *(Аддзӧ Аннаӧс, коді бӧр нин гортас пырӧ.)*

ВАСЯ. Кывліс?

ӦЛЬӦШ. Абу ӧд пельтӧм.

ВАСЯ. Дӧзмис?

ӦЛЬӦШ. Ассьыс юась.

ТАНЯ. Мун, прӧща кор.

ВАСЯ. Аттӧ, юр вежӧрӧй кутіс бергӧдчыны. Мый йылысь нӧ вӧлі висьтала?

ӦЛЬӦШ. Тьӧщаыд тай сур дасьтӧма.

ВАСЯ. Кутшӧм тьӧща, кысь?!. *(Анна мӧд помӧй ведра петкӧдӧ, Вася бара сійӧс оз аддзы.)* Ме, гашкӧ, ог на и гӧтрась, а ті меным водзвыв тьӧщаӧс вӧзъянныд. *(Аддзӧ Аннаӧс, дзикӧдз шӧйӧвошӧ.)*

ӦЛЬӦШ. Бырган машина!

ТАНЯ *(шӧпкӧдӧ)*. Сувтӧд да шу мыйкӧ...

ВАСЯ *(сувтӧ паныд Анналы, нора)*. Таня...

АННА. Ме — Анна! *(Пырӧ гортас.)*

ӦЛЬӦШ *(мудзӧм морт моз пуксьӧ пожӧм улӧ)*. А збыль менам кывъясӧй ликмӧны.

ВАСЯ. Джагӧдча!

ӦЛЬӦШ *(личӧдӧ тасмасӧ)*. Со гез пыдди.

ВАСЯ. Ваӧ пыра!

ӦЛЬӦШ. Местаын лоан.

ТАНЯ. Вася, Вася, лӧньышт! Берег пӧлӧныс котралышт, гашкӧ, кокньӧдас!.. *(Колльӧдӧ Васяӧс и бӧр бергӧдчӧ.)* Чайник моз пузис.

ӦЛЬӦШ. Ме мыжа!

ТАНЯ. Мыйла?

ӦЛЬӦШ. Кывъясӧй ликмӧны.

ТАНЯ. А мый сэтшӧмыс?

ӦЛЬӦШ. Мый мортлы шуа-сиа — стӧч сійӧ и лоӧ. Васькалы шуа, энлы, мися, коркӧ и тэнӧ чиршодласны,— инмис!

ТАНЯ. Прӧста тшукис.

ӦЛЬӦШ. Аслым нинӧм сины ог вермы, а йӧзлы... *(Мунігмоз.)* Васькаӧс колӧ буръӧдны — ме мыжа!

Неыджыд кост.

ТАНЯ *(ӧтнас)*. Дзикӧдз пемдіс... И кӧдздӧдіс! А ывлаыс кутшӧм лӧсьыд... Ог на пыр, пукалышта. *(Пасьсӧ павкнитӧ пельпом вылас, картузасьӧ.)*

ДАРЬЯ *(петӧ, кывзысьӧ)*. Некод, буракӧ, абу, лӧнисны. *(Босьтӧ сур дозсӧ.)* Час, меститам!

ТАНЯ. Дарья тьӧт, вай отсышта.

ДАРЬЯ *(повзьӧ)*. Аминьӧй!.. *(Сур лагуныс кисьыс мынӧ да усьӧ.)*

ТАНЯ. Ой, ой, ой!..

ПАВ. МИХ. *(ӧшиньын мыччысьӧ)*. Таня, мый ойзан?

ТАНЯ. Ой, папа, мый тайӧ? Кутшӧмкӧ лёк дук, ва...

ДАРЬЯ *(лёк гӧлӧсӧн)*. Он тай пӧд сэтчӧ!

ПАВ. МИХ. Дарья, йӧймӧдан!..

ДАРЬЯ. Милиционер воӧма! Ӧтвылысь тешитчанныд ая-ныла?! Тайӧ нӧ прамӧй йӧз?! Йӧй нисьӧ прӧсужыд...

ӦЛЬӦШ *(локтӧ)*. Бара ликмис! Сур лагуныдлӧн пыдӧсыс усьӧма,

хо-хо, збыльысь сурыс некодлы эз ло!..

ДАРЬЯ. Асывсяньыс нин казялі, татшӧм лэчыд синмаыс бурсӧ миянлы оз вай. Вот пес плаканас благӧслӧвита мӧдар югыдас.

ПАВ. МИХ. *(петӧ керкаысь)*. Эн нюжӧд китӧ — чегъяла!

ДАРЬЯ. Ме и тэныд верма кульыштны!

ВАСЯ *(локтӧ)*. Мыйся зык? Дарья, дугды пес плаканас ворсны.

ДАРЬЯ. Тэ тшӧтш сэні! *(Тувкышӧтӧ сылы.)*

ВАСЯ. Ви-ис!.. *(Пышйӧ.)*

АННА *(локтӧ)*. Мама, мамӧ!.. *(Мырддьӧ сылысь пес плакасӧ.)*

ДАРЬЯ. Ӧд дзугис, збыльысь ставсӧ дзугис шеваыд! Жӧниктӧ сиӧсалісны, менсьым сур лагунӧс путкыльтісны-жугӧдісны, ачымӧс немортӧдз вайӧдісны...

АННА. Ой-я да ой-я!.. *(Бӧр мунӧ.)*

ӦЛЬӦШ. Ад гуран! *(Пуксьӧ пожӧм улӧ.)*

ТАНЯ. Папа, гачӧй дзикӧдз кӧтасис.

ДАРЬЯ. Гачтӧгыд тіркъяв, чужин кӧ бабаӧн.

ПАВ. МИХ. *(нылыслы)*. Мун пыр да вежсьы. *(Таня мунӧ.)*

ПАВ. МИХ. Ок, Дарья, Дарья!.. Эг чайтлы, мый тэ коркӧ татшӧм лёк олӧмӧдз воӧдчан!.. Сур пуысьӧн лоӧмыд!.. Тунеядечӧн!..

ДАРЬЯ. Ачыд туньӧ!.. Гашкӧ, ме тэысь этшаджык мырсьывлі?.. Пыр да керка пытшкӧссӧ прамӧйджыка видзӧдлы. Мыйӧн менам стенъяссӧ обоитӧма? Грамотаясӧн да дипломъясӧн,— бура уджалӧмысь. Быд во платтьӧ дӧраӧн премируйтлісны. Ӧтчыд Москуаӧ мырдысь мӧдӧдісны выставка вылӧ да эг мун.

ПАВ. МИХ. Дышыдла?!

ДАРЬЯ. Тэ водзвылын эг кӧсйы вышитчыны. Мися, муса Пашуклы татшӧм шудыс оз жӧ нин шедлы-а, мися, сы водзын ачымӧс ог кут лэптыны.

ПАВ. МИХ. Коркӧ, дерт, вӧлін прамӧй уджалысьӧн, а ӧні?

ДАРЬЯ. Гожӧмбыд турун пукті...

ПАВ. МИХ. Мыйла дояркаысь петін?

ДАРЬЯ. А тэ видлы ме моз быд асыв да рыт дас верстсӧ подӧн муртавны.

ПАВ. МИХ. Сиктӧ овмӧдчы!

ДАРЬЯ. Дугды, пельӧй сьӧдмис.

ПАВ. МИХ. Мый кутан нямлявны водзӧсӧ?

ДАРЬЯ. Асывнас ывлаӧ пета: сынӧдыс — чӧскыд. Апышта тыра морӧсӧн да лунтыр пӧт!

ПАВ. МИХ. Вӧснялан.

ДАРЬЯ. Ӧні ставыс тшӧгӧм висьӧмӧн матӧ воӧмаӧсь. Ме лоа медмича.

ПАВ. МИХ. Дарья, тэ кӧть аслад ныв йывсьыд думышт, ӧд уджавтӧг олӧ.

ДАРЬЯ. Мед колӧкӧ верӧс сайӧ мунӧ.

ПАВ. МИХ. Ӧні сылы, пока том да винёв, колӧ специальность судзӧдны. Ар матыстчис, нёльӧд тӧлысь школасӧ помалӧм бӧрын лоӧ, а сійӧ век на тӧв чужъялӧ.

ДАРЬЯ. Нёль тӧлысьтӧ кӧть и шойччис — эз на тшӧг.

ПАВ. МИХ. Дарья, медбӧръяысь шуа: мунам сиктӧ! Мунан кӧ, ӧні жӧ кӧлуйтӧ доддьӧ тэчам.

ДАРЬЯ. Метӧг нин кыдзкӧмыйкӧ.

ПАВ. МИХ. Такӧд сёрнитӧмыд ва изӧм кодь жӧ. Аски разям этійӧ медбӧръя керкасӧ да пилитам пес вылӧ. А тэ ов!.. Коркӧ ӧд ачыд тшӧкмунан. *(Мунӧ.)*

ДАРЬЯ. Тэ меысь водзджык быран!

ӦЛЬӦШ *(вомгорулас)*. А мыжаыс ме!.. Ме сюйышті на костӧ биа ӧгыр!..

ДАРЬЯ. Мый тэ сэні пемыдас броткан?

ӦЛЬӦШ. Мися, олӧмыс тай кыз шог! Ӧта-мӧдыдлы сӧмын ӧтитор сианныд — кулӧм. А збыль вылас кыкнанныдлы сэтшӧм окота овны — завидь босьтӧ!..

ДАРЬЯ. И ола, тіян вылӧ ог видзӧд! *(Сьылӧ.)* Шондібанӧй олӧмӧй, да том пӧра коллялӧмӧй, том пӧра коллялӧмӧй, да верӧс сайӧ мунӧмӧй...

ӦЛЬӦШ. Вай тшӧтш сідзкӧ тэнӧ гажӧдыштa, гудӧкла пырала... *(Пырӧ.)*

ДАРЬЯ. Мый ме вӧча?! Мый ме

вöча?! Налы öд мый: узясны, чеччасны да уджалыштасны, удж эштас — мунасны гортаныс. А ме?!. Дзонь лагун сур найö воигкежлö дасьті. Чайті, гажöдчыштам, важсö казьтам, дерт, выльсö тöд вылын кутömöн. *(Жöдзö места вылас, аддзö пыдöстöм лагунсö, видзöдлö сы пыр.)* Корсь сэсся татысь! *(Шыбитö жытникö.)* Ой, ок, ок!.. Кытчö воштысьны, мыйö кутчысьны?.. Збыльысь öд уджтöм. Кага оз бöрд, некодöс паныдавны ни колльöдны. Кула да некод оз и казьтыв, некод мелі кыв оз шу! Коньöрöй дай коньöрöй! А войыс кутшöм лöнь да мича, кутшöма нормöдö сьöлömöс тайö арся пемыд войыс!.. Пашук, Пашук!.. Тöдін кö эськöн, кыдз ме тэнö виччыси, кутшöм ыджыд надея куті тэкöд выльысь аддзысьлöм вылö!.. Öтнам!.. Муна!.. Гашкö, кытчökö джöмда да уся! Местаын лоа!.. *(Мунö.)*

Керкаысь гудökасигмоз петö Öльöш.

НЁЛЬÖД ЮКÖН

Керкаысь гудökасигмоз петö Öльöш, сы бöрся — Таня.

ÖЛЬÖШ *(дугдö ворсны, ас думсьыс)*. Мунöма — сылöма!.. А ме кöсъя сылысь сьöлöм бурмöдны.

ТАНЯ. Кодлысь?

ВАСЯ *(локтö)*. Менсьым.

ÖЛЬÖШ. Тэтöг, дерт, миян оз овсьы!..

ТАНЯ. Öльöш, а мыйла менам папа да Дарья тьöт öта-мöд вылас век лöгалöны?

ВАСЯ. Любитчömаöсь!

ÖЛЬÖШ. Тэ тöдан?

ВАСЯ. Дарья вöлі Анналы ошйысьöма!

ТАНЯ. Аннаыс сідзкö?!.

ВАСЯ. Аннаыс — сійö Дарьялöн аслас корсьöм! Вöрпунктын уджаліг тöдмасяс мича да удал зонкöд. А зонмыд локтöм морт, вöрас кужтöм, усьысь пожöм улö веськалас — кулö. Дарьялöн чужис Анна...

ÖЛЬÖШ. Таня, вай ме бурджык аслам олöм йылысь тэныд висьтала. Поэмаöн! Ачым коркö думыштлі да гижи. Позьö?

ТАНЯ. Но, окота кö!..

ÖЛЬÖШ *(сувтö артист моз, весалö гölöссö)*. Асывводз!.. *(Стöчмöдö.)* Поэма!.. Водз асылын узьöм бöрын первой чеччис миян мам, батьным миян быттьö вöрын тшöтш чеччис да гым да гам!.. Мамным петіс мöс лысьтыны, батьным ломтіс сэки пач. Мöдар öдзöс гурйыв воссис, петö Русик — корсьö гач.

ТАНЯ. Русикыс коді?

ÖЛЬÖШ. Пи!

ВАСЯ. Кысь?

ÖЛЬÖШ. Коркö öд лоас! *(Стöчмöдö.)* Поэтическая вольность!.. *(Водзö лыддьö.)* Первой паляліс Руслан — коді сулалö нин тан. Сэсся Катя, бöрын Дуня, Маша, Вера, «Öльöксан»! *(Стöчмöдö.)* Öльöксаныс — Саня. Рифмаыс оз лöсяв да сы вöсна кута нимтыны Öльöксанöн... *(Кыпыда.)* Мöдар жырйын лöньыс быри, керка ставнас зыкöн тыри, кодкö корсьö ассьыс гач, кодкö шыблалö нин мач, кодкö пукалö зэв лöнь, думсьыс корсьö ассьыс вöнь. Дуня бöрдö, корсьö платтьö, Катя сетö, мöдыс — аттьö! Кодкö чулкиасьны дась, кодкö кышалö нин пась. Кодкö бöрдö, кодкö кравзö, кодкö доймöма да авзö. Сэсся-й батьныс кусьыс петас, вот-вот ставсö пельöд летас. Мамыс шуö: «Чöвлы, шань! Ставыс миян рочакань!..» Недыр кежлö лоі лöнь, сюри платтьö, гач и вöнь. Пасьтасисны, кömасисны, мыссян дорö тюрöдісны... Тані ме неуна вунöдышті... Водзö: батьным пуис проса рок, проса рокыд медбур вок! Сэсся вöчис азя шыд, госыс вылас чукйöн, мырд. Бöрын заваритіс чай, век тай дзайганныд ті — вай!.. Пуксялісны сьöрся-бöрся Маша, Вера да Руслан. Сэсся Катя, ичöт Дуня, медся бöрын «Öльöксан»! Пондіс кывны тяпкöм шы, быттьö Эжва вылын гы. Вера панялö на рок, Русик лэптöма нин кок. Саня юмолалö чай, Дуня горзö: йöв мем вай! Катя мыйкö панялö, Маша пöтöм, шпыннялö... Пызан сайысь пышъялісны, эг и тöдлöй, коді кор. Сёйöм бöрад пызан вылыс лоі быттьö порсьлöн вор... Конец первой части!

ТАНЯ. А кор мöд юкöныс лоас?

ÖЛЬÖШ. Пи чужас да сэк.

ВАСЯ. Неыджыд тырмытӧмтор!.. Ме кывза да тэнад сӧмын *(чунь вылас лыддьӧ...)* ӧти, мӧд, коймӧд, нёль, вит, квайт,— сӧмын квайт кага! А збыль вылас?.

ÖЛЬÖШ. Да ӧд тайӧ менам кор гижӧма? Гашкӧ, во вит сайын.

ВАСЯ. Сы бӧрын тэнад ещӧ кымын чужис?.. И ставыс ныв!.. Позьӧ нин вӧлі эновтчыны!..

ÖЛЬÖШ. Ковмас кӧ, мӧд дасӧс лӧсала!

ПАВ. МИХ. *(ӧшиняс мыччысьӧ)*. Прамӧя варовминныд!.. Кынтӧдчанныд, пырӧй керкаӧ.

ÖЛЬÖШ. Ог! Мыйкӧ талун менӧ шогӧдӧ. Гӧтырысь да челядьысь гажтӧмчи!.. Муна да берег пӧлӧныс ветлӧдлыштa. *(Мунӧ.)*

ТАНЯ. Папа, а ме ӧтитор тэнсьыд кӧсъя юавны — позьӧ?

ПАВ. МИХ. Юась.

ТАНЯ. Мыйла тэ да Дарья тьӧт ӧта-мӧдыдкӧд век вензянныд?

ПАВ. МИХ. Эн нин талун менсьым сійӧс юась. Бара оз узьсьы! *(Пӧдлалӧ ӧшинь.)*

ВАСЯ. Мый ме тэныд шуи?

ТАНЯ. Радейтчӧмыс нӧ татшӧм?

ВАСЯ. Дерт. Ме школаын вӧлі Анналы кыдзи ог дӧсадит. Юрситіыс эськӧн кыскалі нин да, сыысь кындзи на кыдзи эг дэльӧдлы.

ТАНЯ. Но сійӧ челядь дырйи. А ӧні, кор арлыдаӧсь...

ВАСЯ. Любовыд век ӧткодь! Таня, а тэ петігад эн видзӧдлы, кытчӧ Анна водӧма?

ТАНЯ. Посводзас, вонйӧ... Мун пыр, бурась!

ВАСЯ. Колӧ! *(Картузасьӧ, пырӧ.)*

ТАНЯ *(ӧтнас)*. Этіянлӧн ставыс гӧгӧрвоана,— челядьдырсяньыс ӧтамӧдсӧ радейтӧны. А папа да Дарья тьӧт?!

Посводзын кылӧ грым-грам, сэсся сэтысь котӧрӧн петӧ В а с я.

ВАСЯ. Тайӧ тай тьӧщасьыс на лёкджык! *(Юр вывтіыс лэбӧ сылӧн картузыс.)* Быттьӧкӧ няр бордъя шыр, сӧмын и аддзылі... *(Нӧрасигмоз.)* Ӧтчыд и чупниті-окышті...

ТАНЯ. Дерт, юасьтӧг.

ВАСЯ. Кутшӧм юасьӧм колӧ, кор ми ӧта-мӧднымӧс...

ТАНЯ. Ок, эськӧн ме тэнӧ!..

ВАСЯ. Кыдз тай лӧсыштас!.. Нем ог аддзы, лэбовті бӧрсӧ.

ПАВ. МИХ. *(мыччысьӧ ӧшиньын)*. Ті коркӧ талун воданныд онӧ?

Вася да Таня дзебсьӧны пожӧм пу сайӧ.

АННА *(керкаысь петӧ, ас думсьыс)*. Вывтіджык лоис вартӧма, коньӧрлы...

ДАРЬЯ *(локтӧ)*. Коді сэн вуджрасьӧ?

АННА. Ме.

ДАРЬЯ. Он ӧмӧй узь?

АННА. Вася пыраліс да садьмӧдіс.

ВАСЯ *(Танялы шӧпкӧдӧ)*. Эськӧн ачыс синсӧ эз на куньлы.

ДАРЬЯ. Кокньыда пасьтасьӧмыд, кынман.

АННА. Час, ыркалышта да пыра.

ТАНЯ *(Васялы)*. Мун, матыстчы, кор прӧща.

ВАСЯ. Мыйысь?.. Ачыс медъёна мыжа.

ТАНЯ. А прӧща кывсӧ быть тэныд колӧ шуны.

ВАСЯ. Мед этшаджык кияснас шенасяс.

АННА. Кодкӧ эськӧн шӧпкӧдчӧ жӧ да, ог гӧгӧрво коді.

ДАРЬЯ. Эстӧн, пожӧм сайын. *(Мунӧ сэтчань.)*

ВАСЯ *(горӧдӧ)*. Полундра! *(Пыйӧны Танякӧд.)*

АННА. Вася и... *(Усьӧм гӧлӧсӧн.)* Таня!.. Мамӧ?! *(Ускӧдчӧ сылы морӧс вылас.)* Мамӧ, ме сійӧс сэтшӧма радейта!..

ДАРЬЯ. Дерт.

АННА. Челядьдырсянь!.. Вӧвлі урокъяс бӧрын арся пемыд войӧ, тӧлын туръба дырйи татчӧдз кольӧдас, оз эновт...

ДАРЬЯ. Сідз.

АННА. Войяс сы вӧсна эг узьлы, думайтсис...

ДАРЬЯ. И тайӧ мем тӧдса.

АННА. А кутшӧм мелі кывъяс шуліс!..

ДАРЬЯ. Мыйсӧ эз кӧсйысь...

АННА. Кыдзи колльӧдчим армияас мунігӧн!..

ДАРЬЯ. Збыль, ставыс збыль...

АННА. Кыдзи виччыси бӧр воӧмсӧ!..

ДАРЬЯ. Ачым тэкӧд тшӧтш сьӧлӧм поттӧдз мир туй вылӧ видзӧді.

АННА. Кула!..

ДАРЬЯ. Ок, ок, ок!.. Буракӧ, став нывбабаыслы енмыс сетлӧма ӧти пӧлӧс шог — радейтчыны кувтӧдз. И ме коркӧ кувлі да ӧнӧдз ловъя!

ПАВ. МИХ. *(ӧшиньын мыччысьӧ).* Узьсис!..

ДАРЬЯ. Гортад пӧттӧдз узь!.. Кӧсъян кӧ унмовсьны, ассьыд наян быдтастӧ медводз водтӧд. Медым йӧз жӧникъяссӧ эз сиавлы!

АННА. Мамӧ, немтор морт вылас усьласьны. Киссьӧм васӧ огӧ мӧдӧй куравны. *(Пырӧ.)*

ДАРЬЯ. Аддзан, кутшӧм менам нылӧй?! Абу тэнад кодь... Тӧдӧ ассьыс донсӧ да честьсӧ.

ПАВ. МИХ. Но ерӧмакань!.. *(Петӧ ывлаӧ.)* Ковмас, буракӧ, бордъяссӧ тшӧтшӧдыштны-чинтыштны...

ДАРЬЯ. Чегъявны колӧ!

ПАВ. МИХ. Збыль ӧд узигкості сӧмын налысь мургӧмсӧ кылі... *(Горзӧ.)* Таня?! Васька?!

Локтӧ Таня.

ДАРЬЯ. Со, тыдовтчис, веглясьысь рӧд!

ПАВ. МИХ. *(Дарьялы).* Ме ачым!.. Таня, мый бесла тэныд колӧ зонсӧ тӧлк вылысь воштыны, дзугны.

ТАНЯ. Менам некод вылӧ вежыс оз пет.

ДАРЬЯ. Морӧн лыянтор!.. Вӧлі кӧ веськодь — войбыд эн лытайт!..

ТАНЯ. Аддзӧмныд сёрнитантор!

ДАРЬЯ *(Павел Михайловичлы).* Тайӧс колӧ ёна крепыда видзны. Ӧтчыд-мӧдысь кӧ бӧрдтӧдзыс пиняв-ны, майбыр, раммас!

ТАНЯ. Окота тіянлы весьшӧрӧ пиныдтӧ кеслыны!..

ДАРЬЯ. Тӧда ме тіянӧс, пашкыр бӧжаясӧс!..

ПАВ. МИХ. Энлы, Дарья. Ме ассьым нылӧс тӧда жӧ! Мыйкӧ миян шырӧн-каньӧн ворсӧм кодь артмӧ.

ДАРЬЯ. Выя кылӧн мавтӧ.

ПАВ. МИХ. Оз!.. Кӧні Васькаыс?

ТАНЯ. Берег дорын, кер вылын пукалӧны Ӧльӧшкӧд.

ДАРЬЯ. Повзьӧма?..

ТАНЯ. Дерт! Быд здукӧ пес плакаӧн ӧвтчанныд!..

ДАРЬЯ. Эз на кув!..

ПАВ. МИХ. *(Дарьялы).* А тэныд збыльысь колӧ неуна лӧньыштны!..

ДАРЬЯ. Бара ме мыжа!.. Нывтӧ кӧсйин велӧдны, а сы пыдди менӧ. Тіянкӧд тай бӧрӧ ни водзӧ!..

АННА *(ӧшиньын мыччысьӧ).* Мамӧ!

ДАРЬЯ *(матыстчӧ).* Вод нин, вод, эн дзизъяв.

АННА. Мамӧ, вай кывзы менӧ... *(Шӧпкӧдчӧны.)*

ТАНЯ *(кежӧ пожӧмлань).* Папа, чайтсьӧ меным, тэнад тётя Дарьякӧд коркӧ важӧн крестасьлісны туйясыд...

ПАВ. МИХ. Мый кӧть и...

ТАНЯ. Но позьӧ жӧ лабутнӧйджыка сёрнитны сыкӧд.

ПАВ. МИХ. Абу ӧд кага.

ТАНЯ. Но и абу пон, медым век увтны... Шу кӧть ӧти мелі кыв, аддзан, кыдз мортыслӧн небзяс сьӧлӧмыс.

ПАВ. МИХ. Но ладнӧ, ладнӧ, Танюш...

ТАНЯ. Меліа сёрнитӧмысь кывйыд оз гаддясь! *(Мунӧ керкаӧ.)*

ДАРЬЯ *(Анналы).* Эн велӧд. Менсьым юр вемос катша эз на кокав.

АННА. Эськӧн и колӧ велӧдыштны да он кывзы. *(Сайӧдчӧ.)*

ДАРЬЯ. Быдмӧмаӧсь, ставсӧ гӧгӧрвоӧны...

ПАВ. МИХ. *(нюмъёвтӧ).* Мый нӧ броткан?

ДАРЬЯ. Ачыс пев кодь на, а велӧдӧ... Видӧ зычитӧмысь!..

ПАВ. МИХ. Менӧ строжитісны жӧ, кодсюрӧ...

ДАРЬЯ. Дзикӧдз кедзовтны кутісны — пӧрысьмим...

ПАВ. МИХ. Он тай и казявлы, кыдзи кадыс кольӧ... *(Пуксьӧ пожӧм улӧ.)*

ДАРЬЯ. Да, олан-олан да коркӧ и быран... *(Тшӧтш пуксьӧ. Кылӧ Ӧльӧшлӧн гудӧкасьӧм.)* Дявӧлыд кужӧ сьӧлӧмтӧ нормӧдны!..

ПАВ. МИХ. *(сьылыштӧ).* Э-эх, дороги!.. Пыль да туман!.. Холода, тревоги, да степной бурьян!.. Да, кодлыкӧ поттӧдз сюрліс кузь туяс-ті восьлавнысӧ!..

ДАРЬЯ. Восьлалісны да бӧр гортаныс кӧ бергӧдчисны — бур!.. А унджыкыс сідз и колисны туй бокӧ.

(Лыддьӧ чунь вылас.) Коно Миш, Чукля Педӧр, Варов Вась, Микол Ивӧ!.. Аминьӧй, аминьӧй!.. Кымын мужик сӧмын миян ичӧт прездысь бӧр эз во!.. А став Коми му пасьтаыс кӧ босьтны?.. Став страна пасьта?!

ПАВ. МИХ. Да-а!..

ДАРЬЯ. Сэсся быть вӧлі бабаяслы война бӧрад вӧсньыдик пелысь йылысь сьывны. *(Сьылӧ.)* Как бы мне, рябине, к дубу перебраться, я б тогда не стала гнуться и качаться!.. *(Чышкӧ синва.)* Сьылӧмӧн и бурмӧдлісны ассьыныс сьӧлӧмъяссӧ... Лючки пасьтасьны, ни пӧттӧдз сёйны эз тырмыв...

ПАВ. МИХ. Сьӧкыда овлім, а век жӧ дзикӧдз шогӧ эг усьлӧй. Воис кад, и мӧд пӧлӧс сьыланкывъяс чужисны...

ДАРЬЯ *(сьылӧ)*. Под густой, под заветной сосною мы до звезд простояли с тобою...

ПАВ. МИХ. Сулалім!..

ДАРЬЯ *(сьылӧ)*. Помнить буду, не забуду, не забуду, не забуду!..

ПАВ. МИХ. Дыр-ӧ помнитін?

ДАРЬЯ. Месӧ эг вунӧд, а тэ?..

ПАВ. МИХ. Ме сійӧ жӧ рытӧ, кор армияысь локті, войбыд тані сулалі, виччыси тэнӧ.

ДАРЬЯ. Ме ӧшинь дорысь эг жӧ вешйыв!

ПАВ. МИХ. Вӧрпунктса удал зонмыд синтӧ сайӧдіс.

ДАРЬЯ. Вӧрпунктас ме муні тэнад карӧ муным бӧрын.

ПАВ. МИХ. Сідзкӧ, мыйла войбыдӧн менӧ тась эн аддзы?! Ме ӧнӧдз на кыла сэкся мудзсӧ, войбыдсӧ кок йылын.

ДАРЬЯ. Мед пуксин дай, эм тай кытчӧ.

Чӧв олыштӧны.

ПАВ. МИХ. Дарья?! Вай ми тэкӧд бура сёрнитам.

ДАРЬЯ. Но иносьӧ. *(Дыркодь чӧв олӧны.)* Тыпу, колӧ жӧ манитны.

ПАВ. МИХ. Дарья, энлы.

ДАРЬЯ. Йӧй руыс, буракӧ, тэнӧ талун новлӧдлӧ.

ПАВ. МИХ. Ме водзӧ олӧм йылысь мӧвпала, кӧсъя выль мича олан визь восьтыны. Овмӧдчан кӧ сиктӧ...

ДАРЬЯ. А мыйкӧ жӧ дӧсадитчан! *(Кӧсйӧ мунны.)*

ПАВ. МИХ. *(кутӧ)*. Дарья?! Вай ме тэныд шуа мелі кыв!..

ДАРЬЯ *(чуймис)*. Эн смекайтчы!

ПАВ. МИХ. Збыль ӧд, збыль.

ДАРЬЯ. Аттӧ грекӧ вӧйтысь! Буракӧ кольмӧма эсійӧ киссьӧм сур дукнас.

ПАВ. МИХ. Дарья?! Ог ӧд лёкысь!..

ДАРЬЯ. А кӧн эськӧн тэ водзджык вӧлін?.. Мый эн сибӧдчыв!

ПАВ. МИХ. А век тай вӧлі мыйысь кӧ виччысян, да ӧні кӧ ог смелмӧдчы...

ДАРЬЯ. Сёрмин! *(Босьтӧ пес чипасысь пес плака.)* Вешйы, пӧрысь выжыв, вачкыссяс!

ӦЛЬӦШ *(локтӧ, мырддьӧ Дарья киысь пес плакасӧ да ылӧ шыбитӧ)*. Йӧйминныд!

ДАРЬЯ. Тэнӧ корисны?

ӦЛЬӦШ. Сэтшӧма горзанныд да быть. Гудӧкӧс весиг энновті. Мися, гашкӧ, збыльысь тышкӧ воасны. Дугдӧй! Абу ӧд нин челядь!.. *(Бӧр мунігмоз.)* Кор нин тайӧ чипасыс рекмылас.

ПАВ. МИХ. Дарья, эн лӧгась! Мыйыс олӧмад оз овлы да ставсӧ кӧ юрад кутны!.. Сэсся лёкӧн эн казьтыв! *(Юрсӧ копыртӧмӧн мунӧ керкаӧ.)*

ДАРЬЯ. Пашук! *(Пав. Мих. сувтовкерӧ.)* Пашук, ме вылӧ эн жӧ лӧгась... Да важ юмов-курыдсӧ эн нин казьтыв. Вай кӧть ӧти медбӧръя вой пукалыштам. Тайӧ пашкыр пожӧм улас, кӧні помнитан?!. Пукалыштам да чӧв олам... *(Чышкыштӧ синва.)*

ПАВ. МИХ. *(бергӧдчӧ)*. Ог гӧгӧрво, кор тэ тешитчан, а кор збыльысь сернитан.

ДАРЬЯ. Оз ӧмӧй сьӧлӧмыд кыв?

ПАВ. МИХ. *(горӧдӧ)*. Ланьт!..

ДАРЬЯ. Пашук, тадз он жӧ горӧд?! Повзьӧдін!..

ПАВ. МИХ. А ме, ме?! Ме тэысь нэм чӧж пола!.. Том дырйи, орччӧн кӧ мунышта да пельпомӧн инмӧдчышта кӧ — сьӧлӧмӧй коклябӧрӧдз лэччылас... А петан кӧ тэ ывлаӧ, южмӧсӧ вала — видзӧда вӧлі ӧшинь занавес сайсянь, шыш моз!.. Тэкӧд зонъяс берег пӧлӧн ветлӧдлӧны, сьы-

лöны-йöктöны, а ме яндыся, матыстча кö, нёрпала ас пытшкын. Тöда,— медводз ме йылысь и ярскöбтан частушка!.. Öти вой, öти татшöм жö арся войö пукалім тайö пашкыр пожöм улас, сöмын некымын кыв шуим öта-мöдлы, а ме куим во... Кöть кытчö эг волы сійö каднас — куим во чöж эг вермы вунöдны тэнö, вöтаси быд вой, дай луннас син водзысь эн саявлы. А кодыр бöр татчö локті, кöні менам рöдвужыс нин бырöма, кöні шуштöм-гажтöм сулаліс овтöм-энов тöм керкаöй, код вöсна туй вывсянь ньöти узьтöг, рытсянь асъя югыдöдз сулалі тайö пашкыр пожöм улас?!

ДАРЬЯ. Пашук, енмыс мед менö ёрас, ме войбыд жö öшинь дорас сулалі, некытчö вешйывтöг...

ПАВ. МИХ. Дугды!.. Кутшöм вöлін ылöдчысь том дырйиыд — öнiöдз на век сэтшöм...

ÖЛЬÖШ *(локтö)*. Дарья?! Павел Михайлович?!. Ме мыжа, ме!..

ПАВ. МИХ. Ок, сьöлöмöй потö. Мыйкö колö вочны! Уджтöг пöда!..

ÖЛЬÖШ. Кывзöй менö.

ПАВ. МИХ. Некор! Таня?! Васька?! Тырмас бокнытö пожны. Öльöш, мун заведит трактор, биась да югдöд тайö киссьöм керкасö. Путкыльтам, чöрту!

ÖЛЬÖШ. Павел Михайлович, прöста Дарьякöд зыксянныд, ме мыжаыс!

ПАВ. МИХ. Пилитам пес вылö!.. Бырöдам!.. Таня, Вася?!.

ТАНЯ *(локтö)*. Папа, йöймин?

ВАСЯ *(тыдовтчö)*. Но и бушкола тайö войыс!

ÖЛЬÖШ. Павел Михайлович, Дарья, ме мыжа!..

ДАРЬЯ. Пашук, кöть асылöдзыс виччысь.

ТАНЯ. Папа, дугды!

ПАВ. МИХ. Ог!.. Нинöм тані шняпвидзны — уджавны локтім!.. Öльöш, мун югдöд.

ÖЛЬÖШ. А сё запреки олöм! *(Мунö.)*

ПАВ. МИХ. Вася, мöдім!

ДАРЬЯ. Колö жö ставсö тадз шызьöдны!

ПАВ. МИХ. Таня!.. *(Мунö.)*

ВАСЯ *(гыжъясиг)*. Быть ковмас! *(Мунö.)*

ТАНЯ. А ёна жö налы йиджöма важ рöсолыс!.. *(Мунö.)*

АННА *(петö)*. Мамö, мам! Мунам овны сиктö.

ДАРЬЯ. Мый ме вöча, мый вöча?!

ВИТÖД ЮКÖН

Югыд асыв.

ДАРЬЯ *(петö керкаысь)*. Пусис, пöжассис, час, колö Васькаöс гönитöдны... *(Сувтовкерö.)* Аминьöй!..

И збыльысь, эм мыйысь шензьыны. Уджалысьяс кисьтöмаöсь-путкыльтöмаöсь важ киссьöм керка и воссис миян синъяслы мичлун!.. Верст вит-квайт сайын джуджыд керöсын сулалö önія олöм серти выльмöдöм, ыджыд коми сикт. Ю чукыльыс дзик керкаяс дорö матыстчö, а саяс — видзьяс, ылынджык — вöр. И ставыс дзирдалö-югъялö арся зарни рöмön. Локтö Öльöш, зэв шог.

Тэ нö мый татшöм?

ÖЛЬÖШ. Дарья, ме тэ водзын мыжа!

ПАВ. МИХ. *(локтö бöрсяньыс)*. Öльöш, эз на эшты. Медсьöкыд керъясыс колисны.

ÖЛЬÖШ. Павел Михайлович, ме тіян водзын мыжа!

ПАВ. МИХ. Ладнö, ладнö, уджтö помав, сійöс тöд. *(Нуöдö Öльöшöс.)*

ДАРЬЯ. Аттö, кутшöм мыж йылысь тайö гаралö?.. *(Кыйкъялö да корö.)* Вася, Васюк! *(Локтö Вася поліґтырйи.)* Вася, вочан кö, мый ме тэныд тшöкта, Аннаыд... *(Кылö Танялön гölöс: «Вася, Вася!»)* Дона жö лоöма тайö Васяыс. Öтилön сьölömыс потö, мöдлön гаж бырöма. *(Васялы.)* Нолтöсь, пырав.

ВАСЯ. А эсійö, этійön? *(Индö пес плака вылö.)*

ДАРЬЯ. Ёна тай полысь ачыд.

ВАСЯ. Ме?! Да ме!.. *(Пырöны.)*

ТАНЯ *(локтö)*. Пышйис кытчökö. Кыкön эськön вöсниджык керъяссö додь вылас лэпталім-а.

Кылö Васялön гölöс: «Збыльысь, Дарья!» Дарьялön: «Збыль, збыль!». Керкаысь петö зэв лышкыда нюмъялысь В а с я. Дарьялön гölöс: «Да дыр эн нюжмась. Мед öти кокыд вöлі сэні, а мöдыс — тан».

ТАНЯ. Вася, тэ кытчӧ?

ВАСЯ. Таня, мый ме тэныд висьтала?! Некор он эскы. Дарьяыд кӧть кыдзи оз лӧгав миян вылӧ, а век на медся бур мортыс. Посводзас няньыс, кӧлӧбъясыс, шаньгаыс — мыйта! А чериняньыс кутшӧм! Жаритӧма-пражитӧма, пусьӧма-пӧжасьӧма — доддьӧн он кыскы. Тыдалӧ, бура миянӧс кӧсйӧ коллькодны. Со и котӧртлыны тшӧктіс ӧти местаӧ...

ТАНЯ. Кытчӧ?

ВАСЯ. Ог висьтав. *(Вачкӧ аслас плешкас.)* Ок, йӧй юр!.. *(Горӧдӧ.)* Дарья!.. Дарӧ!.. *(Дарья мыччысьӧ ӧшиньын.)* А кутшӧмӧс ньӧбны: гӧрдӧс али еджыдӧс?

ДАРЬЯ. Ӧткодь! Майбыр, курччавны оз ков. *(Сайӧдчӧ.)*

ТАНЯ. Вася, энлы!

ВАСЯ. Некор меным, Таня. Ӧдйӧ кӧ ветла, Дарья кӧсйысис Аннакӧд бурӧдны.

ТАНЯ. Вася?! Васенька?! *(Мӧдыс вомсӧ паськӧдіс. Сы костi Таня сійӧс сьӧмтӧгыс кольӧ.)*

ВАСЯ. Таня, юр вундысь!

ТАНЯ. Эн гора, лёкджык лоӧ. Ӧдтӧдан, папа менам оз радейт юысьястӧ. Уджыс эштас да сэсся ми пайысь! *(Мунӧ.)*

Кылӧ Дарьялӧн гӧлӧс: «Чайтӧны, сур лагуныс менам бырис да сэсся гӧститӧдтӧг найӧс гортӧдзыс лэдза!»

ВАСЯ. Кытчӧ и воштысьны? *(Уйкнитӧ жытникӧ.)*

ДАРЬЯ *(петкӧдӧ Аннакӧд пызан)*. Татчӧ, Аннук, и лӧсьӧдчам. Ваям пызан вылас сёян-юан, пӧсь самӧвар и быть ковмас налы пуксьыштлыны. А сэні и сёрни-басни, он и тӧдлы, кыдз бӧр Васякӧд ладманныд.

АННА. Мамӧ, мырдӧн ӧтлаӧдан.

ДАРЬЯ. Дугды... Шуӧ: ме пӧ Аннасӧ сэтшӧма радейта, сэтшӧма радейта...

АННА. Ачыс Танякӧд кражъяс кыскалӧ.

ДАРЬЯ. Кӧні?.. Видзӧд, некӧн оз тыдав... Сійӧ нарошнӧ тэ водзын вильшасис, медым петкӧдлін асьтӧ — збыльысь-ӧ радейтан.

АННА. Ме верма жӧ вильшасьны. *(Пырӧ гортас.)*

ДАРЬЯ. Аттӧ, дитяӧй, чайтан тэныд ӧтнадлы колӧ пызан саяс пукалӧмыс. Чайтан, тэ вӧсна сӧмын шогся?.. *(Пырӧ.)*

ВАСЯ *(мыччысьӧ жытникысь)*. Дарьяыд кужӧ кывтӧ кутны. А ме?! Кысь меным вина дозйыс лишалас? *(Сайӧдчӧ.)*

ДАРЬЯ *(вайӧ пызан дӧра)*. Вевттьыштам пызан вывсӧ, век нин мичаджык. Чайтасны, кысь татшӧмыс шедӧма ӧткӧн олысь нывбабалы. А ме сэки и висьтала, быттьӧкӧ менным дзик веськодь,— коркӧ тай бура уджалӧмысь премируйтлісны. Мый сэсся сійӧс жалитны, сідз жӧ кӧртӧн песӧм сундукын сісьмӧ. *(Пырӧ.)*

ВАСЯ *(мыччысьӧ)*. Со, уджныс эштіс. Ӧні татчӧ локтасны, Дарья налы сёян-юан петкӧдас, а меным дзебсясьны колӧ... *(Босьтӧ пась, кышасьӧ.)* Ок, Таня, Таня... *(Пырӧ жытникас.)*

ТАНЯ *(локтӧ батьыскӧд)*. Со видзӧд, папа, пызан нин петкӧдӧмаӧсь...

ПАВ. МИХ. Сідзкӧ, шуан мырдлин тэ сьӧмсӧ Васялысь? Эз ков.

ТАНЯ. Папа, тэ жӧ ачыд век ӧтитор долян: юӧмыд пӧ мортыдлӧн медся вына враг.

ПАВ. МИХ. Дерт, помся кӧ юны... Нолтӧсь, кӧн миян нопйыд? *(Таня вайӧ нопсӧ.)* Гудйышт!

ТАНЯ *(перйӧ сэтысь газетӧ гартӧм доз)*. Шампанскӧй?!

ПАВ. МИХ. Пукты татчӧ. *(Индӧ пызан вылас.)* Вот ӧні и пызан дӧраыс ёнджыка видзӧдчӧ!.. Мунам мыссьыны. *(Мунӧ.)*

ТАНЯ *(кольччӧ)*. Сё дивӧ олӧм! Папа ачыс водзвыв дасьтӧма унатор. Первойысь мама кулӧм бӧрын. *(Локтӧ Ӧльӧш.)* Ӧльӧш, вай висьтав, ставсӧ висьтав менам папа да тётя Дарья йылысь. Мый на костын вӧлі?

ӦЛЬӦШ. Лёкыс — нинӧм! А бурсӧ ме торки!

ТАНЯ. Кыдз?

ӦЛЬӦШ. Тайӧ важӧн нин вӧлі. Татшӧм ичӧт гездад суседъяс ӧтамӧд йывсьыс ставсӧ тӧдӧны. Сідз жӧ и ме вӧлі тӧда, мый регыд батьыд армияысь локтӧ. Коркӧ рытнас нем вӧчиг муна Дарьялӧн ӧшинь

увті,— стöч тані, и шуи: Дарья, Пашукыд локтіс, гортас пырис, узьö — тшöктіс виччысьны рытнас тöдса пожöм улын. Дарья вом паськöдіс, радысла кыв оз вермы шуны, сынöдсö апалö вöйысь морт моз. Коньöрыд збыльысь чайтöма, рыт и вой öшинь дорас пукалöма да муса зонсö кыйöдöма. Асывнас мудзöмысла сыркмуніс-унмовсис. Сійö кадö збыльысь Пашук локтö öшинь увті. Аддзас узьысь Дарьятö, да и горöдас мый вынсьыс: «Здравие желаю!» Дарья повзьöмысла чуть оз кув. Характерыд сылöн, ачыд тöдан, абу кокни... Мелі кыв шуöм пыдди — ылö сійöс мöдöдас. Батьыд эськö мöд войнас виччысьö жö сійöс, сулалö тайö пожöм улас, но Дарья нырсö оз мыччыв, ышнясьö. Лун-мöд батьыд кевмысис: «Дарья, Дарö?!» Мöдыс: «Видеть не хочу!» Ме чайті, мися, кыдзкö-мыйкö воасны жö öти кывйö. А налöн мöдарö артмис: батьыд — карö, Дарья — вöрпунктö медасис. Сідз и торъялісны. Коді мыжаыс — ме! Мый сэсся вöчан — кывйöй менам ликмö...

ТАНЯ. Анна, Анна? *(Анна мычысьö.)* Тэ ме вылö лöгалан?

АННА. Ог.

ТАНЯ. Оз и ков. Менам карын аслам жöник. Папа ниноöм на оз тöд. Ог лысьт висьтавны. А ковмас, буракö, регыд.

АННА. Пырав, больöдчыштам. *(Таня пырö керкаö.)*

ÖЛЬÖШ. Катшаясыд!.. Öдйö жö öти кывйö воöны!.. *(Керкаысь кылö Танялöн гöлöс: «Тётя Дарья, а ме тöда, мыйла ті менам папа вылö лöгаланныд».)* Со öд, со öд, мый öдъя паськалö юöрыс. *(Танялöн гöлöс: «Збыль öд, збыль!»)* Öні велöдас менö Дарья дорын узьлыны!.. *(Дарьялöн гöлöс: «Öльöш?! Кыз рушку!»)* Вöсняла. *(Керкаысь петöны Таня, Анна, Дарья.)* Дзебсьыны колö. *(Чепöсйö жытникö.)*

ДАРЬЯ. Ой, ой, ой, нывъясöй, тöдінныд, кö, мыйын шогыс збыль вылас...

Жытникысь кылö лёк гöлöсöн равöстöм. Ставыс чуймöны. Недыр мысти жытникысь мыччысьö Öльöш, моздорас петкöдö Васяöс, пасьö гартöмöн. Лэдзö муас.

ÖЛЬÖШ. Тöдлытöг тувччыссис!..

ВАСЯ *(вöсньыд гöлöсöн)*. Лолöс пычиктіс. *(Киясыс лют-лёт мунöны.)*

АННА *(горöдö)*. Ва-ся-а-а!.. *(Усьö сылы морöс вылас.)*

ДАРЬЯ *(бöрдö)*. А коньöрöй, дай коньöрöй. Коді тэнö йöткис жытникас? Кодысь ковмис дзебсясьны?..

ТАНЯ. Тайö ме мыжаыс. Ме сылысь сьömсö мырдди, кодöс ті, тётя Дарья, сетлömныд вина вылö.

ДАРЬЯ. А тайö нö дозйыс? *(Индö пызан вылас.)*

ТАНЯ. Батьлöн...

ÖЛЬÖШ. Став шогыс меысь!..

АННА. Вася, Вася, тэ менö кылан, Вася!.. *(Окалö быд ногыс.)*

ДАРЬЯ. Зять пыдди нин вöлі чайта! Мися, гöтрасяс, ёна и гажöдчам, ёна и йöктылам!..

АННА. Вася, тэ ловъя?

ВАСЯ. Дзик нин мöдар югыдас вöлі. Да бöр ловзи. Тэнад окалömысь. *(Ачыс окыштö.)*

АННА. Лэдз.

ВАСЯ. Ещö öтчыд!

АННА. Лэдз, шуöны.

ДАРЬЯ. Аттö, ловъя! Öтчыд кö лишнöйысь окыштас — он на сыв!

ВАСЯ *(Аннаöс окаліґмоз)*. Тэ менам медся муса, медся мича, медся небыд сьölöма.

ТАНЯ. А ме шогö усьлі.

ÖЛЬÖШ. Öнöдз кокчöръяс тіралöны. *(Пуксьö пожöм улö.)*

ДАРЬЯ *(Васялы)*. Ниноом оз и доймы тэнад?

ВАСЯ. Эз стöча вылысö веськав. Горöді ёнджыкасö повзьömысла. Збыльысь кö öд татшöм тушаыд тальыштас, ой, ой, ой!

Локтö Павел Михайлович, чышкасьö.

ПАВ. МИХ. Мый нин тані бара?

ВАСЯ *(сувтö)*. Ме гöтрася! *(Кутчысьö Аннакöд.)*

ДАРЬЯ. Аттö, кутшöм збой! Зэв тай кокньыда кöсъян. Ноко, лэдз нывсö, кылан?!

ВАСЯ. Но, тшöктан кö!..

ДАРЬЯ. Да киястö, кытчö оз ков, эн нюжöд.

АННА. Мама, тэ жö ачыд шуин...

ДАРЬЯ. Мый эськö ме ог шулы да, ставсö кö пыдди пуктыны!..

ПАВ. МИХ. Колӧ бура корасьны.

ВАСЯ *(гӧгӧрвоис)*. А!.. *(Босьтӧ киӧдыс Аннаӧс.)* Павел Михайлович, Ӧльӧш, Таня — ставныд свидетельяс. Дарья тьӧт, ме... ми Аннакӧд корам тэнӧ... *(Анналы.)* Вай мыйкӧ тэ шу, менам оз артмы.

АННА. Мама, ми...

ДАРЬЯ *(чышкӧ синва)*. Но, ладнӧ, ладнӧ!.. Олӧй бура! Эн тышкасьӧй! Ниӧм абусьыс эн зыксьӧй. Челядьнад Ӧльӧш моз эн жӧ пӧдӧй. Ӧнія кадӧ уна оз и ков: ӧти, мӧд, коймӧд... нёль, вит, квайт... сизимыс тырмас. Но лоас кӧ кӧкъямысӧдыс, мед олӧ. Майбыр, ӧні абу норма кад!.. Сэсся мый с[illegible]тінныд, шайпаймунӧмныд?! Мунӧй, чукӧртӧй кӧлуйтӧ. Он ӧд ӧти лун кежлӧ мунӧй овны.

ВАСЯ *(Анналы)*. Мӧдім... *(Пыröны керкаӧ.)*

ТАНЯ. Папа, волы татчӧ! *(Пӧся шӧпкӧдӧ сылы пеляс.)*

ПАВ. МИХ. Чӧв?..

ТАНЯ. Пӧръяся кӧ, ен мед ёрас!.. *(Шӧпкӧдӧ.)*

ДАРЬЯ *(Ӧльӧшлы)*. А тэ, рака вом, мун босьт гудӧк да гажӧд йӧзсӧ!

ӦЛЬӦШ. Дарья, ме тэ вӧсна дась шаньга моз лясмунны! *(Пырӧ керкаӧ.)*

ТАНЯ *(батьыслы)*. Ме пыра налы отсасьны. *(Мунӧ.)*

Дарья да Павел Михайлович чӧв олӧны.

ПАВ. МИХ. Дарья, он-ӧ бӧрд?

ДАРЬЯ. Ог, ог, Пашӧ. *(Ещӧ ёнджыка бӧрдӧ.)*

ПАВ. МИХ. Тырмас, Дарья. Век ӧд сідз вӧлі,— воас кад и быть колӧ кодӧскӧ радейтны. А мам-батьлы шуӧма шогсьыны.

ДАРЬЯ. Сӧмын сійӧ кӧ... Со Ӧльӧш висьталӧма Танялы, мый торки пӧ налысь радейтчӧмсӧ, кывъясыс, аддзантӧ, сылӧн ликмӧны...

ПАВ. МИХ. И меным гарыштіс Таня...

ДАРЬЯ. И сэсся, кор менам быдтысьӧма лоис, кор вийсьӧма-уджавсьӧма, кор дзикӧдз нин пӧрысьми...

ПАВ. МИХ. Абу на пӧрысь.

ДАРЬЯ. Думайтсьӧ, мыйла ми тэкӧд ӧти кывйӧ эг воӧй? Коді мыжаыс?

ПАВ. МИХ. Ме!.. Ӧд ме армиясь локтӧм бӧрын, ёна кӧ кӧсйи, чайтан, эг куж тэнӧ сийӧсавны?

ДАРЬЯ. Менам ышнясьӧмыс вывті уна вӧлі.

ПАВ. МИХ. Думъясӧй менам, Дарья, сэк ёна мӧд ногаӧсь на вӧліны. Мися, вола, аддзысьла, шуа мый колӧ. Радейтӧ кӧ, кора, мед ещӧ неуна виччысьыштас, кытчӧдз карын велӧдчыны ог кут, кытчӧдз мортӧн ог ло.

ДАРЬЯ. Сідз и эз артмы сёрнитӧм. Первойысь, дерт, Ӧльӧш мыжа, а водзӧ, мӧд луннас, коймӧд лунӧ?!. Бесыс быттьӧкӧ йӧткалӧ менӧ, вежняся быд ногыс, матӧ ог сибӧд. А йӧз водзын ошйыся: «Колӧ кӧ, локтас да му бердӧдзыс копыртчас!»

ПАВ. МИХ. Кывлі!.. Йӧзыдлысь вомсӧ он тупкы. Позис и копыртчыны... Но меным кажитчис, велӧдча кӧ — сё пӧв донаджык лоа, сэк, майбыр, копыртчӧм оз ковмы,— ачыс локтас-лэбас.

ДАРЬЯ. Сідз миян ставыс и дзугсис... Водзӧ ачыд тӧдан...

ПАВ. МИХ. Менам аслам олӧм лоис, тэнад — аслад. Сэсся некор эз и крестасьлыны миян туйяс... Со ӧд, кутшӧм дона ас кадӧ вӧчны колана воськовсӧ...

ДАРЬЯ. Став сьӧлӧм Анналы сеті, став мелілунӧс да радейтӧмӧс, ӧні быттьӧкӧ куштӧм пӧтка, кусі нин, буракӧ...

ПАВ. МИХ. Дугды, Дарья. Тэнад олӧмыд сӧмын на заводитчӧ. И скӧрмы кӧть эн, а быть тэныд ковмас вӧчны ещӧ ӧти колана воськов — овмӧдчыны сиктӧ.

ДАРЬЯ. Колӧ, колӧ, Пашук, ӧд прӧста жӧ ышняся!.. Бара жӧ аслам йӧйлунӧн да тӧлктӧм оласногӧн тэкӧд ӧти кывйӧ ог куж воны.

ПАВ. МИХ. Дарья, сідзкӧ, мунан?

ДАРЬЯ. А он кӧ татчӧ коль кувны, муна...

ПАВ. МИХ. Вот и бур, вот и молодеч!

ДАРЬЯ. Сӧмын, Пашук, йӧйӧн эн чайт, а менсьым корӧмӧс пыдди пукты. Сиктад сэсся менӧ дзикӧдз эн жӧ вунӧд. Коркӧ-некоркӧ кӧть пыравлы жӧ чай юны.

ПАВ. МИХ. Пырала, пырала, Дарья.

ДАРЬЯ. Ме öд ёнджыкасö сы вöсна и пыкси. Мися, сиктад, уна йöз костын код тöдас коркö аддзылан он. А тані, тайö омöлиник прездас, öтчыд тöлысьнас век нин волан, менö йöйöс мырдысь сиктö корны... Эськöн збыль вылас тэсянь меным нинöм оз и ков, прöста кöть пукалыштам-варовитыштам.

ПАВ. МИХ. Да ме, Дарья, ме кöть быд рыт!..

ДАРЬЯ. Быд рыт оз позь. Йöзыс мый шуасны? Абу öд нин томöсь, медым ворсöдчыны... Сэсся, Пашук, талун и быröдан менсьым оланінсö? *(Бöрддзö.)*

ПАВ. МИХ. Ог, коркö мödысь! А сиктад эськöн бурджык талун и мунны, нылыдкöд öтвылысь...

ДАРЬЯ. Дерт, эськöн неокота на, да бара жö öтнамлы тані войсö колявны... Тадзикöн и ковмас туйö мödöдчыны?.. Эськöн тіян локтігкежлö дзонь лагун сур дасьтылі да, енмыс, буракö...

ПАВ. МИХ. Чöрту, эн казьтыв, Дарья!.. Вай тайö югыд юранас колльöдчансö вöчам, а сэсся сиктын...

ДАРЬЯ. Öд менам и пусьöма-пöжасьöма...

ПАВ. МИХ. Выль оланінын сгöдитчас... А öні... Таня?! Анна, Вася! Öльöш! Локтöй, локтöй, татчö, кывзöй менö!.. *(Восьтö шампанскöй доз, кисьталö стöканъясö.)* Кывзöй менö! *(Чöв олыштö.)* Весиг шуны ог куж...

ДАРЬЯ *(босьтö киас тыра стöкан)*. Прöщай менам мамлöн да батьлöн оланін!.. Прöщай чужан прездl.. Мича пожömöй — прöщай! *(Неуна кисьтыштö стöкансьыс мулас.)* Мыйкö нелючки-ладнö кö вölі — лёкöн эн казьтылöй. Сьöлömöй менам татчö кольö. Олömыс выль туй восьтö, да мый сэсся вöчан... Став бурсö тіянлы!.. А миянлы, Аннушлы да Васялы, Öльöшлы, Танюшлы да Павел Михайловичлы, меным аслым, тшötш сиöй став бурсö! *(Копыртчö.)*

ÖЛЬÖШ. Энлöй, эз на эшты. *(Чегыштö пожömö тувъялöм панераторйысь öти джынсö, а мödас дульнас кötödöм чуньöн мыйкö киритögижö.)* Вот öні ставыс. *(Точнитчöны стöканъясöн, Öльöш гудöкасьö.)*

А панераторъяс колис сömын куим буква: «ПОМ».

Я. М. РОЧЕВ

Зэв ыджыд воштӧм лоис коми литератураын. 69 во тыртігӧн друг кувсис тӧдчана коми писатель, 1940 восянь КПСС-са член, культура кузя Коми АССР-са заслуженнӧй работник, И. А. Куратов нима Коми АССР-са Государственнӧй премия кузя лауреат Яков Митрофанович Рочев.

Чужліс Я. М. Рочев 1909 воын Усть-Ухта сиктын уна челядя крестьянскӧй семьяын. Челядьдырсяньыс сійӧ тӧдліс сьӧкыд удж да дзескыд олӧм, Сӧветскӧй власть восьтіс том зонлы тӧдӧмлуньясӧ туй. Я. М. Рочев мунӧ некымын сё верст сайӧ велӧдчыны Ижма вывса Мохча сиктӧ.

1930 воын, мӧд тшупӧда школа помалӧм бӧрын, сійӧс мӧдӧдӧны Уса вывса Абезь сиктӧ, кӧні восьтӧны школа. Сэні сійӧ велӧдӧ лыддьысьны да гижны кӧр видзысьяслысь да вӧралысьяслысь челядьӧс. Тані сійӧ гижӧ ассьыс медводдза кывбуръяс да висьтъяс.

1933 воын Я. М. Рочев — Коми государственнӧй педагогическӧй институтса студент, сійӧ сьӧлӧмсяньыс отсалӧ лэдзны студенческӧй рукописнӧй литературнӧй журнал.

Учитель, журналист, книжкӧй издательствоса редактор — татшӧм уджалан туйыс Я. М. Рочевлӧн сэтчӧдз, кытчӧдз 1953 воын сійӧс эз индыны «Войвыв кодзув» журналса ответственнӧй редакторӧн. Редакторӧн сійӧ вӧлі дас вит воысь дырджык. А редакционнӧй коллегияса членӧн — аслас олӧмын медбӧръя луньясӧдз. Уна дас автор, том йӧз и найӧ, кодъяс лоисны нин писательяс Союзса членъясӧн, аттьӧалӧны Я. М. Рочевӧс ыджыд творческӧй отсӧгысь.

Миянлысь быд лунъя олӧмсӧ Я. М. Рочев петкӧдліс кывбуръясын, висьтъясын, очеркъясын, туйвывса пасйӧдъясын. Аслас олӧмысь уна во сійӧ синс сылы, медым петкӧдлыны, кыдзи войвылын кыптіс революционнӧй тыш да кыдзи вӧлі лӧсьӧдӧма Сӧветскӧй власть. Лыддьысьысьяс вылӧ донъялӧны да радейтӧны сылысь «Кык друг», «Изьва гызьӧ», «Му вежӧм» романъяс.

Я. М. Рочевлысь творческӧй вермӧмъяссӧ пасйӧма «Знак Почёта» орденӧн да медальясӧн, КПСС Коми обкомлӧн, Коми АССР-са Верховнӧй Сӧвет Президиумлӧн Почётнӧй грамотаясӧн.

Ыджыд сямлуна коммунист-писатель йылысь югыд паметьыс нэм кежлӧ кольӧ миян сьӧлӧмъясӧ.

Морозов И. П., Безносов П. А., Воробьев И. Т., Кочурин Н. Н., Меледин А. А., Непеин А. В., Панев З. В., Попов А. А., Попов В. Г., Сюткин А. Ф., Чернов В. И., Кондырев Н. П., Конюхов К. И., Кушманов В. Е., Свириденков М. П., Соколова А. В., Леканова Е. Д., Окатов А. М., Жилин Г. В., Кривошеин В. В., Сажин А. В., Леканов В. Д., Изъюров И. В., Попов В. А., Попов С. А., Раевский С. С., Торопов И. Г., Федоров Г. А., Шахов П. Ф., Юшков Г. А., Рочев Н. Н.

ВЕК КЕЖЛӦ КОЛЯН МИЯН СЬӦЛӦМЪЯСӦ

Тайӧ шог юӧрыс лоӥ дзик виччысьтӧм — 69 арӧс тыртігӧн друг кувсис Яков Рочев. Оз эскыссьы весиг: дзик на неважӧн «Войвыв кодзув» журналысь ми лыддим сылысь выль гижӧд.

Яков Митрофановичкӧд ме вӧлі тӧдса уна дас во. Ӧтлаын уджавлім Коми книжнӧй издательствоын, «Войвыв кодзув» журнал редакцияын, овлім ӧти керкаын.

Ме эскӧ тадзи шуи Яков Митрофанович йылысь:

кыдзи гижысь, сійӧ вӧлі вывті стрӧг медся водз ас дінас. Сылӧн гижӧдъясын — гырысьясын и посниясын — быд кыв местаын да мича. Яков Митрофанович эз радейт тэрмасьӧмӧн вӧчӧм гижӧдъяс.

кыдзи морт, сійӧ пыр вӧлі авъя, бур сьӧлӧма, мортӧс гӧгӧрвоны кужысь. Ёна радейтіс войвывса вӧр-ва. И кувсис вӧрын.

Узь, миян дона ёрт! Сӧстӧм коми кывйӧн ӧктӧм гижӧдъясыд тэнад дыр кутасны сетны нимкодьлун коми книга радейтысьяслы.

Иван ИЗЪЮРОВ

□ □ □

Сэтшӧма велалан шань морт дінад, мый чайтсьӧ, быттьӧкӧ нэмсӧ нин сыкӧд тӧдса да матыс. Аддзысьлан да бурпӧт варовитан, юасян да висьтасян, и некутшӧм шог мӧвп он сибӧд, мый, гашкӧ, медбӧръяысь нин...

И сьӧлӧмтӧ кырыштан дойӧн сатшкысьӧ виччысьтӧм шог юӧрыс, топӧдӧ ловтӧ. И сувтӧ вежӧрад став бурыс, мый вичмыліс тэныд сысянь. И курыдлун пуксьӧ лов вылад сыысь, мый аслыс сылы водзӧс бурсӧ эн сяммыв вӧчны тырвыйӧ.

Прӧстит, Яков Митрофанович! Тэныд унаысь ковмыліс ӧлӧдны-велӧдны ми воксӧ, туйдӧдны сьӧкыд гижан уджӧ. Эн тэ повлы и ошкыны да дорйыны миянӧс кодкӧ водзын.

А ачыд эн жӧ кокниа овлы-вывлы, но, бураӧ, эн и лысьтлы тӧдчӧдлыны асьтӧ. Сӧмын уджнад да морттуйнад шедӧдін тэ бур йӧзыслысь вылӧ пуктӧмсӧ, кодӧс ӧні век кежлӧ нин колин налӧн сьӧлӧмъясӧ.

Олысьӧн на чайтім, да воштім тай ми тэнӧ, но некор огӧ воштӧй тэ дінӧ сьӧлӧм кыскӧмнымӧс.

Геннадий ЮШКОВ

□ □ □

Кӧть мыйта шыасьӧ ӧні сэсся — некор нин оз чукӧстчы, некор нин оз горӧдчы сійӧ воча. Кӧть мыйта виччысь — некор нин ог кыв сылысь кок шысӧ. Сьӧд синваӧн бӧрдӧ ывлаыс, и миян чужан Изьва юным тшӧтш шогпырысь тёльскӧдчӧ. Гажтӧма гылалӧны арся пуясысь коръяс.

Миян литература радъясысь усис гижысь, некор волытӧм вылӧ муніс Яков Митрофанович Рочев.

Стӧч 25 во сайын медводдзаысь аддзи Яков Митрофановичӧс. И кызь витнан восӧ ме сійӧс тӧді сӧмын кыдзи бур, шань мортӧс, ыджыд сьӧлӧма, югдӧдысь вежӧра ёртӧс, веськыд индӧд сетысь писательӧс. И татшӧмӧн менам сьӧлӧмын-вежӧрын сійӧ коляс нэм помӧдз.

Уна том гижысьяслы вӧлі бать кодьӧн — отсавліс корсьны творчествоын визь. И меным тшӧтш. И бара жӧ аттьӧ кыв петӧ сыысь.

Некор нин Яков Митрофанович Рочев сэсся оз звӧнитлы меным удж вылӧ, оз юав, кыдзи да мый менам олан да гижан туй вылын. Но ме быттьӧ пыр кута кывны сылысь сёрниногсӧ, коридорӧд шарскысь сылысь кок шысӧ, пыр кута аддзыны вашъялысь чужӧмбансӧ, быд бурлы радлысь синъяссӧ.

Ме пыр кута тӧдны, мый вӧвлі югыд свет вылас Яков Митрофанович Рочев — лышкыд, мелі, ышнясьны велавтӧм морт, писатель-коммунист, коді ӧттшӧтш кужліс и радлыны, нимкодясьны, скӧравны, лӧгавны быд лёктор вылӧ, олӧмас торкасьӧм вылӧ.

Ыджыд ёртӧй,
ыджыд шог и мем:
Кӧдзалӧма Тэнад ыджыд сьӧлӧм...
Ог нин шу ме: «Аттьӧ, мый тэ эм!»
Сӧмын шуа: «Аттьӧ, мый тэ вӧлін!»

Владимир ПОПОВ

ВЕНГРЪЯСЛӦН ДА КОМИЯСЛӦН ЙИТӦДЪЯС

Ӧнія кадӧ пролетарскӧй интернационализмлӧн дзоридзалӧмыс тыдалӧ бырдӧнлы, петкӧдчӧ уна ногӧн и тӧдчӧ быдлаын. Интернационализмлӧн ӧти татшӧм йӧзвиӧн лоӧ и йитӧдыс коми да венгр войтыр костын.

Медводдза гижӧд-пасйӧдъяс коми йӧз йылысь вӧлі йӧзӧдӧма Венгрияын 1747-ӧд воын на. Сідзкӧ, кыксёысь унджык во сайын нин венгръяс кӧсйӧны вӧлі тӧдны войвылын олысь коми йӧз йылысь, налӧн олан сям йылысь, сёрнитан кыв йылысь. А 19-ӧд нэмсянь Венгрияын коми кыв йылысь кутісны сёрнитны торъя научнӧй лингвистическӧй уджъясын. Казьтыштам кӧть водзмӧстчӧмсӧ да зільӧмсӧ венгерскӧй учёнӧйяс Антал Регуилысь, Йожеф Буденцлысь да мукӧдъяслысь.

Но миян нэм заводитчытӧдз Венгрияын коми кыв да фольклор велӧдысьяс эз веськавлыны Коми муӧ. Туйсӧ налы писькӧдіс зэв тӧдчана да паськыда нималысь финно-угровед Давид Фокош-Фукс, коді кыкысь (1911-ӧд да 1913-ӧд воясӧ) воліс Коми муӧ. Миянын сійӧ чукӧртіс озыр материал коми кыв кузя, гижаліс вель уна коми мойдъяс да сьыланкывъяс, а сэсся бӧрынджык (1913-ӧд да 1916-ӧд воясын) йӧзӧдіс тайӧ материалъяссӧ научнӧй журналъясын да торъя изданиеясын. Весиг кык мировӧй война костын, кодыр кадыс вӧлі сьӧкыдысь-сьӧкыд — Венгрияын ыджыдаліс фашизм, Д. Фокош-Фукслӧн тырмыліс повтӧмлун и корсьліс позянлун йӧзӧдны коми кыв да литература йылысь статьяяс. Венгрияӧс Сӧветскӧй Армияӧн мездӧм бӧрын Д. Фокош-Фукс лэдзис комияс йылысь зэв тӧдчана хрестоматия (1951-ӧд во), а бӧрынджык (1959-ӧд во)— ассьыс медся ыджыд уджсӧ — коми диалектъяслысь озыр словарь. Зэв жаль, но мир пасьта нималысь тайӧ тӧдчана учёнӧйыс кувсис тавося июль тӧлысьын и ми шогсьӧмӧн юӧртам та йылысь «Войвыв кодзув» журнал лыддьысьяслы.

Войнабӧрса воясӧ коми кыв велӧдісны да велӧдӧны венгерскӧй учёнӧйяс Дьердь Лако (сійӧ 1951-ӧд воын воліс Сыктывкарӧ), Магда Кёвеши да мукӧдъяс. Торъя нин ыджыд пай тайӧ уджас пуктӧ профессор Д. Фокош-Фукслӧн ученик, том венгерскӧй учёнӧй, доктор Карой Редэи. Сійӧ ветлӧдліс Коми АССР пасьта, воліс и каръясӧ, и ылі коми сиктъясӧ. К. Редэи йӧзӧдіс коми кыв йылысь уна научнӧй уджъяс.

Нимкодь пасйыны, мый Коми да Венгрия костын сӧвмӧны и литературнӧй йитӧдъяс. Подувсӧ налы вӧлі пуктӧма революцияӧдз на. 1911-ӧд воын Венгрияын вӧлі йӧзӧдӧма статья И. А. Куратовлысь рукописьяссӧ аддзӧм йылысь. Вихманлӧн тайӧ статьяыс лоис зэв тӧдчана торйӧн не сӧмын Куратовлысь поэзиясӧ тӧдмалӧмын, но и дзоньнас коми литература нимӧдӧмын.

И бӧрынджык венгерскӧй газетъясын да журналъясын петавлісны коми литература йылысь пасйӧдъяс. Сідз, 1931-ӧд воын йӧзӧдӧм статьяын Д. Фокош-Фукс гижліс: «Комиын петкӧдчӧ выль талантливӧй поэтическӧй гвардия, кодӧс нуӧдӧ водзӧ поэт да газетлӧн редактор Нёбдінса Виттор». Нёбдінса Витторысь кындзи тайӧ жӧ статьяас вӧлі казьтылӧма нимъяссӧ М. Н. Лебедевлысь, Н. П. Поповлысь (Жугыль), В. Т. Чисталёвлысь (Тима Вень), В. И. Лыткинлысь (Илля Вась).

1936-ӧд воын Коми муӧ воліс венгерскӧй гижысь Бэла Иллеш, а водзджык на коми кыв вылын вӧлі йӧзӧдӧма сылысь повесть «Тӧлыс асыввывсянь» да «Ордым» журналын «Тисса сотчӧ» романысь юкӧн.

Но литературнӧй йитӧдъяс медся нин топыдӧсь лоисны бӧръя воясӧ. Великӧй венгерскӧй поэт-революционер Шандор Петёфилысь вель уна кывбуръяс вуджӧдіс коми кыв вылӧ Илля Вась. Коми литература йылысь статьяяс йӧзӧдісны Венгрияын Петер Домокош да Карой Редэи.

«Тисатай» нима венгерскӧй журналын 1972-ӧд воын йӧзӧдӧма кывбуръяссӧ И. Куратовлысь, М. Лебедевлысь, В. Лыткинлысь, А. Ванеевлысь да Г. Юшковлысь. Сэсся 1975-ӧд воын Будапештын петіс ыджыд книга «Асыввыв финно-угръяслӧн литератураясысь тэчӧм хрестоматия», кӧні медся ыджыд места босьтӧны коми писательяслӧн художественнӧй гижӧдъяс. Тайӧ книгасӧ лӧсьӧдӧмӧ ыджыд пай пуктісны бара жӧ Карой Редэи, Петер Домокош да нималана венгерскӧй поэт Геза Кепеш.

Миян лунъясӧ Коми да Венгрия костын вок сяма йитӧдъясыс водзӧ ёнмӧны. 1977-ӧд вося гожӧмын Коми республикаӧ КПСС ЦК-лӧн корӧм серти воліс Венгерскӧй социалистическӧй рабочӧй партияысь кывкутана уджалысь Дьердь Юхас ёрт. Сійӧ тӧдмасис Коми республикаса уджалысь йӧзлӧн олӧмӧн да ачыс висьталіс Венгрияын социализм тэчӧм йылысь Воркутаын, Ухтаын да Сыктывкарын.

Тайӧ номерын ми сетам Дьердь Юхас ёртлысь статья да венгерскӧй поэтъяслысь кывбуръяс.

Дьердь ЮХАС,
ВСРП ЦК-ын секторӧн веськӧдлысь

ПАРТИЯ—СӦВМӦМ СОЦИАЛИЗМ СТРӦЙТӦМЫН ВЕСЬКӦДЛЫСЬ ВЫН

Миян рӧдинаын, Венгерскӧй Народнӧй Республикаын, кыдзи и мукӧд социалистическӧй странаясын, стрӧитсьӧ сӧвмӧм социалистическӧй общество. 1975 вося тулысын Венгерскӧй социалистическӧй рабочӧй партиялӧн XI съезд ошкис нуӧдан генеральнӧй политика да вынсьӧдіс витӧд пятилеткалысь главнӧй могъяс. Съезд тшӧтш лӧсьӧдіс да вынсьӧдіс партиялысь выль программа, коді сувтӧдіс могӧн стрӧитны социалистическӧй общество.

Съезд бӧрын колис нин кык воысь дырджык. Кадыс петкӧдліс, мый съездлӧн решениеясыс пӧртсьӧны олӧмӧ. Народнӧй собраниеӧ депутатъясӧс бӧрйигӧн, массӧвӧй организацияяслӧн съездъяс да совещаниеяс вылын тыдовтчис, мый венгерскӧй народ тырвыйӧ ошкӧ миян партиялысь политика, XI съездлысь индӧдъяссӧ.

Партиялысь политикасӧ ошкӧмыс петкӧдчӧ медсясӧ массаяслӧн быд лунъя социалистическӧй уджын. Витӧд пятилеткалысь могъяс пӧртны олӧмӧ кольӧм во ми босьтчим сложнӧй условиеясын. Мирӧвӧй рынокъяс вылын артмӧм положениеыс да медводз капитализмлӧн мирӧвӧй экономикаын кризис кутшӧмакӧ тӧдчисны и миян экономическӧй олӧмын, эрдӧдісны экономическӧй уджысь тырмытӧмторъяс. Та вӧсна ковмис вӧчны решительнӧй мераяс сы могысь, медым эффективнӧйджыка нуӧдны народнӧй овмӧс. Ӧні ми вермам нин шуны, мый социалистическӧй овмӧс сӧвмӧ бура, планӧвӧя, бурмӧ уджалысь йӧзлӧн олӧмыс.

* * *

Социалистическӧй строительствоын став вермӧмъясыс орӧдны позьтӧма йитчӧмаӧсь миян партиякӧд. Международнӧй рабочӧй движениелӧн опыт, кыдзи и миян асланым опыт, петкӧдлӧ, мый марксистско-ленинскӧй партиялӧн веськӧдлӧм — выль общество стрӧитігӧн медся ыджыд фактор, главнӧй закономерностьясысь ӧти. Партия кӧ бура веськӧдлӧ овмӧс сӧвмӧдӧмӧн, вермӧм лоас шедӧдӧма.

Историялӧн фактъясыс бура петкӧдлӧны, мый Венгерскӧй социалистическӧй рабочӧй партия кужӧмӧн пӧртӧ олӧмӧ ассьыс веськӧдлан уджсӧ. Видзӧдлыны кӧ квайтымын вося прӧйдитӧм туй вылӧ, позьӧ веськыда шуны, мый венгерскӧй коммунистъяслӧн партия век зільліс

ас кадö гöгöрвоны историческöй да общественнöй сöвмöмлысь могъяссö да правильнöя индыліс социализм вöсна тышлысь талунъя туй визьсö. Аслас котыртчöмсяньыс партия пыр дорйис рабочöй класслысь, сылöн союзникъяслысь да став уджалысь йöзлысь прогрессивнöй да революционнöй зільöмъяссö, пöртіс олöмö передöвöй борецлысь роль. Коммунистическöй партиялöн юрнуöдан рольыс петкöдчис быд ыджыд классöвöй тышын, и медбöрын тайö вайöдіс победаö.

Ставыс тайö тадзи не сöмын колян история видзöдлас боксянь, но и талунъя могъяс видзöдлас боксянь. Миян партия могмöдö ставсö сійöс, мый сувтöдö марксистско-ленинскöй партия водзын сöвмöм социалистическöй общество стрöитöмыс. Миян партия, коді властьсö оз юк мукöд партияяскöд — странаын веськöдлысь партия. Та вöсна сылöн политикаыс, сылöн уджыс югзьöдöны ставнас страналысь судьбасö, обществолысь олöмсö. И татшöм ногöн обществолöн политическöй олöмын партия збыльыс пöртö олöмö руководящöй роль.

Историялöн фактъяс висьталöны, мый Коммунистическöй партиялöн веськöдлан роль йылысь ленинскöй учение — социализм стрöитöмын медся главнöй вопрос. Тайö бура тыдалö миян партиялöн да мукöд социалистическöй странаясса Коммунистическöй партияслöн опытысь.

Историялöн опыт висьталö и сы йылысь, мый сыкöд тшöтш, кыдзи паськалö странаын социализм стрöитöм да ёнмöны социалистическöй отношениеяс, содöны позянлунъяс уджалысь массаяслысь водзмöстчöмсö кыпöдöм вылö. А общественнöй активность содöмкöд тшöтш кыптö и уджалысь йöзлöн сознательностьыс да революционнöй организованностьыс. Но весиг социализм дырйи тайö процессыс оз мун стихийнöя. Тайö могсö вермö пöртны олöмö сöмын партия, коді вооружитчöма марксизм-ленинизм теорияöн, коді босьтö тöд вылö дзоньнас движениелысь интересъяссö, став обстоятельствояс да условиеяс, быд воськовлысь результатъяс.

Миян да международнöй классöвöй тышлöн опытыс петкöдлö, мый партиялöн руководящöй рольыс зэв топыда йитчöма рабочöй класслöн властькöд, пролетариат диктатуралöн зумыдлункöд, пролетариатлöн классöвöй тышлысь став вопросъяссö олöмö пöртöмкöд. Партиялöн веськöдлан роль йылысь вопрос не сöмын основнöй политическöй вопрос, сійö öттшöтш и основнöй идеологическöй проблема. Та вöсна идеологическöй тышын сійö босьтö медшöр места. Буржуазнöй идеология вöчö став позянасö сы могысь, медым кыдзкö уськöдны Коммунистическöй партияöн веськöдлöмлысь коланлунсö, дзугны сійöс марксистскöя төлкуйтöмсö. Та боксянь сылы отсасьöны быд пöлöс ревизионистскöй да сэтшöм сяма мукöд течениеяс.

Та вöсна партиялысь руководящöй рольсö практическöя олöмö пöртöмкöд тшöтш ми нуöдам идеологическöй тыш буржуазно-ревизионистскöй сяма мещанскöй стихийностьлы паныд, медым эрдöдны да идейнöя жугöдны сійöс. Тайö могыс век вочасöн вежласьö.

Ми пöртам олöмö да доръям партиялöн руководящöй роль йылысь марксистско-ленинскöй идея. И миянлы быть лоö нуöдны идеологическöй тыш политическöй плюрализмлöн теориялы паныд, коді кисьтö революционнöй вынъяслысь политическöй öтувъялунсö, сетö позянлун паськавны антисоциалистическöй зільöмъяслы да медбöрын слабмöдö рабочöй класслысь вынъяссö.

Ми ог вермö миритчыны и сійö видзöдласыскöд, коді аддзö партиялысь руководящöй рольсö сöмын пропагандистскöй уджын да шуö, мый партиялы некутшöм ногöн оз позь веськöдлыны политическöй событиеясöн. Тайö теорияыс дорйö стихийность да рабочöй класслöн социалистическöй интересъяс пыдди мещанскöй зільöмъяс.

Ми нуöдам идеологическöй тыш технократиялöн быд пöлöс петкöд-

чӧмлы паныд. Тайӧ теориясӧ дорйысьясыс сувтӧдӧны технократия политикалы паныд да специальность босьтӧмлысь тӧдчанлунсӧ ёна содтӧмӧн чинтӧны партиялӧн руководящӧй рольлысь тӧдчанлунсӧ. Дерт, профессиональнӧй тӧдӧмлунъяс колӧны, но тайӧ оз висьтав, мый колӧ чинтыны политикалысь тӧдчанлунсӧ. Тайӧ кык факторсӧ оз позь сувтӧдны ӧта-мӧдлы паныд. Кор партия примитӧ политическӧй решениеяс, сійӧ век кутӧ тӧд вылын профессиональнӧй тӧдӧмлунъяслысь коланлунсӧ. Сӧвмӧм социалистическӧй общество стрӧитӧмыс тшӧктӧ правильнӧя йитны политика да профессионализм.

Ми чорыда эскам, мый партиялӧн веськӧдлан роль йылысь вопрос кузя идеологическӧй тыш позьӧ нуӧдны сӧмын марксизм-ленинизм подув вылӧ мыджсьӧмӧн. Сектанство да догматизм вермӧмӧ оз вайӧдны. Ми некыдз ог вермӧ сӧгласитчыны накӧд, кодъяс партиялысь веськӧдлан рольсӧ донъялӧны статистическӧй лыдпасъяс серти: уна-ӧ партияса член ыджыд должностьяс вылын, но сэк жӧ оз артавны тайӧс политическӧй боксянь.

Ассьыс веськӧдлан рольсӧ партия гӧгӧрвоӧ кыдзи политическӧй мог, коді мыджсьӧ сы вылӧ, медым вӧлі правильнӧй соотношение авангард да класс костын, медым партия да народ эскисны ӧта-мӧднысльі. Миян партия вештӧ не сӧмын мещанскӧй стихийность, но и быд пӧлӧс авангардизм. Партиялӧн веськӧдлан рольыс, тӧдчӧдліс Янош Кадар ёрт, оз висьтав, мый колӧ ыджыдавны да тшӧктыны; татшӧм рольсӧ ми гӧгӧрвоам, кыдзи народлы служитӧм, уджалысь йӧзлысь интересъяссӧ дугдывтӧг дорйӧм, кыдзи коммунизм делӧлы вернӧя служитӧм. Миян народ эскӧ партиялы, сы вӧсна мый аддзӧ, мый сійӧ правильнӧя дорйӧ сылысь быд лунъя интересъяссӧ да оз вунӧдлы и локтан кад йылысь, мый партиялӧн политикаыс отсалас сӧвмӧдны миянлысь общество, стрӧитны социализм.

* * *

Ассьыс веськӧдлан рольсӧ партия аддзӧ оз сӧмын идеологическӧй удж нуӧдӧмын. Ми нуӧдам уна пӧлӧс практическӧй, теоретическӧй, политическӧй, пропагандистскӧй, агитационнӧй да организаторскӧй удж.

Медым партия тырвыйӧ пӧртіс олӧмӧ ассьыс веськӧдлан рольсӧ, сылы оз позь кольччыны общественнӧй олӧм сӧвмӧмысь. Партиялы колӧ ас кадӧ дорйыны миян олӧмын водзӧ мунысь нырвизьяссӧ, ас кадӧ казявны противоречиеяс да общество сӧвмӧмлысь основнӧй визьяс. Партиялы колӧ быд воськолын анализируйтны да донъявны став тайӧ явлениеяссӧ да вӧчны колана общественно-политическӧй выводъяс практическӧй мераяс примитӧм могысь.

Партиялӧн съездъяс паськыда нуӧдӧны тайӧ уджсӧ миян общественнӧй олӧмлӧн быд юкӧнын. Партия съездъяслӧн документъясыс буретш лоӧны сійӧ компаснас, коді петкӧдлӧ, кыдзи колӧ нуӧдны партийнӧй да общественнӧй удж. Миян партиялӧн VIII, IX да X съездъяс лоины зэв тӧдчана вежтасъясӧн социализм стрӧитан туй вылын. Тадзи ми донъялам уджсӧ и партиялӧн XI съездлысь, коді сувтӧдіс могӧн водзӧ нуӧдны сӧвмӧм социалистическӧй общество стрӧитӧм. Съезд бӧрын кольӧм кадлӧн опытыс висьталӧ сы йылысь, мый партиялӧн XI съезд марксистскӧя донъяліс ӧнія кадлысь общественнӧя сӧвмӧмсӧ, да съездӧн вӧчӧм выводъясыс реальнӧя арталӧны миянлысь могъясныӧс. Тайӧ выводъяс серти нуӧдсьӧ уджыс миян партияын, миян обществоын да государствоын да бура пӧртсьӧны олӧмӧ съездлӧн решениеясыс.

ВСРП-лӧн XI съезд эз сӧмын инды уджалан ясыд программа, но и вынсьӧдіс партиялысь выль программа, коді ёна дырджык кад кежлӧ — 15—20 во кежлӧ индӧ сӧвмӧм социализм стрӧитӧм вылӧ туйсӧ. Партиялӧн программаыс пыдісянь, теоретическӧя анализируйтӧ миян талунъя обществоын классӧвӧй, политическӧй да идеологическӧй отно-

шениеяс, партиялысь сэні местасö, сылысь рольсö да сöвмöмсö. Съездлöн решениеясыс да партиялöн выль программаыс сетöны тыр подувшуны, мый миян партия марксистско-ленинскöй видзöдлас боксянь индіс миянлысь талунъя да водзö вылö могъяс. Тайö индöдыс ышöдö рабочöй классöс, став уджалысь йöзöс выль вермöмъяс вылö да петкöдлö миян уджлысь социалистическöй могсö. Таын петкöдчö партиялöн, кыдзи политическöй веськöдлысьлöн, уджыс.

Миян партия пыдіа анализируйтö ставнас обществолысь сöвмöмсö да индö основнöй могъяс. Такöд тшöтш сійö дугдывтöг изучайтö миян общественнöй олöмысь конкретнöй участокъяс. Позьö веськыда шуны, мый бöръя 10—15 во чöжöн оз сюр социализм стрöитöмын ни öти сэтшöм юкöн, кодöс эськö эз видлавны партиялöн руководящöй органъяс да эз сетны та кузя колана индодъяс.

Ассьыс веськöдлан кисö партия век кутö общественнöй, экономическöй да культурнöй олöмлöн главнöй артерия вылын, та вöсна сійö ас кадö казялö артмöм противоречиеяс. Сідз, квайтымынöд воясся мöд джынйын вöлі шуöма модернизируйтны дзоньнас экономикаöн веськöдлöм. Партия казяліс, мый экономика тэрмасьтöма сöвмöдöмлы воис пом. Та вöсна сійö кыскис уджö инженеръясöс, экономистъясöс, научнöй работникъясöс, теоретикъясöс да практикъясöс сы могысь, медым лöсьöдны экономикаöн веськöдлан выль идееяс, методъяс. Бöрыннас тайö вопроссö вöлі видлалöма ВСРП-лöн Центральнöй Комитетын, а сэсся и партия съезд вылын, и босьтöма туй экономика интенсивнöя кыпödöмлысь.

Партия лыддьö зэв колана могöн лöсьöдны мероприятиеяс, кодъясöс веськöдöма промышленность, социально-бытöвöй обслуживание, торговля, видз-му овмöс да культура быд боксянь сöвмöдöм вылö.

Партиялöн Центральнöй Комитет кадысь кадö видлалö общественнöй, научнöй политика да идеология вопросъяс да аслас решениеясын индö найöс сöвмödан туйяс. Партия татшöм ногöн лöсьödіс рабочöй класслысь олöмсö бурмödöм, сылысь веськöдлан рольсö ёнмödöм вылö индöд: лöсьödöма партиялысь ясыд позиция рабочöйяслöн да крестьяналöн союз, народнöй фронт, социалистическöй государственность да социалистическöй демократия вопросъясын. Колян вояс чöж миян партия пыдіа изучитіс нывбабаяслысь общественнöй олöмсö, обобщитіс на пöвстын политическöй удж нуödан опыт. Татшöм уджсö вöлі нуödöма и том йöз вопрос кузя. Та подув вылын партиялöн Центральнöй Комитет примитіс тайö вопросъясыс кузя колана решениеяс.

Лöсьödöма партия политикалысь тезисъяс научнöй уджын, образованиеын, культураын. Партия примитіс решениеяс идеологическöй удж йылысь, национализмлы паныд тыш нуödöм йылысь. Сылöн эм аслас платформа патриотическöй да интернациональнöй воспитание вопросъясын.

Партиялöн пытшкöсса олöмын ми обсуждайтам руководящöй органъяслысь да первичнöй парторганизацияслысь уджалан методъяс, массаяс пöвстын удж нуödан опыт, пропаганда, массово-политическöй да организаторскöй удж вопросъяс.

Партиялöн руководящöй органъяс некор оз вунödлыны международнöй положение да международнöй коммунистическöй движение вопросъяс. Тödчанаджык вопросъяс да событиеяс кузя партия лöсьödö ассьыс туй визь, сетö ассьыс политическöй индöд.

Тайö решениеясыслöн, директиваясыслöн да индödъясыслöн эм ыджыд теоретическöй да практическöй тödчанлун. Найö вöчöны миян странаын нуödöм уджлы итог да обобщайтöны сылысь опыт, а сідз жö международнöй опыт; партиялöн теоретическöй выводъясыс озырмödöны да сöвмödöны социалистическöй строительство йылысь марксистско-ленинскöй теория. Партия тайöс лыддьыліс да лыддьö ассьыс интерна-

циональнӧй долгӧн. Тайӧ документъясыслӧн практическӧй тӧдчанлуныс сыын, мый конкретнӧй могъяс олӧмӧ пӧртӧмын найӧ босьтӧны директиваяслысь вын. Партия, татшӧм ногӧн, котыртӧ ассьыс практическӧй уджсӧ ӧтувъя идейнӧй да политическӧй подув вылын.

* * *

Веськӧдлан рольсӧ партия пӧртӧ олӧмӧ аслас пытшкӧсса олӧмкӧд топыд йитӧдын. Ме эськӧ кӧсйи унджык висьтавны партиялӧн состав да сылысь, кыдзи авангардлысь, рольсӧ ёнмӧдӧм йылысь, а сідз жӧ кадръяс пӧвстын удж йылысь.

ВСРП лыддьӧ основнӧй да идейно-политическӧй могӧн, медым ёнмӧдны партияса членъяслысь состав, кыпӧдны сылысь авангарднӧй рольсӧ. Партия мыджсьӧ сы вылӧ, мый Коммунистическӧй партияса членъяслӧн социальнӧй составыс, найӧс идеологическӧя дасьтӧм, общественнӧй олӧмын налӧн личнӧй примерыс, асьнысӧ бура кутӧмыс — эм миян партийно-политическӧй олӧмын медшӧр вопрос. Социализм строитігӧн ми сетам торъя ыджыд тӧждлун тайӧ вопросыслы сійӧс тӧд вылын кутӧмӧн, мый Коммунистическӧй партия — эм веськӧдлысь партия. Кутшӧм лоӧ татшӧм партияса членъяслӧн составыс, сэтшӧм лоӧ и сылӧн олӧмӧ пӧртан политикаыс. Партия век артавліс обществоын петкӧдчӧм тенденцияяс да вӧчліс колана выводъяс аслас водзӧ сӧвмӧм понда.

Медым кыпӧдны партияса членъяслысь активностьсӧ, кыпӧдны дзоньнас партиялысь авангарднӧй рольсӧ, ВСРП-лӧн XI съезд шуис вежлавны партийнӧй билетъяс. Тайӧ уджсӧ вӧлі заводитӧма нуӧдны 1976 вося тулысын, а Центральнӧй Комитетлӧн бӧръя Пленум вылын видлалісны нуӧдӧм уджлысь итогъяс. Партбилетъяс вежлалігӧн зэв тӧдчанаыс вӧлі сійӧ, мый партийнӧй организацияясса бюрояс либӧ та вылӧ индӧм ёртъяс сёрнитісны партияса быд членкӧд, вежласисны мӧвпъяснас. Беседаяс дырйи шӧр вопроснас вӧлі сійӧ, кыдзи пӧртӧны олӧмӧ партияса членъяс ассьыныс правояс да обязанностьяс: кыдзи кыпӧдӧны идейно-политическӧй уровень, кыдзи ошкӧны да пӧртӧны олӧмӧ партиялысь политикасӧ, удж вылын ассьыныс став могъяссӧ и нӧшта кутшӧм удж нуӧдӧны общественнӧй олӧмын. Партияса сійӧ членъяслы, кодъяслӧн олӧм туйныс эз вочавидз содысь требованиеяслы, вӧлі сетӧма позянлун петны партияысь.

Партияпытшкӧсса идейно-воспитательнӧй уджыс, кодӧс вӧлі нуӧдӧма партбилетъяс вежлалігӧн, ӧддзӧдіс партия водзын сулалысь могъяссӧ олӧмӧ пӧртӧм, тӧдчымӧн кыпӧдіс партияса членъяслысь активностьсӧ да налысь политическӧй кыв кутӧмсӧ. Тайӧ беседаясыс дыр кад кежлӧ стӧчмӧдісны партияса членъяслы политическӧй уджын могъяссӧ. Партийнӧй организацияяс ӧні тӧждысьӧны сы могысь, медым лӧсьӧдны колана условиеяс сувтӧдӧм могъяссӧ олӧмӧ пӧртӧм вылӧ, котыртӧны найӧс олӧмӧ пӧртӧм бӧрся контроль. Партбилетъяс вежлалігӧн партияса членъяслӧн лыдыс чиніс ӧти процент вылӧ: кодъяскӧ асьныс петісны партияысь, кодъясӧскӧ вӧлі вӧтлӧма сэтысь.

Партиялӧн составыс топыда йитчӧма сійӧ вежсьӧмъясыскӧд, кодъяс мунӧны общественно-экономическӧй отношениеясын, общество структураын. Ӧні миян странаын лоӧны матысаӧсь основнӧй классъяс да слӧйяс, и буретш тайӧ матыстчӧмыс сетӧ общество сӧвмӧмлы главнӧй визьсӧ: содіс общественнӧй базис, код тшӧт весьтӧ и содӧ партияса членъяслӧн лыдыс.

60-ӧд воясся мӧд джынйын да торйӧн нин 70-ӧд вояс заводитчигӧн, кор тӧдчымӧн содіс партиялӧн массаяс вылӧ влияниеыс, медсясӧ пырисны партияӧ уджалысь интеллигенция да служащӧйяс. Ӧні партияса членъяслӧн 44,6 процентыс рабочӧйяс, 6,7 процентыс — кооперируйтӧм крестьяна да 40,8 процентыс — интеллигенция. Асланыс медводдза специальность сертиыс партияса членъяслӧн 60 процентыс — рабочӧйяс,

12 процентыс — крестьяна, 25 процентыс — служащӧйяс. Тайӧ лӧсялӧ сійӧ вежсьӧмъясыслы, кодъяс лоины общественнӧй олӧмын. Ӧні ми вермам шуны, мый миян партия абу сӧмын рабочӧй классӧн, а став уджалысь йӧзлӧн партия.

Чужӧ юалӧм: партия составын вежсьӧмъяс, нерабочӧй элементъясӧн сэні содӧмыс, обществоса став уджалысь слӧйясӧс сэтчӧ паськыда кыскӧм,— оз-ӧ тайӧ вайӧд сэтчӧ, мый вежсяс партиялӧн классӧвӧй характерыс? Та вылӧ позьӧ вочавидзны тадзи: миян партия, Венгерскӧй социалистическӧй рабочӧй партия, классӧвӧй боксянь кольӧ рабочӧй класслӧн партияӧн. Партиялӧн XI съезд вылын примитӧм программаын висьтавсьӧ: «Венгерскӧй социалистическӧй рабочӧй партия эм рабочӧй класслӧн революционнӧй авангард, аслас радъясын сійӧ ӧтувтӧ крестьянаӧс, кодъяс пырӧмаӧсь производственнӧй кооперативъясӧ, интеллигенцияӧс да мукӧд уджалысь слӧйяслысь медся сознательнӧй юкӧнсӧ». Сӧвмӧм социалистическӧй общество стрӧитӧмлӧн могъясыс, дзоньнас партиялӧн политикаыс висьталӧны сы йылысь, мый партия дорйӧ рабочӧй класслысь интересъяссӧ, зільӧ пӧртны олӧмӧ сылысь историческӧй могсӧ. Но тайӧ классӧвӧй интересыс пӧри ставнас обществолӧн интересӧ, и талун миян эм нин подув шуны, мый тайӧс олӧмӧ пӧртӧм вылын активнӧя уджалӧ дзоньнас общество.

Дерт, миянлы абу веськодь, кутшӧм удельнӧй весыс рабочӧйяслӧн партияын, кутны кӧ тӧд вылын сылысь классӧвӧй характерсӧ. Партиялысь политикасӧ да сійӧс олӧмӧ пӧртӧмсӧ оз позь торйӧдны партияса членъяслӧн социальнӧй составысь. Партияын рабочӧйяслӧн удельнӧй весыс ӧні лӧсялӧ общество сӧвмӧмлӧн требованиеяслы. Тайӧ пропорцияыс — ыджыд вын да отсӧг сійӧ мӧгъяссӧ олӧмӧ пӧртӧмын, кодъяс сулалӧны партия водзын.

Медым партиялӧн и водзӧ вӧлі классӧвӧй характер, колӧ паськӧдны сылысь общественнӧй базис. Весиг сэки, кор партияса членъяслӧн лыдыс ӧдйӧ содӧ, миянлы оз ков вунӧдлыны партиялӧн авангарднӧй роль йылысь, сы вӧсна мый тайӧ сетӧ боевитость да позянлун збыльысь пӧртны олӧмӧ руководящӧй роль. 1957 восянь партияса членъяслӧн лыдыс содіс кык пӧв; странаса став йӧз лыдысь тайӧ 7,6 процентыс. Аслас организацияяс пыр партия веськӧдлӧ ставнас обществоӧн, став политическӧй, хозяйственнӧй да культурнӧй учрежденияӧсӧн да татшӧм ногӧн шедӧдӧ сійӧс, мый дугдывтӧг функционируйтӧ пролетариатлӧн диктатура.

Лыд сертиыс ВСРП массӧвӧй организация, но социалистическӧй строительство юкӧнын сылӧн политикаыс да практикаыс висьталӧны сы йылысь, мый сійӧ пӧртӧ олӧмӧ авангардлысь роль. Миян партия вернӧй аслас моглы, сійӧ дорйӧ рабочӧй класслысь да дзоньнас обществолысь интересъяссӧ. Тайӧс партия шедӧдӧ сійӧн, мый лыд сертиыс кӧть сійӧ вель ыджыд, но оз сорлассьы обществоын, а кольӧ веськӧдлысь, юрнуӧдысь вынӧн да ӧтувтӧ аслас радъясын обществоса медбур представительясос.

Партия сувтӧдӧ гырысьджык требованиеяс аслас выльӧн пырысь членъяс водзӧ, и тайӧ вӧлі тӧдчӧдӧма 1976 во октябрь 26 лунся ЦК решениеын. Тайӧ партийнӧй документыс пыдіа анализируйтӧ партияса членъяслысь идейно-политическӧй уровеньсӧ да индӧ социалистическӧй сознательность сӧвмӧдӧмлысь коланлунсӧ. Такӧд йитӧдын партия тӧдчӧдӧ, мый партияса членъяслы колӧ велӧдны марксизм-ленинизм теория, марксизм-ленинизм классикъяслысь уджъяссӧ да бура тӧдны диалектическӧй да историческӧй материализмлысь подувъяссӧ. Партияса членъяслы век колӧ тӧдмасьны наукаяслӧн выль вермӧмъясӧн, миян партиялӧн озыр революционнӧй историяӧн, братскӧй партияяслӧн теоретическӧй опытӧн, пролетарскӧй интернационализмлӧн идейно-политическӧй требованиеясӧн. Партия ЦК-лӧн постановлениеыс сувтӧдӧ медся

водзӧ партийнӧй велӧдчӧм, тшӧктӧ кыпӧдны сылысь эффективностьсӧ да уровеньсӧ. Идейно-воспитательнӧй уджын ми зілям шедӧдны сійӧс, медым миян идееяс эз кольны куш сӧмын тӧдӧмлунъясӧн, а лоины убеждениеӧн, сэтшӧм воропӧн, коді веськӧдлӧ миян практическӧй уджӧн.

Партийнӧй уджын зэв тӧдчанатор — бура дасьтысьны партияӧ выль членъясӧс примитігкежлӧ. Том йӧзлӧн коммунистическӧй организацияяс, профсоюзъяс, рабочӧй милиция да социалистическӧй бригадаяс век ёнджыка лоӧны коммунистъясӧс воспитайтан школаӧн. Тайӧ организациясын нуӧдан воспитательнӧй уджыс, налӧн членъясӧн поручениеяссӧ олӧмӧ пӧртӧмыс сетӧны позянлун тӧдмавны, дась-ӧ пырны партияӧ сійӧ либӧ мӧд ёрт. Коммунистическӧй движение чӧжис озыр опыт сы боксянь, кыдзи колӧ дасьтыны медбур уджалысь йӧзӧс партияӧ примитігкежлӧ. Весиг нелегальнӧя уджалігӧн тайӧ лыддьыссьыліс медся кыв кутана партийнӧй поручениеясысь ӧтиӧн. Коммунистъяс, кодъяс пӧртлісны олӧмӧ татшӧм поручениесӧ, кутлісны тӧд вылын, мый найӧ тайӧн ёнмӧдӧны партиялысь боевӧй вынйӧрсӧ, тӧждысьӧны сылӧн локтан кад вӧсна. Ӧні, кор партия кыпӧдіс коммунистъяс дінӧ требованиесӧ, да и партбилетъяс вежлалӧмлӧн опытыс тшӧтш тшӧктӧ вӧчны тайӧс,— партийнӧй организацияяс нӧшта частӧджык кутісны сетны татшӧм поручениеяссӧ медся опытнӧй коммунистъяслы. Том йӧзӧс партияӧ пыригкежлӧ дасьтӧмын кыпӧдісны ассьыныс кыв кутӧмсӧ и комсомольскӧй организацияяс.

* * *

Медым партия вермис дугдывтӧг нуӧдны ассьыс веськӧдлан рольсӧ, пӧртны олӧмӧ ассьыс политикасӧ, колӧ шедӧдны сійӧс, медым и веськӧдлан должностьяс вылын уджалісны сэтшӧм йӧз, кодъяс быд боксянь вочавидзӧны социализм стрӧитӧмлӧн требованиеяслы. Сӧвмӧм социалистическӧй общество стрӧитан кадӧ век ёнджыка содӧ кадръяскӧд уджлӧн тӧдчанлуныс. Та вылӧ зэв ясыда индіс миян партиялӧн XI съезд. Ӧнія кадӧ политика вопросъяс, кадръясӧс выдвигайтӧм да быдтӧм — сэтшӧм факторъяс, кодъяс зэв ёна тӧдчӧны обществолӧн сӧвмӧмын. Сыкӧд йитӧдын, мый ӧні зэв ӧдйӧ сӧвмӧны наука да техника, образование, ёна паськалісны местаяс вылын решайтан вопросъяс, партия кутіс сетны аслас уджын ыджыдджык места веськӧдлӧм йылысь да веськӧдлысьлӧн личность йылысь вопросъяслы. Тайӧ висьталӧ сы йылысь, мый партия кутіс стрӧгджыка требуйтны веськӧдлысьяссянь: кутшӧм налӧн политическӧй качествоясыс, квалификацияыс, кыдзи пӧртӧны олӧмӧ ассьыныс юрнуӧдан рольсӧ.

Унджык веськӧдлысьыс, кыдзи вӧлі индӧма партиялӧн XI съезд вылын, вочавидзӧны на водзӧ сувтӧдӧм требованиеяслы. Найӧ уджалӧны бура, вынъяс жалиттӧг. Та йылысь висьталӧны сійӧ вермӧмъясыс, кодъясӧс шедӧдіс страна социализм стрӧитӧмын. Но ӧткымын веськӧдлысьяслӧн политическӧй качествоясыс, веськӧдлан стильыс, удж дорас босьтчӧмыс оз вочавидзны сійӧ требованиеясыслы, кодъясӧс сувтӧдіс партия веськӧдлысьяс водзӧ. И кыдзи петкӧдліс партбилетъяс вежлалӧмлӧн опытыс, тайӧ оз ышӧд массаясӧс бура уджалӧм вылӧ.

Та вӧсна партия зільӧ, медым век вочасӧн содтыны веськӧдлысьяс дінӧ требованиеяссӧ, медым найӧ дугдывтӧг кыпӧдісны ассьыныс политическӧй да идеологическӧй подготовкасӧ. Та могысь партия да государственнӧй органъяс примитісны вель ӧна выль постановление да указ. Сэні веськыда индӧма, кутшӧм колӧ лоны политическӧй да делӧвӧй подготовкаыс веськӧдлысьяслӧн. Мортлӧн кӧ абу татшӧм подготовкаыс, то веськӧдлан удж вылӧ сійӧс оз индыны. Бӧръя кадӧ котыртӧма переподготовка кузя политическӧй курсъяс, и веськӧдлысьяс сэні выльмӧдӧны да содтӧны ассьыныс теоретическӧй да политическӧй тӧдӧмлунъяссӧ. Партия торйӧн ёна тӧждысьӧ мӧдӧдны переподготовка курсъяс вылӧ

сэтшӧм веськӧдлысьясӧс, кодъяс уджалӧны промышленностьын, видз-му овмӧсын да политическӧй аппаратын.

Партия, дерт, оз вунӧд и сійӧ веськӧдлысьяссӧ, кодъяс кольччисны асланыс сӧвмӧм боксянь: отсалӧ налы венны кольччӧмсӧ, воспитывайтӧ найӧс. Но найӧ кӧ и та бӧрын оз бурмӧдны асланыс участокӧн веськӧдлӧмсӧ, то сэки найӧс вештӧны должностьсьыс да мӧдӧдӧны сэтшӧм удж вылӧ, коді налӧн вын серти. И тайӧ вӧчсьӧ сідзикӧн, медым эз вӧв дойдӧма мортсӧ ни политическӧй, ни моральнӧй боксянь. Ӧд унджыкыс найӧ пыдди пуктана йӧз, кодъяс уна вояс чӧж уджалісны честнӧя, бура. Но партия кыскӧ стрӧг кыв кутӧмӧ да вештӧ удж вывсьыс сэтшӧм веськӧдлысьясӧс, кодъяс асланыс оласногӧн лякӧсьтӧны партияӧс, вӧчӧны вред миян ӧтувъя делӧлы.

Партияӧс да сылысь политикасӧ петкӧдлӧны уджалысь йӧз водзын сійӧ веськӧдлысьясыс, кодъяс аддзысьлӧны накӧд быд лун. Кыдзи видзӧдӧны уджалысь йӧз партия вылӧ, кыдзи донъялӧны сылысь политикасӧ, та вылӧ зэв ёна тӧдчӧ сійӧ, кыдзи уджалӧны да кутӧны асьнысӧ наӧн медматысса веськӧдлысьясыс. Та вӧсна зэв колана, медым быд веськӧдлысь сьӧлӧмсяньыс гӧгӧрвоис: сійӧ уджалӧ должность вылын, сы вӧсна мый сылы дӧверяйтӧ рабочӧй класс, и сійӧ дорйӧ общество-лысь интересъяссӧ. Веськӧдлысьлы некор оз позь сорлавны рабочӧй класслысь властьсӧ аслас властькӧд, ӧткодявны народлысь да социализмлысь интересъяссӧ аслас интересъяскӧд. Такӧд йитӧдын партиялӧн XI съезд вылын Янош Кадар аслас заключительнӧй речын висьталіс: «Съезд тыр правоӧн вермас пасйыны, мый Венгерскӧй Народнӧй Республикаын властьсӧ пӧртӧ олӧмӧ рабочӧй класс, коді дорйӧ став народлысь интересъяссӧ. Тані ме кӧсъя ещӧ содтыны, мый рабочӧй класслысь властьсӧ ме гӧгӧрвоа кывйысь кывйӧ. Сійӧ властьыс, коді Венгрияын юрнуӧдӧ миян народлӧн став олӧмнас, эм рабочӧй класслӧн власть. Дерт, властьсӧ олӧмӧ пӧртӧм вылӧ, сійӧс быд лун нуӧдӧм вылӧ колӧны йӧз, кодъяслы сетӧма власть. Миян татшӧм должностьяс вылас кызвыннас рабочӧйяс, но властьсӧ сетӧма абу личнӧ налы, а рабочӧй класслы. Налы сетӧма сӧмын позянлун дорйыны да нуӧдны олӧмӧ рабочӧй класслысь властьсӧ. Тайӧ абу налӧн личнӧй власть, тайӧ рабочӧй класслы служитӧм».

Медым рабочӧй власть вӧлі вына да зумыд, колӧ кужӧмӧн бӧрйыны веськӧдлысьясӧс. Сы бӧрын, кор уджалысь йӧз босьтісны властьсӧ ас киас, партия индіс уна рабочӧйӧс да гӧль крестьянаӧс веськӧдлан должностьяс вылӧ. Партия эз вермы мыджсьыны вӧвлӧм господствуйтысь класслӧн государственнӧй аппарат вылӧ, та вӧсна сылысь ыджыд юкӧнсӧ ковмис вежны выль йӧзӧн. Рабочӧй класслы ковмис мӧдӧдны тайӧ удж вылас ассьыс медбур йӧзсӧ, сы вӧсна мый сӧмын тадзи сійӧ вермис пӧртны олӧмӧ обществоӧн веськӧдлан могсӧ. Тайӧ вӧлі историческӧй коланлун. Сійӧ кадсяньыс вӧвлӧм рабочӧйяс да крестьяна лыдысь да налӧн челядьысь быдмис выль интеллигенция, коді кужӧмӧн веськӧдлӧ общественнӧй олӧмлӧн быд юкӧнӧн.

Миян партия нуӧдӧ союзнӧй политика. Сы бӧрын, кор вӧлі вежӧма обществолысь структурасӧ да быдтӧма выль, народнӧй интеллигенция, партия кутіс дӧверяйтны веськӧдлан уджъяс сідз жӧ и беспартийнӧй йӧзлы, кодъяс асланыс бур уджӧн да морттуйӧн петкӧдлісны, мый найӧ збыльысь социализм дорйысьяс да стрӧитысьяс. Кадръяскӧд быд лунъя уджӧн партия лӧсьӧдіс колана политическӧй условиеяс обществоӧн веськӧдлан юкӧнын.

Сійӧ, мый ми быдтім социалистическӧй интеллигенцияӧс да бырӧдім став административнӧй мытшӧдъяссӧ, кодъяс эськӧ мешайтісны налӧн кыптӧмлы, ньӧти оз висьтав, мый веськӧдлысьясӧс ми ӧні бӧръям сӧмын интеллигенция пӧвстысь. Тайӧ вӧлі эськӧ шогмытӧмӧн кык помка вӧсна. Ӧти-кӧ, сійӧ кадӧ, кор веськӧдлысьяссӧ партия кызвыннас индав-

ліс рабочӧйяс да крестьяна пӧвстысь, сэки налӧн вӧвлі веськыд йитӧд производствоын уджалысьяскӧд, и тайӧ кокньӧдліс веськӧдлысьяслысь уджсӧ. Налӧн социальнӧй базисыс да видзӧдласъясыс, кодъяс сӧвмисны производство вылын, эскӧдлісны сыын, мый найӧ кызвыннас кутасны правильнӧя решайтны вопросъяс выль должность вылын. И та йылысь оз позь вунӧдлыны весиг ёна сӧвмысь научно-технической революция кадӧ, кор вывті содісны став отрасльясса специалистъяс дінӧ требованиеясыс. Мӧд-кӧ, миян системалӧн демократизмыс тшӧктӧ, мый весиг выль условиеясын миян общественнӧй системалы колӧ лоны восьсаӧн уджалысь йӧз водзын. Социализмлӧн пытшкӧс сямыс петкӧдчӧ и сыын, мый уджвывса йӧз быдмӧны веськӧдлысьясӧ, мӧд ногӧн кӧ, на водзын век восьса туйыс общественнӧя сӧвмӧм вылӧ. Миян политической интересъяс тшӧктӧны, медым веськӧдлысьяслӧн да служащӧйяслӧн слӧйыс эз коль вежласьтӧг, медым сійӧ век содіс, ёнмис материальнӧй производствоын уджалысьяс тшӧт весьтӧ, медым странаса общественнӧй, политической, хозяйственнӧй да культурнӧй олӧмӧн веськӧдлісны тшӧтш и рабочӧйяслӧн да крестьяналӧн медбур представительясыс.

Дерт, ӧні партия быдтӧ веськӧдлысьясӧс мӧд ногджык сы серти, кыдзи тайӧ вӧчсьыліс социализм стрӧитны заводитігӧн. Сэки эз тырмыв кадыс сы вылӧ, медым кыдз колӧ дасьтыны веськӧдлан удж вылӧ индӧм йӧзӧс. Талун тайӧс ми вермам вӧчны, сы вӧсна мый миян ӧні эм социалистической интеллигенция. Та вӧсна партия ӧні оз сувтӧд вопроссӧ тадзи: веськӧдлысьлы колӧ лоны грамотнӧйӧн сӧмын политическӧя. Талун абу нин коланлуныс вӧчны скидка рабочӧйяс да крестьяна пӧвстысь индӧм веськӧдлысьяслы. Партия ӧні тшӧктӧ, медым найӧ вочавидзисны должностьыслы и кыдзи специалистъяс, и кыдзи веськӧдлысьяс. Мӧд ногӧн ми сӧмын эськӧ торкалім аслыным. И партия вӧчӧ ставсӧ сы могысь, медым найӧ лоины быд боксянь бур веськӧдлысьясӧн.

Кольӧм воясӧ та боксянь ми вӧчим эг нин этша. Удж вылысь воӧм веськодлысьяслысь совмодім сямлунсо, веськодлан качествояссо, доверяйтім налы тӧдчана практической уджъяс, и ставыс тайӧ, дерт, вочасӧн кыпӧдіс налысь политической да профессиональнӧй уровеньсӧ. Лӧсьӧдам велӧдчӧм вылӧ бурджык условиеяс рабочӧй да крестьянскӧй том йӧзлы, медым дасьтыны унджык веськӧдлысьӧс уджвывса йӧз пӧвстысь.

Миян странаын социалистической строительствоын вермӧмъяс зэв бура петкӧдлӧны, мый миян эм став позянаыс водзӧ мунӧм вылӧ. Аслас быд лунъя уджӧн партия быдтіс сэтшӧм кадръяс, кодъяс сяммӧны веськӧдлыны да юрнуӧдны социализм стрӧитӧмӧн. Ӧні партия сувтӧдӧ выль мог: веськӧдлысьяслысь кыв кутӧмсӧ содтӧмӧн, найӧс дасьтӧмӧн да быдтӧмӧн, выль кадръяс бура бӧрйӧмӧн лӧсьӧдны веськӧдлан сэтшӧм условиеяс, кодъяс колӧны сӧвмӧм социалистической общество стрӧитӧм вылӧ. Татысь и петӧ, мый Венгерскӧй социалистической рабочӧй партия дугдывтӧг уджалӧ кадръяс быдтӧм вылын да лыддьӧ тайӧс медся тӧдчанаӧн партиялысь веськӧдлан рольсӧ олӧмӧ пӧртӧмлы организационнӧй гарантияыс — сійӧ демократической централизм. Демократической централизмлӧн принципъясыс дорӧны крепыд, торйӧдны позьтӧм ӧтувъялунӧ партияпытшкӧсса демократияӧс да централизмӧс.

Партияпытшкӧсса демократиялысь сӧвмӧмсӧ зэв бура петкӧдлӧ партийнӧй органъяс уджӧ выльторъяс пыртӧмыс. Быд решение примитігӧн найӧ век ёнджыка кутісны пыдди пуктыны первичнӧй парторганизацияяслысь да партияса членъяслысь шуӧмсӧ. Лоис нин практикаӧн и сійӧ, мый съездлысь директиваяссӧ да партия Уставлысь проектсӧ пасьтыда кутісны обсуждайтны первичнӧй партийнӧй организацияясын. Век

* * *

Партиялӧн политической ӧтувъялунлы, сылысь веськӧдлан рольсӧ олӧмӧ пӧртӧмлы организационнӧй гарантияыс — сійӧ демократической централизм. Демократической централизмлӧн принципъясыс дорӧны крепыд, торйӧдны позьтӧм ӧтувъялунӧ партияпытшкӧсса демократияӧс да централизмӧс.

Партияпытшкӧсса демократиялысь сӧвмӧмсӧ зэв бура петкӧдлӧ партийнӧй органъяс уджӧ выльторъяс пыртӧмыс. Быд решение примитігӧн найӧ век ёнджыка кутісны пыдди пуктыны первичнӧй парторганизацияяслысь да партияса членъяслысь шуӧмсӧ. Лоис нин практикаӧн и сійӧ, мый съездлысь директиваяссӧ да партия Уставлысь проектсӧ пасьтыда кутісны обсуждайтны первичнӧй партийнӧй организацияясын. Век

ёнджыка бурмӧ государственнӧй да местнӧй тӧдчанлуна решениеяс йылысь партияпытшкӧсса информация. Содержательнӧйджыкӧсь лоины государственнӧй да партийнӧй органъяслӧн отчётъясыс выборнӧй органъяс да партийнӧй собраниеяс водзын. Шӧр да улыс звеноса партийнӧй органъяс кутісны уджавны ас кежынджык.

Ми сӧвмӧдам партийнӧй демократия, но сэк жӧ зілям став мераясӧн ёнмӧдны партиялысь ӧтувъялунсӧ, кодӧс ми лыддям партийнӧй олӧмса основнӧй законӧн. Миян партия воӧдчис тыр идейно-политическӧй ӧтувъялунӧ. Но сэк жӧ партиялӧн XI съезд индіс, мый партиялӧн ӧтувъялуныс абу мыйкӧ вежласьтӧмтор. Выль, гырысьджык требованиеяс, выль вопросъяс да могъяс бура гӧгӧрвоӧм висьталӧ сы йылысь, мый партиялысь ӧтувъялунсӧ колӧ кыпӧдны медвылыс тшупӧдӧдз, нӧшта ёнмӧдны сійӧс. Принципиальнӧя обсуждайтны да дорйыны партиялысь позициясӧ, дугдывтӧг тышкасьны лӧсявтӧм видзӧдласъяслы паныд — со талы туйыс. Ӧтувъялун медводз петкӧдчӧ — партийнӧй решениеяс олӧмӧ пӧртӧмын. Партиялысь политическӧй могъяссӧ индӧма сылӧн решениеясын, та вӧсна найӧс олӧмӧ пӧртігӧн колӧ, медым быд лунъя уджын партия дзоньнас вӧлі дисциплинированнӧй да нырвизьсӧ кутысь.

Веськыд марксистско-ленинскӧй политическӧй линия, бура пуктӧм партияпытшкӧсса олӧм — тайӧ абу на ставыс сы могысь, медым партия вермис успешнӧя пӧртны олӧмӧ ассьыс веськӧдлан рольсӧ. Ыджыд тӧдчанлун босьтӧ и социализмлӧн дзоньнас политическӧй системаыс. Тані медводз колӧ кутны тӧд вылын государственнӧй органъяслысь да массӧвӧй организацияяслысь уджсӧ, партийнӧйяс да беспартийнӧйяс костын йитӧдъяс, социалистическӧй демократия олӧмӧ пӧртӧм. Государственнӧй органъястӧг да массӧвӧй организацияястӧг, на костын колана марксистско-ленинскӧй йитӧдъяс лӧсьӧдтӧг партия оз вермы нуӧдны ассьыс веськӧдлан рольсӧ. Быдӧнлы тӧдса, мый партиялӧн политическӧя веськӧдлӧм улын найӧ уджалӧны ас кежын. Партия тышкасьӧ сэтшӧм йӧзкӧд, кодъяс оз пыдди пуктыны государственнӧй органъяслысь да массӧвӧй организацияяслысь асшӧрлунсӧ, сэк жӧ сійӧ тышкасьӧ и налы паныд, кодъяс татшӧм асшӧрлунсӧ гӧгӧрвоӧны мӧдарӧ — кыдзи партияысь политическӧя ӧтдортчӧм.

Партияса членъяс кыв кутӧны, ӧти-кӧ, партиялысь политикасӧ нуӧдӧм вӧсна, мӧд-кӧ, сы вӧсна, медым тайӧ органъясыс да учреждениеясыс пӧртісны олӧмӧ партияӧн индӧм могъяссӧ. Коммунистъяс, кодъяс уджалӧны государственнӧй органъясын да массӧвӧй организацияясын, вӧчӧны зэв кыв кутана удж, и партия вылӧ донъялӧ налысь уджсӧ.

Партия тӧждысьӧ сы вӧсна, медым сылысь веськӧдлан рольсӧ вӧлі гӧгӧрвоӧма марксистско-ленинскӧя. Партия веськӧдлӧ государственнӧй да общественнӧй организацияясӧн идейно-политическӧя, и сылӧн решениеясыс бытьӧсь сӧмын сэні уджалысь коммунистъяслы (тшӧтш и коммунистическӧй том йӧзлӧн союзлы).

Государственнӧй да общественнӧй олӧмлӧн быд пӧлӧс участокъясын партийнӧй органъяс да сэні уджалысь коммунистъяс дорйӧны, пӧртӧны олӧмӧ партиялысь идейно-политическӧй индӧдъяссӧ да решениеяссӧ. Кызвыннас тадзи пӧртсьӧны олӧмӧ партиялӧн зільӧмъясыс, сылӧн политикаыс. Идейно-политическӧя веськӧдлӧм, дерт, оз висьтав, мый партия вежӧ аснас оперативнӧя веськӧдлӧм. Но кор сійӧ либӧ мӧд участокын партиялысь политика олӧмӧ пӧртӧмын артмас конфликт, сэк партия пыр жӧ суитчӧ сэтчӧ. Партия, государственнӧй, общественнӧй да массӧвӧй организацияяс костын удж бура юклӧм вӧсна ёнмис партиялӧн политическӧя веськӧдлӧмыс. Сӧвмӧм социалистическӧй общество стрӧитігӧн стӧча лои индӧма став учреждениеяслысь могъяссӧ, лои бырӧдӧма найӧ уджын параллелизм, а тайӧ отсалӧ век водзӧ бурмӧдны налысь уджсӧ, кыпӧдӧ асшӧрлунсӧ да политическӧй кыв кутӧмсӧ.

Ми вермам веськыда шуны, мый Венгрияын став государственнӧй органъяс, массӧвӧй организацияяс да движениеяс тырыйӧ признайтӧны партиялысь веськӧдлан рольсӧ да сылысь политикасӧ. Йӧз пӧвстын авторитетыс сылӧн ыджыд, коммунистъяс асланыс бур уджӧн петкӧдлӧны пример мукӧдъяслы да ышӧдӧны найӧс выль вермӧмъясӧ.

Но тайӧ оз на висьтав, мый партийнӧй контроль ӧні оз нин ков да партиялы нинӧмла кыпӧдны сылысь тӧдчанлунсӧ. Контрольтӧг веськӧдлыны оз туй, эффективнӧй политическӧй руководстволы — тайӧ вывті колана условие. Ми лыддям лӧсявтӧмӧн сійӧ видзӧдлассӧ, коді шуӧ, мый партийнӧй контрольсӧ нуӧдӧны сӧмын эскытӧм вӧсна. Политическӧй уджлӧн ни ӧти юкӧн, весиг сійӧ, коді уджалӧ бура, оз вермы бергӧдчыны бура котыртӧм да планомернӧя нуӧдан партийнӧй контрольтӧг. Партиялӧн XI съезд тӧдчӧдіс: «Миян важнӧй могыс сыын, медым ӧнмӧдны партийнӧй контроль. Быд лунъя контроль нуӧдтӧг партия оз вермы пӧртны олӧмӧ ассьыс призваниесӧ, ассьыс веськӧдлан рольсӧ. Абу вернӧй сійӧ видзӧдласыс, мый быд лунъя контроль дзескӧдӧ миянлысь правояс. Ми кӧ правильнӧя гӧгӧрвоам да нуӧдам контроль, то тайӧн не сӧмын ӧнмӧдам да сӧвмӧдам кыв кутӧм, но и ышӧдам йӧзсӧ самостоятельнӧй уджӧ. Партийнӧй контрольлы колӧ шымыртны ставнас общественнӧй уджсӧ, колӧ, мед сійӧ паськаліс хозяйственнӧй, государственнӧй, научнӧй да культурнӧй олӧмлӧн став юкӧнъясӧ. Партийнӧй контрольлӧн могыс — отсавны пӧртны олӧмӧ примитӧм постановлениеяс, правильнӧя донъявны сійӧ либӧ мӧд участокын артмӧм положениесӧ, сувтӧдны выль могъяс да индыны ӧшыбкаяслысь помкаяссӧ, вӧзйыны предложениеяс, кодъясӧс веськӧдӧма эрдӧдӧм тырмытӧмторъяс бырӧдӧм вылӧ. Сы вӧсна мый уджалысь йӧз донъялӧны партиялысь политикасӧ медводз сы серти, кыдзи сійӧ пӧртсьӧ олӧмӧ, та вӧсна медся колана ыс тані сійӧ, медым примитӧм решениеяссӧ пӧверитӧмнас вӧлі отсалӧма пӧртны олӧмӧ партиялысь политическӧй могъяссӧ».

Сэк жӧ миян партиялӧн практикалы лӧсялӧ сійӧ, мый партия кыскӧ разнӧй общественнӧй организацияясӧс да органъясӧс не сӧмын пӧртны олӧмӧ могъяс, но и лӧсьӧдны политика да примитны политическӧй решениеяс. Сідз, партиялӧн XI съезд видлаліс социалистическӧй государстволӧн роль йылысь вопрос да индіс: «Миян партия, кыдзи веськӧдлысь партия, ӧтвылысь аслас союзникъяскӧд да государство отсӧгӧн тӧждысьӧ сы вӧсна, медым социализм стрӧитан программа да могъяс быдлаын пӧртсисны олӧмӧ».

Партиялысь веськӧдлан рольсӧ нуӧдӧмын медся тӧдчанаыс — сійӧ уджалысь йӧзкӧд партиялӧн йитӧдыс. Партия вермас пӧртны олӧмӧ ассьыс политическӧй могъяссӧ, веськӧдлан рольсӧ сӧмын уджалысь йӧзлӧн творческӧй, бур удж отсӧгӧн, а бӧръяясыс сӧмын партиялӧн политическӧй веськӧдлӧм улын вермӧны лоны история вӧчысьясӧн да шедӧдны ассьыныс общественнӧй могъяссӧ.

Массӧвӧй организацияяс и та боксянь вӧчӧны зэв ыджыд удж. Партиялӧн XI съезд аслас постановлениеын индӧ: «Миян став вермӧмъяслӧн подулыс — партия да массаяс костын топыда, ӧта-мӧдлы эскӧмӧн сотрудничайтӧм; партия веськыда и массӧвӧй организацияяс пыр паськӧдӧ беспартийнӧйяскӧд ассьыс йитӧдъяс. Кор быд государственнӧй орган, общественнӧй организация ассьыс могъяссӧ артыштӧмӧн да налы лӧсялан ногӧн функционируйтӧ да сэк жӧ век ыджыдджык кыв кутӧмӧн участвуйтӧ партиялысь политическӧй линия лӧсьӧдӧмын да сійӧс олӧмӧ пӧртӧмын, то тайӧн ӧнмӧ рабочӧйяслӧн властьыс, кыптӧ социализм стрӧитӧмлӧн эффективностьыс».

Медым успешнӧя пӧртны олӧмӧ сувтӧдӧм могъяс, партиялы колӧ дугдывтӧг сӧвмӧдны ассьыс пытшкӧсса олӧмсӧ, нуӧдны веськӧдлан роль да век бурмӧдны ставнас партийнӧй удж.

* * *

Дерт, öти неыджыд статьяын оз позь висьтавны став сійö уна пöлöс да сьöкыд удж йылысь, кодöс нуöдö Венгерскöй социалистическöй рабочöй партия ассьыс веськöдлан рольсö олöмö пöртöм могысь. Тайö уджыс вежласьö, сöвмö да бурмö. И ми эскам, мый тайö уджнас ми озырмöдам тшöтш международнöй коммунистическöй движениелысь опытсö.

Ассяньным ми зэв вылö донъялам социалистическöй странаясса братскöй партияяслысь озыр опытсö, кодöс найö чöжöны ассьыныс веськöдлан рольсö олöмö пöртömын. Торйöн нин ценнöйöн лоö миянлы КПСС-лöн опытыс, сы вöсна мый сійö шымыртö сöвмöм социалистическöй общество стрöитömлысь став юкöнсö. Миян партия эскö, мый кымын ёна ми велöдчам öта-мöдлысь, сымын бурджыка вермам решайтны ассьыным могъяс, водзö нуöдны миянлысь общöй делö.

Вывті колана тöдчöдны тайöс öні, кор став прогрессивнöй человечество лöсьöдчö пасйыны öтувъя праздник — Великöй Октябрлы 60 во тырöм. Прогрессивнöя мöвпалысь быд мортлы Великöй Октябрьскöй социалистическöй революциялöн победаыс, кодöс вöлі шедöдöма Ленинскöй Коммунистическöй партия веськöдлöм улын,— зэв ыджыд праздник. Тайö вöлі не сöмын Россиялöн, но и ставнас человечестволöн историяын ыджыд вежсьöм. Заводитчис капитализмсянь социализмö вуджан кад. Му шарлöн квайтöд юкöнас рабочöйяс, крестьяна да прогрессивнöй интеллигенция заводитісны стрöитны выль общество, а öні успешнöя стрöитöны коммунизм. Миян партия, став уджалысь йöз ыстöны КПСС-лы, социалистическöй могъяс да идеалъяс вöсна передöвöй борецлы, да став сöветскöй народлы пöсь чолöм да сиöны ещö гырысьджык вермöмъяс коммунистическöй строительствоын.

ВЕНГЕРСКӦЙ ПОЭЗИЯЫСЬ

Шандор ПЕТЁФИ (1823—1849)

великӧй венгерскӧй поэт да революционер, Венгрияын революционно-демократическӧй поэзиялы подув пуктысь.

* * *

Война лёк вӧтӧн петкӧдчыліс мем...
Ёсь тышӧ-косьӧ сувтісны мадьяръяс,
И киысь киӧ вуджысь гырдӧсь меч
Сэк кытшовтіс венгерскӧй сиктъяс-каръяс.

Код аддзис меч, эз пукав гортас чӧв,
Кӧть муртса нин, но тіпкис на кӧ сьӧлӧм.
Эз сьӧмлӧн зільгӧм миян дона вӧв,
А мездлун дзоридз миян дона вӧлі.

Сэк буретш вӧлі миян свадьба лун,
И вӧлі, муса аньӧй, сэтшӧм дженьыд:
Дзик вой шӧр войын корис чужан му —
Тэ дорысь тышӧ ковмис мунны меным.

Да, свадьба лунӧ кувны мунны мед,
Ог тӧд, сы серти эм-ӧ сьӧкыд пайыс.
Но кось кӧ кыптас, бура тӧдса тэд,
Ме муна збыль, кыдз вӧтнам вӧчи тайӧс.

Комиӧдіс А. Ванеев.

Тэ кӧ дзоридз

Тэ кӧ дзоридз — заӧн лоа збыльысь,
Тэ кӧ лысва — лыбтӧгыс ог ов,
Медтыкӧ, кӧть нюрыкмунла, выльысь
Шудапырысь ӧтвывтчим кык лов.

Тэ кӧ, сьӧлӧм косьтысьӧй, лӧз енэж,
Кодзулӧн ме тэлань лэбзя сэк.
Тэ кӧ, ангел, ад — код кутас менӧ,—
Веськала и адас, вӧча грек.

Комиӧдіс В. Попов.

Яношь ВАЙДА (1827—1897)

венгерскӧй революционнӧй поэт, Петёфилӧн ёрт. 1848-ӧд вося революция пӧдтӧм бӧрын сылӧн кывбуръясын шӧр места босьтісны шогсяна мотивъяс.

Комета

Комета лэбӧ, югъялӧ да лэбӧ,
Сьӧд енэж йирсӧ вундӧ биа бӧж.
Оз бергӧдчы нин бӧр.
Оз судзсьы эбӧс,
Выль лэбзьӧм вылӧ вынъяс оз нин чӧж.

Сюрс кодзув костӧд аддзӧ Утка туйтӧ[1]
И ӧддзӧдчӧ пыр, кытчӧдз дзик оз кус:
Нэм чӧжыс ӧтка, нэм чӧж ӧтмоз шудтӧм,
А шойччыштны оз кӧсйы и оз куж!

Комета, дерт жӧ,— пӧръясяна кодзув,
Дерт, сійӧ — абу кельыд тӧлысь бан.
Пыр Ниабея[2] менам синъяс водзын,
Код шогсьысь биӧн пӧртмасьлывлӧ тан.
Тэ — шогсян кодзув —
Менсьым сьӧлӧм йирысь.

Тэ ӧдйӧ сотчан.
Дыр и ме ог ов:
Кӧть кӧн эг вӧв ме помтӧм енэж йирас,
Пыр ӧтнам ме и некодлы ог ков.

Комиӧдіс А. Ванеев.

---

[1] Утка туй (астрономическӧй термин) — Млечный путь.
[2] Ниабея (греческӧй) — важ йӧз чайтӧм серти, быд мортлӧн енэжын эм аслас кодзув. Ниабея — шогсьысь да маитчысь кодзув.

Йожеф ФОДОР (1898—1973)

печатайтчис 1923 восянь. Ас кыв вылӧ вуджӧдліс В. Шекспирӧс, И. В. Гётеӧс, Ч. Диккенсӧс. Кошут нима премияа лауреат.

Ленинлӧн статуя, кодӧс лэптіс скульптор Патцаи

Здук сайын колан кывйыс сюрис сылы,
И сыкӧд вензьыс сійӧс оз нин вен,—
И, со тай,— ньӧти абу монумент,
А вождь, код сюся видзӧдӧ нин ылӧ.

Сэн, ылын, шызьӧм войтырыслӧн горыс,
Гӧрд знамяяс и пулемётъяс сэн.
Пӧсь кабырас нин кепкаыс. «Вай эн,
Эн личӧдчӧй. Зэв ӧні кадыс чорыд»,—
Вождь шуӧ налы, коді тайӧ здукас
Важ площадь вылӧ петіс, кодкӧд юкис
Быд шог и гаж, мед ӧтвыв лоны пыр.

Сы чукӧстӧмлы войтыр кӧ эз эскы,
Эз эськӧ, чепьяс жугліг, лёксӧ дзескӧд
Да сыкӧд помӧдз мун да важсӧ зыр.

Комиӧдіс В. Попов.

Арпад ТОТ (1886—1928)

Кывбуръяслӧн медводдза сборник петіс 1913 воын — „Югдігӧн серенада“. Сэсся лэдзис нӧшта кывбура куим книга, уна уджаліс переводъяс вылын.

Март

Март воис миянӧ, и майшасьӧмӧй бырис:
Фиалка писькӧдчӧ важ усьлӧм коръяс пырыс,
И менам карын, быттьӧ эз и куслы,
Выль ӧдӧбтӧмӧн дзоридзалӧ муслун.

О вильыш тӧлысь! Лымйӧн ки пӧвнад тэ швачӧд,
А мӧднад гарсӧ поткӧдан нин ачыд.
И быттьӧ гортса арест улысь петам
Ми ывла эрдӧ мартын тан и сэтӧн!

Петёфи тӧлысь! Ло, кыдз вӧвлін коркӧ,
Тэ вӧля чужтысьӧн и миянлы бур ёртӧн,
Сідз вӧля вӧзйысь кывсӧ аснад шонты,
Эз усь мед венгрлӧн юр, ни сьӧлӧмсӧ эз ёнты.

Комиӧдіс В. Попов.

Антал ГИДАШ

чужис 1899 воын. Печатайтчӧ 1919 восянь. Медводдза кывбура книгаыс „Контрреволюция странаын“ петіс 1925 воын Венаын. 1925 восянь 1959 воӧдз оліс СССР-ын. Роч да венгерскӧй кывъяс вылын миян странаын петіс уна книга — поэтическӧйяс и прозаӧн гижӧмъяс. Налыдын „Господин Фицек“ роман, Шандор Петёфи йылысь книга.

Сӧмын ми

Сэн, кӧні чужин,—
Отчизнаыд сійӧ и эм ӧд,
Сёрнитны велалін кӧн — сійӧ-й рӧдина.
Кыдзи нӧ мем
Нимтыны сійӧ странасӧ,
кӧн панлі ме нэмӧс,
Кӧн муса мамӧлӧн орис
пеж ки помысь нэм?

Кывйöс мöй нетшышта вомсьым,
но водзöссö босьта,
Али нö шойна яг лöньöдас
сьöлöмысь би?

Шевкнитчы, енэж!
Дунай, ассьыд сöстöмлун восьты!
Кодзувъяс öстам страна весьтö ми.
Сöмын ми!

Комиöдіс В. Попов.

Габор ГАРАИ (чужис 1929-öд воын)

öнія кадся зэв нималана поэт, венгерскöй писательяс Союзса генеральнöй секретарь, ВСРП ЦК-са член, Кошут нима премияа лауреат.

Июнь

Ме олі, гашкö, и йöз муын,
Эн вöв кö, Венгрияöй, тэ.
Но муслун немла ылö нуны —
Пöсь сьöлöм пытшкам видза ме.

Йöз муын мöдджык овлö гожöм,
Оз сідзи кольмöд турун кöр,
Оз сідзи дзирдав югыд кодзув —
Йöз муын весиг енэж скöр.

А тані ыкша ветлö лолöй,
Тан помтöм паськыд зарни му.
И кокни-кокни меным лолö,
Кор шпорöдчывлö тополь пу.

И шобді шептасьö син водзын —
Став бурсö светас чужтысь нянь.
Öд батьлöн муыд — вежтöм козин,
Öд сьöлöм тіпкöм сыкöд шань.

Комиöдіс А. Ванеев.

Ференц БУДА (чужис 1936-öд воын)

öнія кадся венгерскöй поэт, роч поэзия венгерскöй кыв вылö вуджöдысь.

Изъя мойд

Тайö мойдсö, изъя мойдсö
Талун казьтышта ме тэд...
Изйысь лэбачьяс из вöрын
Нэм чöж вугралöны мед.

Кöдзалöны изйысь пуяс —
Изйысь чаль и изйысь кор.
Весиг турун, весиг дзоридз —
Тшöтш жö измöм-кынтöмтор.

Изйысь енэжвывса кымöр,
Шонді дзирдыс изйысь пыр.
Изъя юын изйысь чери
Быттьö уялöны тыр.

Ставыс изйысь — шуштöм сідзтö!
Но эз помöдз мойдным во:
Некор муслун видзысь сьöлöм
Из кодь чорыдöн оз ло.

Муслун му выв тырыс олö,
Öзтö ассьыс ловъя би,
Медым кылім лэбач сьылöм,
Ёльлысь сёльгöм кылім ми,

Медым вöрыс вöрис чальнас,
Бур, кор бордъя кымöр эм...
Но, а изйысь, чорыд изйысь,
Мед нин гöра лоас нэм.

Комиöдіс А. Ванеев.

Великӧй Октябрлы 60 во тыригкежлӧ

М. КРАВЦОВА,
историческӧй наукаясса кандидат

СССР-са КОНСТИТУЦИЯ — ТОМ ЙӦЗЛЫ

Странаса том йӧз пӧся чолӧмалісны да ошкӧны СССР-са Основнӧй Законлысь проект. Тайӧ зэв тӧдчана политическӧй документыс йиджтысьӧма быдмысь поколение вӧсна ыджыд тӧждлунӧн, Ленинскӧй комсомол дінӧ зумыд эскӧмӧн. Сӧветскӧй государство сетӧ зэв гырысь правояс: удж да профессия бӧрйӧм вылӧ право, дон вештытӧг велӧдчӧм, дзоньвидзалун видзӧм, оланін вылӧ правояс. Том йӧзлы ыджыд эскӧмсӧ яръюгыда петкӧдлӧ сійӧ, мый налы сетӧма право лоны бӧрйӧмаӧн народнӧй властьлӧн высшӧй органъясӧ 18 арӧс тырӧм бӧрын. ВЛКСМ-лы сетӧма законодательнӧй водзмӧстчӧмлысь право. СССР-са Конституциялӧн проектын тӧдчӧдӧма, мый зонъясӧс да нывъясӧс колӧ быдтыны социалистическӧй обществоса бур йӧзӧн, мый колӧ тырвыйӧджык мыджсьыны социализмлӧн став вермӧмъяс вылӧ, сылӧн духовнӧй да нравственнӧй озырлунъяс вылӧ личность быд боксянь гармоничнӧя сӧвмӧдӧм могысь.

Гырысь правояс сетӧма комсомоллы. Сылӧн эмӧсь представительяс министерствоясын да ведомствоясын, профсоюзъясын, народнӧй контроль комитетъясын да мукӧд организацияясын. Коммунистическӧй партия да Сӧветскӧй государство дӧверитісны комсомоллы гырысь ценностьяс. Ленинскӧй комсомоллӧн эм аслас бюджет; аслас издательствоясын лэдзӧ том йӧзлысь да пионеръяслысь газетъяс да журналъяс; став радио- да телестудияясын уджалӧны том йӧзлы передачаяс дасьтан редакцияяс.

Ӧнія том йӧз чужисны да быдмисны Сӧветскӧй власть кадӧ. Найӧ эз тӧдлыны сійӧ сьӧкыдлунъяссӧ, тырмытӧмсӧ, тшыгъялӧмсӧ, кодъяс усины гырысьджык поколениеялӧн пай вылӧ. Сӧветскӧй общество сетіс налы воддза поколениеяслысь став социальнӧй шедӧдӧмъяссӧ, сетіс став позянлунъяссӧ уджын, культураын, наукаын, политическӧй уджын ассьыныс зільӧмъяссӧ олӧмӧ пӧртӧм вылӧ. Сӧветскӧй странаса нывъяс да зонъяс — дзик тыр правоа граждана.

Социализм восьтіс том йӧзлы зэв гырысь позянлунъяс государстволӧн могъясӧ да тӧждлунъясӧ пырӧдчӧм могысь, сӧветскӧй том йӧзлысь да комсомоллысь представительяссӧ бӧрйӧма СССР-са, союзнӧй да автономнӧй республикаясса Верховнӧй Сӧветъясӧ, уна тысяча ныв да зон — местнӧй Сӧветъясса депутатъяс. Депутатъяс лыдын, кодъясӧс вӧлі бӧрйӧма местнӧй Сӧветъясӧ 1977 вося июнь 19 лунӧ, 32,4 процентыс том йӧз 30 арӧсӧдз, быд витӧд депутат — ВЛКСМ член. Коми АССР-ын депутатъяс лыдын 32,6 процентыс сідз жӧ том йӧз 30 арӧсӧдз, 20 процентыс — комсомолецъяс. Коми АССР-са Верховнӧй Сӧветын быд витӧд депутат 30 арӧсысь томджык. Налыдын: 4-ӧд номера нефтеразведочнӧй экспедицияса буровик Геннадий Уфимцев, Ухтинскӧй газоперерабатывающӧй заводса оператор Анатолий Уваров да унаӧн мукӧд. Республикаса местнӧй Сӧветъясӧ бӧрйӧма депутатъясӧн Интаса шахтёр Евгений Есевӧс, Печораса вурсьысь Галина Калининаӧс, механизатор Михаил Бронниковӧс, лысьтысьысь Вера Изъюроваӧс, рабочӧй Александр Малыгинӧс да уна мукӧдӧс. Ставӧн найӧ бура уджалӧны, сьӧлӧмсяньыс тӧждысьӧны коллективлӧн делӧяс вӧсна. Уджалысь йӧз депутатъяслӧн местнӧй Сӧветъясӧ бӧрйысьӧмъяс петкӧдлісны том йӧзлысь политическӧя сӧвмӧмсӧ, общество водзын налысь ыджыд кыв кутӧмсӧ.

СССР-са выль Конституция проектын

эмӧсь татшӧм кывъяс: «СССР-са граждаланӧн эм образование вылӧ право. Тайӧ правоыс подулавсьӧ став пӧлӧс велӧдчӧм дон босьтӧг сетӧмӧн, том йӧзлы всеобщӧй средньӧй образование олӧмӧ пӧртӧмӧн». Татшӧм ногӧн, средньӧй образованиелысь быть коланлунсӧ лоӧ вынсьӧдӧма Конституцияӧн. Тайӧ — миян школа, ставнас сӧветскӧй общество сӧвмӧмын ыджыд выль воськов. Тайӧн нин Основнӧй Законлӧн проектыс висьталӧ сы йылысь, кутшӧм ыджыд туй вуджис Октябрлӧн страна.

Том йӧз, кӧть кутшӧм эз вӧв налӧн социальнӧй положениеыс, арлыдыс, чужан местаыс, зільӧны шедӧдны тӧдӧмлунъяс. Нывъяслысь да зонъяслысь велӧдчыны зільӧмсӧ оз сӧмын ошкыны, но и тайӧс олӧмӧ пӧртӧм вылӧ лӧсьӧдсьӧны став позянлунъяс — миян дугдывтӧг содӧны учебнӧй заведениеяс. Сӧветскӧй йӧз ёна гордитчӧны миян народнӧй образование системаӧн. Позьӧ шуны, ӧні нин пӧртсьӧ олӧмӧ быд том мортлы средньӧй образование сетӧмыс. Коми АССР-ын быд нёльӧд морт велӧдчӧ. Республикаын уджалӧны куим высшӧй учебнӧй заведение, вузъяслӧн кык филиал, 17 средньӧй специальнӧй учебнӧй заведение, 696 общеобразовательнӧй школа, 21 средньӧй профессионально-техническӧй училище, кӧні ӧні нин велӧдчӧны 10,6 тысяча морт. 28 тысяча морт велӧдчӧны рытъя школаясын производствоысь орӧдчытӧг. Воысь-во содӧ лыдыс йӧзлӧн, кодъяслӧн эм высшӧй да средньӧй (полнӧй да неполнӧй) образование. 1970 воын быд тысяча олысь вылӧ (10 арӧссянь да гырысьджык арлыдаясӧс босьтӧмӧн) вӧлі воӧ 31 высшӧй да 509 средньӧй (полнӧй да неполнӧй) образованиеа морт, а 1939 воын вӧлі (тадзи жӧ босьтӧмӧн) 7 да 87 морт.

Сӧветскӧй йӧзлӧн велӧдчӧм вылӧ право, кодӧс вынсьӧдӧма Конституцияын да подулалӧма олӧмын,— эм ыджыд право. Сідз, миян республикаын ӧти школьникӧс велӧдӧмыс вонас сувтӧ 320 шайт, Сыктывкарскӧй государственнӧй университетын ӧти студентӧс велӧдӧмыс — 1,4 тысяча шайт. И ставсӧ тайӧс мынтӧ государство. Велӧдчӧм котыртӧм боксянь Сӧветскӧй Союз воӧдчис сэтшӧм тшупӧдӧдз, коді абу вын сертиыс медся сӧвмӧм капиталистическӧй странаяслы. Сідз, 1972 воын быд 10 тысяча морт вылӧ студентъяслӧн лыдыс вӧлі: СССР-ын — 187, Францияын — 117, Англияын — 87, ФРГ-ын — 56.

Миян республикаса сӧмын (училищеяс да техникумъяс лыддьытӧг) университетын да кык институтын ӧні велӧдчӧны 6.800 студент. Медся том вузыс — ӧкмысӧд пятилеткалӧн чужтас — СССР-лы 50 во нима Сыктывкарскӧй государственнӧй университет. Таво тані вӧлі медводдза выпуск — помалісны университетсӧ 330 морт. Вит во чӧжӧн СГУ быдмис да сӧвмис. Университетлӧн материальнӧй базаыс — 7,5 милион шайт дон. Сылӧн библиотекаын — техническӧй, экономическӧй да художественнӧй литературалӧн 300 тысяча том. Университетын 20 кафедра, кодъясӧн веськӧдлӧны оз этша том учёнӧй — наукаясса кандидатъяс. 192 преподавательысь пӧшти джынйыс наукаясса докторъяс да кандидатъяс. Лабораторияясын электронно-вычислительнӧй техника, радиоизмерительнӧй приборъяс, микроскопъяс. Студентъяслы лӧсьӧдӧма кык спортивнӧй зал, купайтчан бассейн, бур общежитие. Университетын велӧдчӧны 16 национальностя 2,5 тысяча студент.

Сійӧ, мый лои восьтӧма царскӧй Россияса вӧвлӧм окраинаын, куим ордена Коми республикалӧн талунъя столицаын университет, зэв бура петкӧдлӧ, кыдзи тӧждысьӧ Коммунистическӧй партия миян уна национальностя Рӧдинаса став народъяслысь культурасӧ сӧвмӧдӧм вӧсна, высшӧй образование босьтӧм вылӧ гырысь позянлунъяс лӧсьӧдӧм вӧсна.

Дугдывтӧг бурмӧ странаын том квалифицированнӧй рабочӧйясӧс дасьтӧм. Конституция проектлӧн 45-ӧд статьяын, кӧні бисьтавсьӧ образование вылӧ право йылысь, индӧма ёна сӧвмӧдны профессионально-технической велӧдчӧм. Сӧмын ӧкмысӧд пятилетка воясӧ профтехучилищеяс сетісны народнӧй овмӧслы 40 тысяча кымын квалифицированнӧй рабочӧйӧс. Кыдзи тӧдса, средньӧй образование отсалӧ ӧдйӧджык велавны выль уджалан ногӧ, механизируйтӧм да автоматизируйтӧм производстволӧн технологическӧй процессъяс дорӧ. Средньӧй образование сетысь профтехучилище помалысьяс кык пӧв ӧдйӧджык кыпӧдӧны ассьыныс разрядъяссӧ на серти, кодъясӧс уджас велӧдӧма предприятиеясын. Ӧні республикаын 33 профтехучилищеысь 21-ыс сетӧны средньӧй образование, сэні велӧдчӧны (профтехобразование пасьта) 78 кымын процентыс.

1976 воын став нога средньӧй образованиеӧн республикаын вӧлі шымыртӧма 8 класс помалысьяслысь 97 процентсӧ. Ӧні пӧшти став челядь (100-ысь 90-ысь унджыкыс), кодъяс пырӧны велӧдчыны средньӧй школаӧ, помалӧны сійӧс. Выль Конституциялӧн проект вынсьӧдӧ тайӧ вермӧмъяссӧ да индӧ могъяс: став том йӧзлы колӧ босьтны средньӧй образование, шедӧдны унджык тӧдӧмлунъяс, уджавны кужӧмӧн, велӧдчыны мӧвпавны творческӧя.

Образованиелӧн сӧвмӧм система, сылӧн демократичность да всеобщность лоины социалистическӧй оласноглӧн орӧдны позьтӧм юкӧнъясӧн.

Социалистическӧй общество — велӧдчӧм

йӧзлӧн общество. Образованность, уна сикас тӧдӧмлунъяс, вылын интеллектуальнӧй уровень, тӧдӧмлунъяс дугдывтӧг кыпӧдны зільӧм — сӧветскӧй том йӧзлӧн духовнӧй олӧмын зэв тӧдчанатор.

Кыдзи тӧдса, образование отсалӧ сӧвмӧдны мортлысь вежӧрсӧ. Капиталистическӧй странаясса ӧнія политикъяс, идеологъяс да государственнӧй деятельяс гӧгӧрвоӧны, мый наӧн доръян системаыслӧн аскиа луныс топыда йитчӧма сыкӧд, кыдзи лоӧ котыртӧма странаын образование. Та вӧсна найӧ зільӧны пӧртны учебнӧй заведениеяссӧ «опорнӧй пунктъясӧ» сы могысь, медым дугдывтӧг пыртны сэні быдмысь поколение вежӧрӧ антикоммунизм; зільӧны сыӧ, медым студентъяс олісны асвыйӧн, вӧліны веськодьӧсь существуйтысь строй дінӧ.

Велӧдчӧм котыртӧмын быд капиталистическӧй странаын эм неравенство. Торйӧн бура тайӧ тыдалӧ США-ын. Сідз, 1973—74 велӧдчан воын ӧти студентӧс велӧдӧмысь сэні колӧ вӧлі мынтыны: государственнӧй университетъясын — 552 доллар, частнӧй университетъясын — 2.412 доллар. Велӧдӧмысь мынтысян доныс воысь-во содӧ. Та вӧсна буржуазнӧй странаясын уна тысяча челядь оз ветлыны школаясӧ. 1974 воын Италияын школьнӧй арлыда 750 тысяча челядь эз велӧдчыны.

Том мортлы зэв донатор — сійӧ удж. СССР-ын удж вылӧ право сетӧ позянлун мортлы бӧрйыны профессиясӧ аслас сьӧлӧм серти, сійӧ вермӧ дугдывтӧг кыпӧдны квалификациясӧ, и став тайӧ рӧскодъяссӧ государство босьтӧ ас вылас. ВУЗ либӧ техникум быд помалысь велӧдчигас на тӧдӧ, кӧні сійӧ кутас уджавны.

Водзті кӧ Конституция гарантируйтліс удж вылӧ право, то СССР-са выль Конституция проектын сійӧс содтӧма профессия бӧрйӧм вылӧ правоӧн, сэтшӧм удж бӧрйӧм вылӧ правоӧн, коді эськӧ лӧсяліс мортлӧн сьӧлӧм да вежӧр корӧмъяслы, сылӧн кужанлунъяслы, профессиональнӧй подготовкалы да образованиелы, дерт, тайӧ профессия вылас общественнӧй потребностьяс артalӧмӧн.

Миян медводз удж серти донъялӧны мортлысь обществоын местасӧ. Социалистическӧй обществоын кӧзяиныс сійӧ, коді уджалӧ. Гырысь могъяссӧ олӧмӧ пӧртӧмын, кодъясӧс сувтӧдіс КПСС-лӧн XXV съезд сӧветскӧй йӧз водзӧ, ыджыд тӧдчанлун сетсьӧ том йӧзлы. Том йӧзлӧн пӧсьлуныс да корсьысьӧмыс, кор найӧ йитчӧны гырысьджык ёртъяслӧн кужанлункӧд да опыткӧд, артмӧдӧны уджын аддзывтӧмторъяс. Страна ын ёна паськаліс социалистическӧй ордйысьӧм сы вӧсна, медым кырмавны Великӧй Октябрлы 60 во тырӧм кузя КПСС ЦК-лы Ленинскӧй комсомоллысь рапорт. Республикаса 117 тысяча кымын комсомолец ордйысьӧны тайӧ правосӧ шедӧдӧм вӧсна. 400-ысь унджык комсомольско-молодёжнӧй коллектив сувтісны «Великӧй Октябрлӧн 60 волы — 60 ударнӧй вежон» трудӧвӧй вахта вылӧ. 500 комсомольско-молодёжнӧй коллектив кӧсйысисны пятилеткалысь кык вося план тыртны 1977 вося ноябрь 7 лун кежлӧ.

Бура уджалӧны республикаса зонъяс да нывъяс. Унаӧн на лыдысь удж нормаяс вевтыртӧны 1,5—2 пӧв. На лыдын: «Цилемскӧй» совхозса шофёр Иван Чупров, «Усть-Цилемскӧй» совхозса тракторист Валерий Филиппов, «Сыктывкарскӧй» совхозысь механизируйтӧм звеноӧн веськӧдлысь Василий Корычев. Партиялӧн да правительстволӧн ыджыд тӧждысьӧм вылӧ странаса том йӧз вочавидзӧны мудзлытӧм уджӧн сы ради, медым водзӧ содтыны общественнӧй озырлун, медым кокняммис да озырмис быд сӧветскӧй мортлӧн олӧмыс. Оз ӧмӧй та йылысь висьтавны комсомольскӧй планъяс? «Интинскӧй» шахтаса 5-ӧд номера участокысь Эдуард Вилимаслӧн комсомольско-молодёжнӧй бригада таво кӧсйӧ перйыны 600 тысячаысь унджык тонна из шом. Та мында из шомсӧ неважӧн на вонас сетліс шӧркодь вына шахта. А Троицко-Печорскӧй районса Приуральскӧй лесопунктысь Михаил Мельниковлӧн комсомольско-молодёжнӧй бригада кӧсйысис пӧрӧдны 100 тысяча кубометр вӧр, мый 2,5 пӧв вевтыртӧ вося плансӧ. Тайӧ лыдпасъясыс висьталӧны и комсомол комитетъяслӧн ыджыд организаторскӧй удж йылысь. Партийнӧй комитетъяслӧн веськӧдлӧм улын найӧ кутісны ёнджыка тӧждысьны том йӧзлысь удж котыртӧм, велӧдчӧм да олан условиеяссӧ бурмӧдӧм вӧсна.

Сьӧлӧм чуксалӧм... Уна зон да ныв аддзисны сійӧс ударнӧй комсомольскӧй стройкаяс вылын. Миян странаын дасӧд пятилеткаса сёысь унджык гырысь выль стройка йӧзӧдӧма ударнӧй комсомольскӧй стройкаӧн. И Коми АССР-ын эмӧсь татшӧм ударнӧй комсомольскӧй стройкаясыс — тайӧ Усинскӧй нефтянӧй месторождение пыртӧм, Усинск кар, Войвыв — Центр — СССР-лӧн государственнӧй граница магистральнӧй газопровод стрӧитӧм, Печорскӧй ГРЭС-лысь 1-й номера энергоблок стрӧитӧм. Тайӧ стройкаяс вылын уджалӧны 24 тысяча зон да ныв. Ударнӧй комсомольскӧй стройкаяс ыштӧдӧны том йӧзӧс ылі туйӧ, вӧчны уджын подвигъяс. Но тані медся тӧдчанаыс сійӧ, мый найӧ сетӧны том мортлы позянлун петкӧдлыны асьсӧ олӧмын, босьтны уджалан бур профессия.

Трудӧвӧй семьяӧ быд во локтӧны профессионально-техническӧй училищеяс да общеобразовательнӧй школаяс уна сё помалысьяс. Первой кадас на пиысь унаӧн

виччысьӧны отсӧг гырысьджык ёртъяссянь. И на дінӧ воӧны наставникъяс, кодъяс юксьӧны том рабочӧйяскӧд асланыс озыр трудӧвӧй да олан опытӧн, отсалӧны босьтны профессия, шедӧдны уджалан навыкъяс. Республикаса предприятиеясын ӧні шефствуйтӧны том йӧз вылын 5.723 наставник. Наставникъяс лыдын — Социалистическӧй Уджвывса Геройяс, Верховнӧй да местнӧй Сӧветъясса депутатъяс, Ленин да Трудӧвӧй Краснӧй Знамя орденъяса кавалеръяс.

Пыр ёнджыка паськалӧ наставничество и сиктса районъясын. Тайӧ уджсӧ бура котыртӧма «Сельхозтехникалӧн» Летскӧй отделениеын, Прилузскӧй районса Верхолузскӧй лесопунктын, Ижемскӧй леспромхозын, Сыктывдинскӧй районса «Пажгинскӧй» совхозын. Юксьыны аслад кужӧмлунъясӧн йӧз зонъяскӧд да нывъяскӧд — татшӧмторыс оз вермы лоны буржуазнӧй обществоын.

Сӧветскӧй зонъяс да нывъяс оз тӧдны, мый сэтшӧм уджтӧмалӧмыс, кодӧс миян странаын вӧлі бырӧдӧма 1930 во помын. Удж вылӧ великӧй правоыс подулавсьӧ народнӧй овмӧс социалистическӧя котыртӧмӧн, сӧветскӧй обществолысь производительнӧй вынъяссӧ дугдывтӧг кыпӧдӧмӧн.

Буржуазнӧй государствоын уджтӧмалӧм — зэв ыджыд бедствие. Медся сӧвмӧм капиталистическӧй странаын — США-ын 1975 воын тырвыйӧ уджтӧмалысьяслӧн лыдыс вӧлі 8,5 миллион морт. 39 миллион морт уджалісны эз тыр вежон чӧж. На лыдын зэв унаӧн сэтшӧмъяс, кодъяс дасьӧсь вӧчны любӧй удж, кӧть сійӧ абу налӧн профессия да сям серти. Торйӧн уна уджтӧмалысьяс том йӧз пӧвстын. Сідз, 1975 воын быд витӧд том американец уджтӧмаліс. Францияын джынсьыс унджык уджтӧмалысьыс — 17—30 арӧсаяс. Негритянскӧй зонъяс да нывъяс пӧвстысь унаӧн оз тӧдны, кутшӧм сійӧ фабрикаыс пытшкӧссяньыс. Та бӧрын лоӧ гӧгӧрвоана, кыдзи ыштӧдӧ капиталистическӧй странаясса уджалысь йӧзӧс социализмлӧн примерыс, коді оз тӧд кризисъяс да уджтӧмалӧм.

Сӧветскӧй том йӧзлӧн эмӧсь и мукӧд гырысь правояс. Шуам, оланін вылӧ право. Олан керкаяс строитӧм паськӧдӧмкӧд тшӧтш век тырвыйӧджык кутас могмӧдсьыны тайӧ правоыс. Зонъяслӧн да нывъяслӧн, кыдзи и СССР-са мукӧд гражданалӧн, эмӧсь политическӧй да свобода правояс: кыв да печать вылӧ, собраниеяс, митингъяс, уличнӧй шествиеяс да демонстрацияяс нуӧдӧм вылӧ свобода. Конституция проектын гарантируйтӧма и сэтшӧм правояс, кыдзи оланін вӧрзьӧдны позьтӧмлун, ветлӧдлӧм да оланін бӧрйӧм вылӧ свобода, йӧзлысь олӧмсӧ законӧн дорйӧм, гижасьӧмлысь, телефон пыр сёрнияслысь да телеграфнӧй юӧртӧмъяслысь гусялун видзӧм. СССР-са выль Конституциялӧн проект петкӧдлӧ став мирлы, мый сӧмын социалистическӧй общество сетӧ личностлы збыль свобода.

Тайӧ гырысь правояссӧ олӧмӧ пӧртӧмлы гарантияыс — миян Рӧдиналӧн вынйӧрыс да дзоридзалӧмыс. Зонъяс да нывъяс гордитчӧны асланыс странаӧн, коді не тыр 60 во чӧжӧн лои вынйӧра социалистическӧй державаӧн. Сӧветскӧй власть воясӧ ёна сӧвмисны став союзнӧй да автономнӧй республикаяс. Талы примерӧн миян Коми муным, коді партиялӧн да государстволӧн ыджыд отсӧгӧн лои странаса Европейскӧй юкӧныс ыджыд топливно-энергетическӧй базаӧн, кӧні ӧні вонас перйӧны 25 миллионысь унджык тонна из шом, 12,5 миллион тонна нефть да газӧвӧй конденсат, 18 миллиардысь унджык кубическӧй метр газ. Из шом, нефть, природнӧй газ, вӧр, пиломатериалъяс, целлюлоза, бумага, фанера, цемент да мукӧд пӧлӧс продукция мӧдӧдӧ Коми республика уна автономнӧй да союзнӧй республикаясӧ да рубежсайса 25 государствоӧ. Сэк жӧ Рӧдиналӧн быд помсянь республикаӧ вайӧны ӧнія техника, йӧзлы тӧваръяс, сёян-юан, воӧны уджавны ыджыд квалификацияа специалистъяс. Сідз, из шом шахтаяслы оборудование воӧ Украинаысь, автомобильяс — Москваысь да Минскысь, электромоторъяс, трубаяс — Грузияысь, Азербайджанысь, Арменияысь. Сыктывкарскӧй лесопромышленнӧй комплекс строитісны 500-ысь унджык промышленнӧй предприятие, мӧд ногӧн кӧ, ставнас страна. Республикаын вокъяс моз ӧтвылысь уджалӧны странаса уна национальностя йӧз.

«Правояс да свободаяс олӧмӧ пӧртӧм оз позь торйӧдны гражданинӧн ассьыс обязанностьяссӧ кылӧмысь-вӧчӧмысь»,— висьталӧма СССР-са Конституция проектлӧн 59-ӧд статьяын. Конституцияын тӧдчӧдсьӧ, мый быд гражданинлы колӧ пӧръясьтӧг да бура уджавны, дорйыны Рӧдинаӧс. Медводдзаысь пыртӧма конституционнӧй корӧмъяс лыдӧ татшӧм обязанностьяс; видзны Сӧветскӧй государстволысь интересъяс, отсавны ёнмӧдны сылысь вынйӧрсӧ да авторитетсӧ, став ногӧн отсасьны общественнӧй пӧрадок видзӧмын, тышкасьны ӧтувъя эмбур гусявлысьяскӧд да таргайтысьяскӧд, видзны вӧр-ва да сылысь озырлунъяссӧ, тӧждысьны культурнӧй ценностьяс видзӧм вӧсна. Став тайӧ обязанностьяссӧ быдӧплы колӧ пӧртны олӧмӧ.

СССР-са Конституциялӧн проектын тӧдчӧдсьӧ, мый быдӧнлӧн обязанность — видзны да ёнмӧдны социалистическӧй собственность. Миянлысь ӧтувъя эмбурсӧ видзӧны законъяс, надзорлӧн лӧсьӧдӧм комитетъяс. Но та боксянь гырысь позянлунъяс эмӧсь

и ВЛКСМ комитетъяслӧн, торйӧн нин «Комсомольскӧй прожектор» штабъяслӧн. 1977 во заводитчигӧн республикаын уджалісны «Комсомольскӧй прожекторлӧн» 2.870 штаб да пост, кытчӧ бӧрйӧма 12 тысячаысь унджык мортӧс. Штабъяс да постъяс нуӧдӧны рейдъяс, кыдзи дасьтысисны совхозъяс сійӧ либӧ мӧд уджъяс нуӧдігкежлӧ, а школаяс — выль велӧдчан во кежлӧ; кыдзи мунӧ овмӧсъясын скӧтӧс видзӧм да с. р. Странаын нуӧдсьӧ производство резервъяс используйтӧм да экономия режим кутӧм кузя Ставсоюзса смотр. Тайӧ смотрас зіля кутчысисны Воркутаса, Интаса, Печораса да Княжпогостскӧй районса «прожектористъяс».

Бур водзмӧстчӧм петкӧдлісны Сыктывкарскӧй лесопромышленнӧй комплексса комсомолецъяс. Производстволӧн медся тӧдчана участокъясын найӧ котыртісны качество вӧсна тышкасьысь 32 пост, кодъяс уджалӧны топыд йитӧдын комплексса «Комсомольскӧй прожекторкӧд».

СССР-са выль Конституциялӧн проект — зэв ыджыд исторической тӧдчанлуна документ. Сійӧс веськӧдӧма сы вылӧ, медым водзӧ дзоридзаліс миян страна, медым водзӧ ёнмисны социализм, мир да прогресс вынъяслӧн позициясыс международнӧй арена вылын. Тайӧ документыс зэв бура петкӧдлӧ и сійӧс, кыдзи тӧждысьӧ Советскӧй государство быдмысь поколениеӧс сӧвмӧдӧм вӧсна.

Тайӧ тӧждысьӧмыслы том йӧз вочавидзӧны мудзлытӧм творческӧй уджӧн да бура велӧдчӧмӧн, Великӧй Октябрлы 60 во тыӧм кузя социалистическӧй ордйысьӧмын выль гырысь вермӧмъясӧн.

Виктор КУШМАНОВ

«Кодыр öзйöны кодзувъяс»

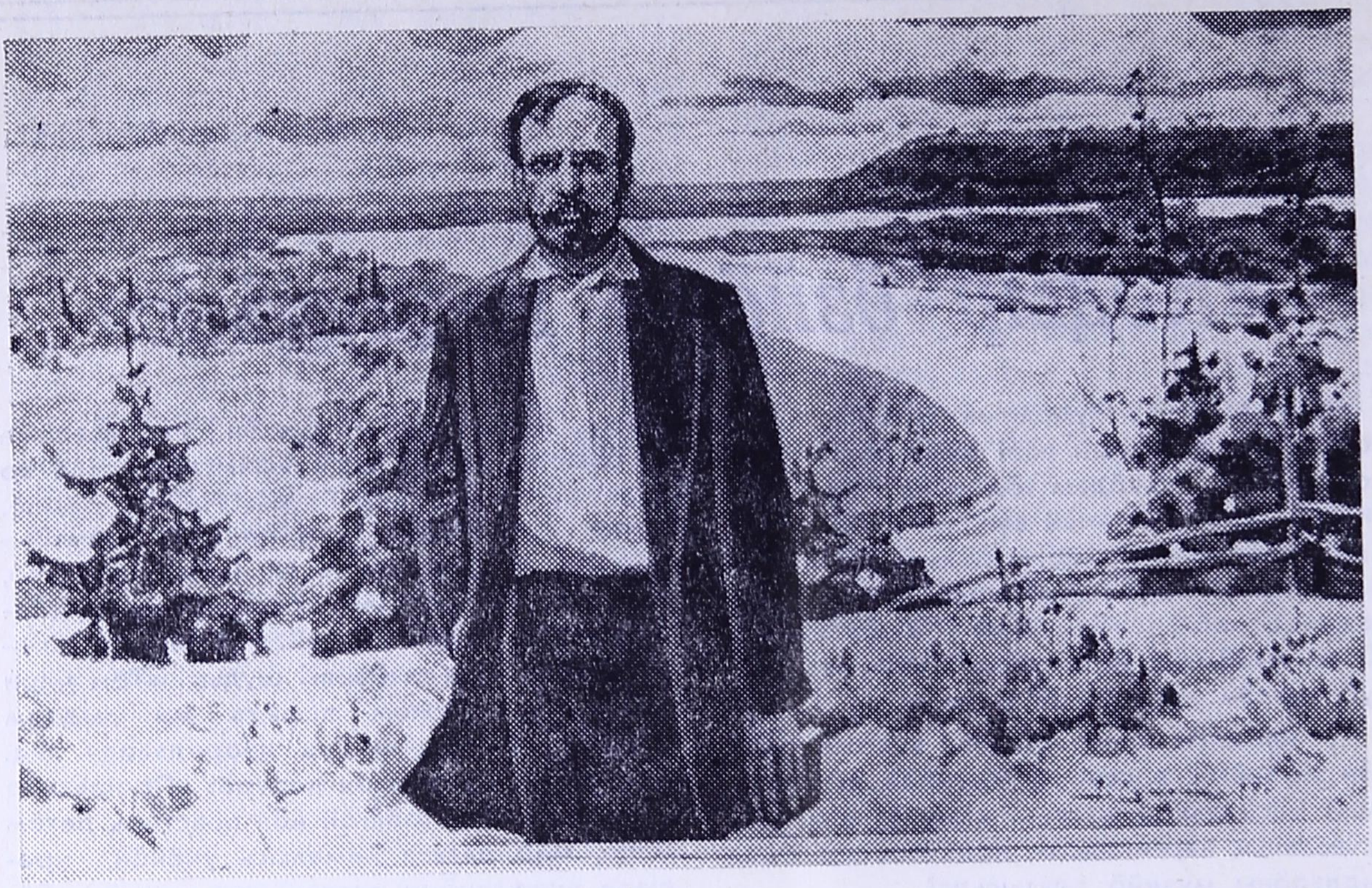
Коми АССР-са художникъяслöн олöмыс кольöм во джынйын вöлі озыр творческöй козинъясöн. Уськöдам тöд вылö Рем Ермолинлысь персональнöй выставка Москваын, Сыктывкарын — С. Торлоповлысь да В. Трофимовлысь. Тайö творческöй отчётъясыс, кодъясöс вöлі сиöма Великöй Октябрлöн 60 во тыröмлы, колисны тöдчана пас республикалöн культурнöй олöмын.

Со неважöн Сыктывкарын художественнöй музейын воссис юбилейнöй выставка. Мый кöсйöны висьтавны коми художникъяс асланыс картинаясöн, кодъясöс зэв сюся видлалöны музейö локтысьяс?

Медводз, чужан му йылысь. Сылöн кольöм да öнія кад йылысь. Выльмöдöм чужömбана индустриальнöй Коми край йылысь, кöні ясыда тыдовтчö став сöветскöй йöзлöн социалистическöй вермömъяс шедöдömын öтувъя зільömыс. Художникъяс гижöны культура сöвмöм йылысь и вöр-валöн мичлун йылысь. И дерт жö, медшöр объектыс налöн творчествоын морт, коді кылö асьсö тыр кöзяинöн.

Сё во сайын на первойя коми поэт да ыджыд учёнöй-демократ Иван Алексеевич Куратов гижліс: «Тэ олöм, майбыр, помтöм нэма и коркö шаньджык лоан». Тайö кывъясыс меным дум вылö воисны, кодыр видзöді Р. Ермолинлöн гижöм портрет «И. А. Куратов» вылö. Портрет вылын восьса чужöма коми крестьянин, но тайö сöмын веркöсас, поэтлöн да мудрецлöн видзöдласыс тыröма тöждöн да надеяöн. Поэтлöн мыш сайын чужан муыс — кытысь сійö бытьö воськовтöма миян дорö — кокньыдик кымöръяса лöз енэж да сук пармасö поткöдысь ю. Тасянь ми и заводитам ассьыным путешествиесö республиканскöй художественнöй музейлöн залъясті. Сійö, мый йылысь мöвпавліс Иван Куратов — миян талунъяыс. Мый сійö збыльысь сідзи, шуöны залса мукöд живописнöй полотнояс, скульптурнöй да графическöй уджъяс, кодъяс ясыда восьтöны миян современниклысь духовнöй мирсö — ми öтмоза шензям, асшöр мичлун казялам, кодыр видзöдам рабочöй да геолог вылö, учёнöй да чери кыйысь вылö, пöрысь крестьянка да олимпийскöй чемпион вылö. Чайта, некодöс оз веськодьöн кольны сійö портретъясыс. Югыд, кокньыдик рöмъясöн серпасалöма Р. Ермолин «Том чери кыйысьöс». Уна во чöж художник волывліс Печора вылö. Первойя полотнояс петкöдлісны помтöмдортöм кöдзыд валысь повзьöдчана вынсö, и йöзыс сэні бергалісны васöд сьöкыд спецовкаяöсь. Художник тайöн кöсйис шуны — оз кокниа шед рыбаклы шудыс. «Том чери кыйысьлöн» чужöм вылысь ми лыддям збойлун, том олöмлысь дзоридзалан кад. Сэні жö Э. Козловлöн портрет «Профессор В. И. Лыткин». Пröстöй йöз пöвстысь петöм морт, мир пасьта нималысь учёнöй, крепыда вужъясьöма аслас чужан мукöд. Сöветскöй учёнöйöс художник серпасалöма став сьöлöмсянь, пыдісянь сылысь психологиясö гöгöрвоöмöн. Со некымын чуймöдана детальяс: лым еджыд дöрöм соссьыс петöны кыз вир сöнъяса мудзыштöм кияс — найö сиктса быгалыштöм потшöс рöмаöсь. Учёнöйлöн чужömыс тöд вылö усьködö коми воралысьос, ясовойос,— сійо ас ногыс шань и лöнь, сэк жö чуйдчöма кодь, быттьö зэв сюся кывзысьö миян кадлöн уна сикас шыясö. Профессор Лыткинköд орччöн портретыс пöрысь нывбаба Павла Порфирьевналöн. Гижöма Э. Козлов жö. Коді сійö профессия сертиыс ми огö тöдöй, но сійö быттьö оз и ков. Ми аддзам нывбабаöс, мамöс, коді вуджис олöмлысь кузь да сьöкыд вöлöк, но эз чегсьы, век видзис ас пытшкас йöз дорö мелілун да веськыдлун. Уна портретъясысь öкмö, тыдовтчö миян кадлöн чужömбаныс. Но сійö, ме ногöн, оз ло тырвыйö, огö кö ещö казьтыштöй кык удж — Р. Ермолинлысь «Сыктывкарса лыжникъяс» да В. Кокачевлысь «Болгарскöй сопротивлениеса участник Иван Станишевлöн портрет». «Сыктывкарса лыжникъясысь» ми аддзам лыжи кузя СССР-са сборнöйысь членъясöс — Лариса Меркöс, Николай Бажуковöс, Раиса Сметанинаöс, Василий Рочевöс да тренер Анатолий Гвардинöс. Дзоньвидза да зумыд том чужömъяс висьталöны миян том войтырлöн физическöй да духовнöй сöстömлун йылысь.

Дзик мöд сикас рöмъясысь кыöма «Болгарскöй сопротивлениеса участник Иван Станишевлысь портретсö», сійöс пыртöма кольöм кадлöн героическöй тышö, код йылысь некыдзи вунödны оз позь, но и абу кокни казьтывнысö. Быд народлöн судьба-

Иван Куратов. Медводдза коми поэт.

Серпасаліс Р. Ермолин.

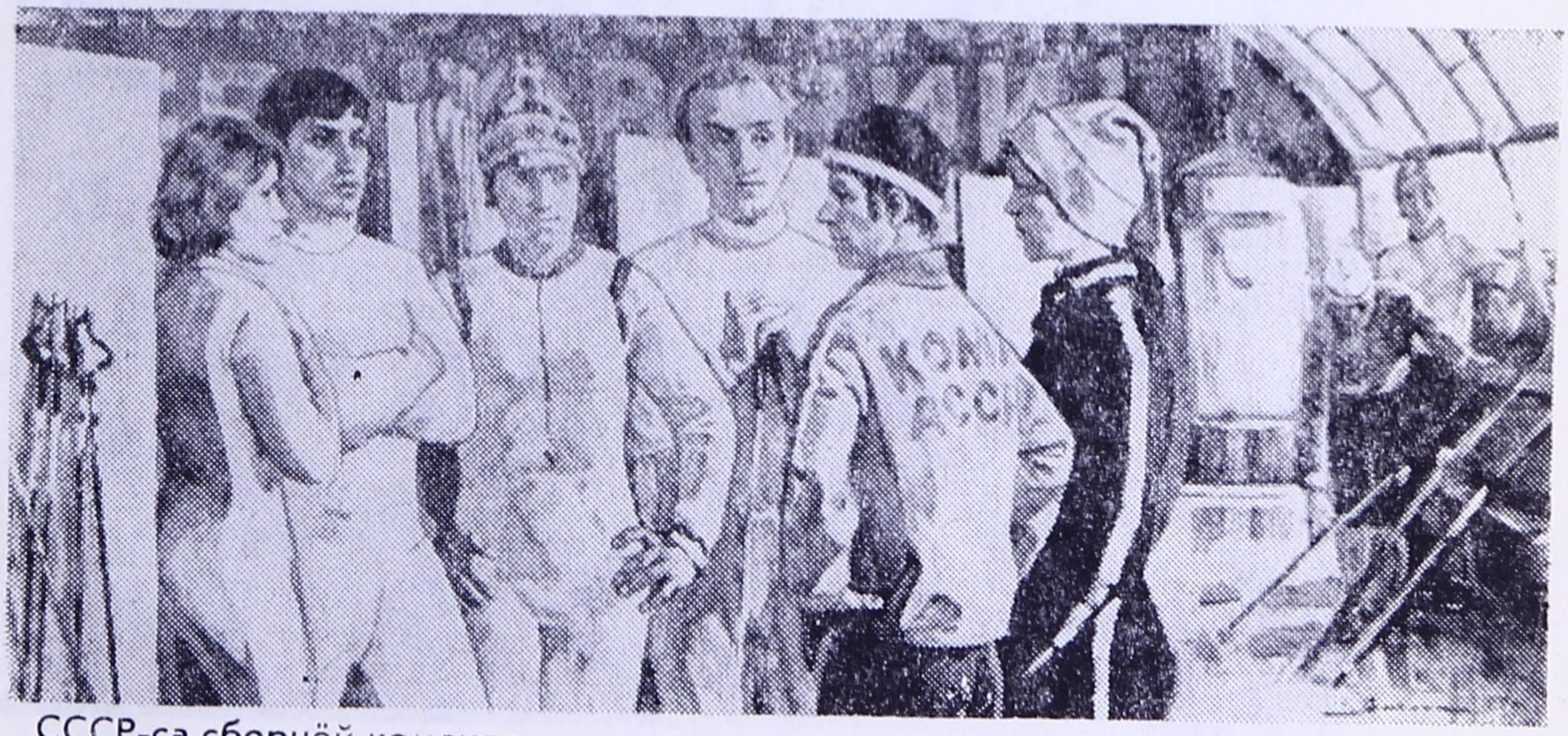
Нажӧвитчыны йӧз муӧ («Сьӧкыд вояс»).

Серпасаліс П. Семячков.

Гӧстьяслы воча.

Серпасаліс С. Добряков.

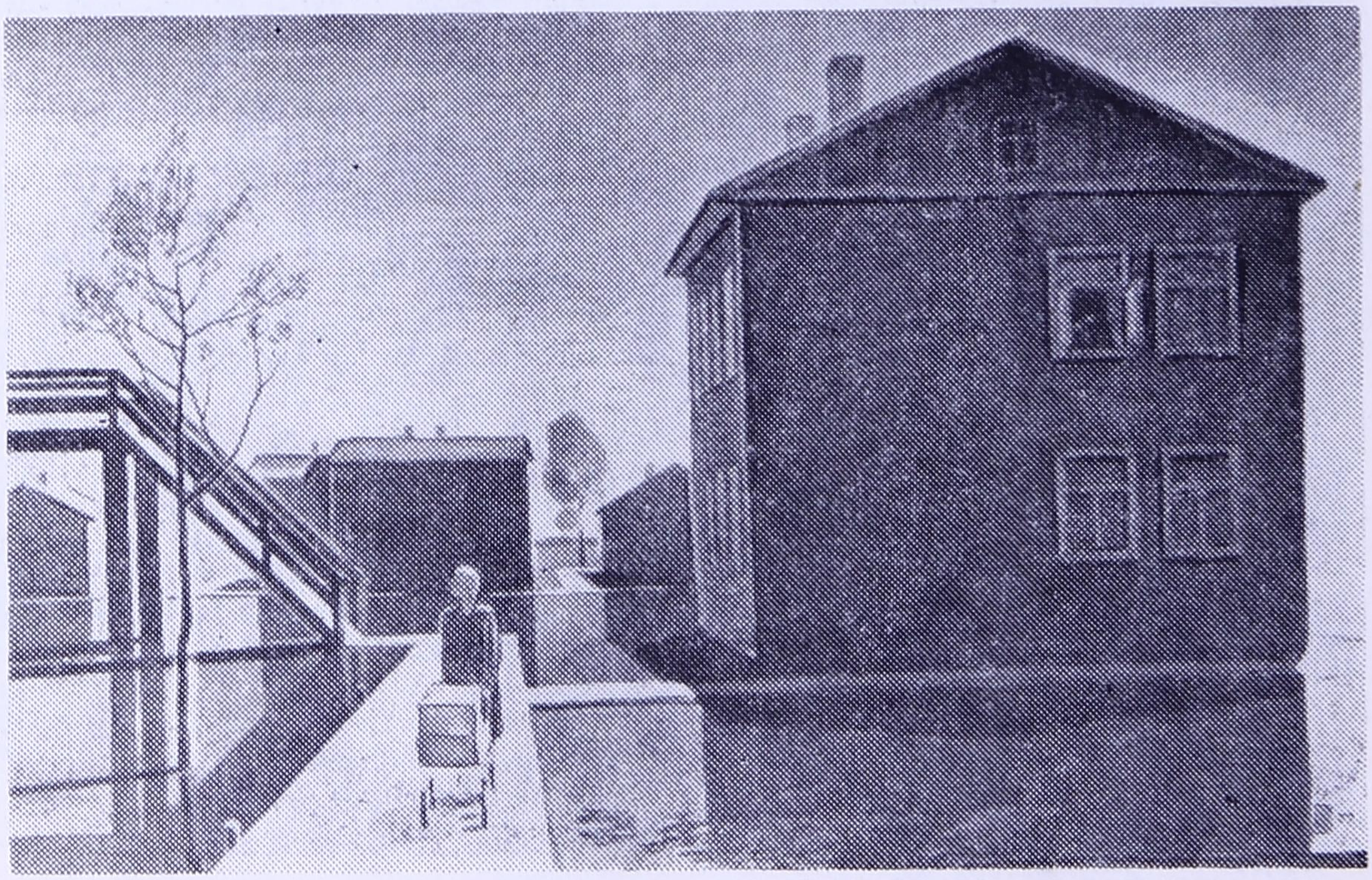
СССР-са сборнӧй командаысь коми лыжникъяс.

Серпасаліс Р. Ермолин.

Большая Пысса сикт. Мезеньланьӧ ӧшиньясӧн.

Серпасаліс В. Залитко.

Заречье посёлок майын.

Серпасаліс Ф. Вдовин.

Печораса том чери кыйысь.

Серпасаліс Р. Ермолин.

Студент.

Серпасаліс Э. Козлов.

ын эмӧсь страницаяс, кытчӧ чорыд сплавӧ моз йитчӧма страдание да героизм. Геройлӧн чужӧм вылысь ми лыддям эскӧм, мый народ некор некод водзын оз пидзӧсчанясь, мый веськыдлунсӧ некор не чегны.

Водзӧ восьлалӧ олӧмыс — вежсьӧны поколениеяс, быдмӧны выль каръяс, та йитӧдын вежсьӧ и войвывса сиктлӧн чужӧмбаныс. Тайӧ темасӧ восьтӧ А. Безумовлӧн «Забереги» картина. Усьӧма медводдза сӧстӧм лым, югзьӧма ывлаыс синъястӧ меліалысь небыдик рӧмъясӧн, и таысь лов вылад кыпыд, быттьӧ виччысян ыджыд праздник, коді тшӧкыда шымыртлӧ челядь дырйиыд, но гежӧдджыка нин верстяммӧм бӧрад.

Татшӧмтор жӧ кылан, кодыр видзӧдан С. Добряковлӧн да Г. Добряковалӧн «Кӧр видзысьяс» гобелен вылӧ да В. Краевлӧн «Ичӧт флот» гравюра вылӧ. Художникъяслӧн корсьысьӧмъясын, кыдзи ми казытыштім нин, ыджыд места сетӧма талунъя темалы. Ӧти нин картинаяслысь нимъяссӧ лыддьӧдлӧмыс, кыдзи Е. Борисевичлӧн «Усинскӧй месторождение», А. Бухаревлӧн «Усинскса медводдза нефть», индӧны тайӧ тема восьтӧмас художникъяслысь нырвизьсӧ.

Колӧ жӧ сідзи лоны, ме веськалі Усинскӧ сійӧ кадас, кор 7 номера скважинаысь чепӧсйис медводдза нефть. Ме аддзылі, кыдзи пӧрысь бурмастер В. Рай тшукӧдіс факелсӧ пызйысь фонтанӧ, кыдзи ыпнитіс кузь би столб, чайтсис, нюлӧ сійӧ гӧрд кывнас дзик енэж чуксӧ, ещӧ вышка гӧгӧрын пызйис март тӧлысся еджыд лым вылӧ рудоват рӧма нефтьлӧн чиръясысь зэр. Некыдзи эг чайт, мый ставсӧ тайӧс кӧкъямыс во мысти аддза художественнӧй музейлӧн залысь. А. Бухаревлӧн удж вылӧ видзӧдігӧн менам сьӧлӧмсянь петісны кывъяс: «Збыльысь тадзи и вӧлі, ӧні сійӧс оз сӧмын некымын морт, а став йӧзыс аддзӧ, сы вӧсна мый художник аслас талантӧн сійӧ фактсӧ кыпӧдіс искусствоӧдз».

Аслыссикас драматизм тыдалӧ художник А. Бухаревлӧн уджъясысь. Тӧдӧмысь, сійӧ ёсьджыка кылӧ олӧм шыяссӧ мукӧд графикъяс серти, сы вӧсна матынджык талунъя кадыслы. Веськыда кӧ шуны, ӧткымын графическӧй уджъяс оз дыр кутны ас дінаныс посетительясӧс, насянь ӧвтӧ тӧрытъя лунӧн.

Кольӧм вося серти жебджыка петкӧдлӧма выставка вылын скульпторъяслысь уджъяссӧ. Синмӧ шыбитчӧны сӧмын некымын удж — В. Мамченколӧн «Виктор Савин» да В. Безугловлӧн «Володя Ермолин». Медся том скульпторлӧн уджысь тыдалӧ сылӧн слӧм вылас сӧстӧм видзӧдлас, бур мастерлӧн киподтуй.

Мыйлакӧ, сылӧн скульптураӧн нимкодясигӧн меным дум вылӧ усис В. Трофимовлӧн графическӧй полотно «Кодыр ӧзйӧны кодзувъяс». Меным сійӧ нимыс кажитчис символическӧйӧн.

Кор чужӧ художник?.. Сідзи нин урчитӧма природаыслӧн — оз тшӧкыда. Но меным кажитчӧ, тайӧ выставка вылас чужис выль художник. И нимыс сылӧн — В. Безуглов. Коркӧ важӧн тадзи ми видлалім медводдза уджъяссӧ А. Кочевлысь, В. Трофимовлысь, а олӧмаджык йӧз помнитӧны Р. Ермолинлысь, Е. Ермолиналысь, С. Торлоповлысь, В. Мамченколысь, кодъяс ыджыд пай пуктісны коми сӧветскӧй изобразительнӧй искусство сӧвмӧмӧ.

Важас татшӧм ногӧн видзӧдласыс зэв асінын — ӧд выставкасӧ сиӧма Великӧй Октябрлӧн 60 во тырӧмлы, сійӧ кутшӧмкӧ ногӧн вӧчӧ итогъяс сӧветскӧй кадын художникъяслӧн став творческӧй вермӧмъяслы. Тайӧ кад чӧжӧн коми художникъяслӧн уна уджъяс лоисны став сӧветскӧй йӧзлӧн достояниеӧн. Ӧні петкӧдлыссьӧны странаса каръяслӧн художественнӧй галереяясын.

Но ми бӧр бергӧдчам Коми художественнӧй музейлӧн залъясӧ. Со С. Добряковлӧн «Аддзысьӧм». Паськыда тӧдса коми художник бара петкӧдліс асьсӧ кыдзи мортӧс пыдісянь гӧгӧрвоысь, зэв ёся кылысь лирик. Мӧд ногӧн аддзӧ тундрасӧ художник В. Степанченко. Сылӧн «Рыжӧй тундраыс», позьӧ шуны, вильыш, серамбана. Тундраыд оз быдӧн дінӧ ӧтмоза сибӧдчы, ӧтияслы сійӧ век ковтӧм да кӧдзыд, мӧдъяслы — шань. Коймӧдъяслы уна рӧмӧн сійӧ бергӧдчӧ, кыдзи В. Трофимовлӧн уджъясын «Быд лунъя» да «Кодыр ӧзйӧны кодзувъяс».

Медыджыд аддзӧмторйыс тані сійӧ, мый художник В. Степанченко выныштчис ловзьӧдны кӧдзыд мусӧ, а та вылӧ колӧ кутны сьӧлӧмад ыджыд пӧсьлун, чужан мурадейтӧм, веськыдлун да збойлун. И бур, мый ми аддзам сэтшӧм гижӧдъяссӧ, кодъясӧс чужтӧма ыджыд правдасӧ кылӧмӧн — искусстволысь медшӧр визьсӧ тӧд вылӧ босьтӧмӧн. Дженьыдика кӧ шуны, выставкавывса медбур картинаясыс аслас пытшкӧс ру сертиыс национальнӧйӧсь да содержание сертиыс социалистическӧйӧсь. Сэтшӧм искусствоыс дзоньнас йитчӧма миян героическӧй кадкӧд, сійӧ оз сӧмын петкӧдлы миянлысь талунъясӧ, но пырӧдчӧ и аскиаас.

УХТАСА ИНДУСТРИАЛЬНӦЙ ИНСТИТУТЛЫ — 10 ВО

Коми АССР-ын нефтегазӧвӧй промышленность сӧвмӧмын 1958 воын заводитчис выль кад: вӧлі восьтӧма Рытыввыв Тэбукын нефтьлысь гырысь запасъяс. Та бӧрын аддзисны Джьерын, Пашниноын, Вуктылын газоконденсат, Усинскын — кокни нефть. Ставсӧ 1959—1965 вояс чӧж вӧлі восьтӧма нефтьлысь да газлысь 17 месторождение. Нефтегазӧвӧй промышленностьлӧн республикаын ӧдйӧ сӧвмӧмыс чужтіс колан-лун, медым вӧліны нефть да газ кузя унджык квалифицированнӧй кадръяс, инженеръяс.

Нефтянӧй промышленностьлы специалистъясӧс дасьтісны странаса 16 вузын. 1956—59 воясӧ Ухтокомбинатӧ вӧлі ыстӧма 285 специалистӧс, 1960 воын — 107, 1964 воын мӧдӧдісны сӧмын 19 специалистӧс.

Высшӧй образованиеа специалистъяс эз тырмыны. Сідз, 1965 воын республикаса нефтегазӧвӧй промышленностьын инженерно-техническӧй должностьяс вылын уджаліс 1789 практик. Ына специалист, кодъяс волісны страналӧн мукӧд областьясысь, регыд мысти мунлісны бӧр. Ставыс тайӧ кыпӧдіс областнӧй партийнӧй организацияслысь ыджыд тӧждлун. Партийнӧй конференцияяс вылын, КПСС Коми обкомын унаысь кыптыліс сёрни, медым места вылын дасьтыны техническӧй кадръяс да котыртны республикаын техническӧй вуз.

КПСС ЦК-лӧн 1963 во май 9-ӧд лунся «Высшӧй да средньӧй специальнӧй образование водзӧ сӧвмӧдӧм, специалистъясӧс дасьтӧм, бурмӧдӧм да найӧс тырвыйӧ используйтом йылысь» постановлениеын волі шуӧма содтыны высшӧй да средньӧй учебнӧй заведениеяслысь лыдсӧ стройкаяс, ыджыд совхозъяс да научно-исследовательскӧй учрежденияс бердын, котыртны общетехническӧй да общенаучнӧй факультетъяслысь филиалъяс, восьтыны выль вузъяс да техникумъяс сійӧ районъясын, кӧні ӧдйӧ сӧвмӧ промышленность да видзму овмӧс.

Миян республикаын техническӧй вуз восьтӧм вылӧ вӧліны нин позянлунъяс. Ӧти-кӧ, вӧліны тырмымӧн шӧр школа помалӧм том йӧз. 1967 воын, индустриальнӧй институт восьтӧм водзвылын, республикаын уджаліс уна лунъя да рытъя шӧр школа. Нефтегазӧвӧй, из шом, вӧр лэдзан предприятиеяс вермисны сетны колана отсӧг техническӧй вуз котыртігӧн. 50-ӧд воясӧ республикаын уджалісны Ленинградса лесотехническӧй академиялӧн учебно-консультационнӧй пункт Сыктывкарын; Воркутаын — Ленинградса горнӧй институтлӧн филиал.

Республикаын техническӧй вуз восьтӧмлы подулӧн лоис Москваса нефтянӧй да газӧвӧй институтлӧн учебнӧй консультационнӧй пункт, коді уджаліс Ухтаын 1958 восянь. Сылӧн могыс вӧлі отсавны студент-заочникъяслы асшӧр уджын.

1959—60 воясӧ учебно-консультационнӧй пунктын велӧдчис 100 студент 5 специальность кузя.

1960 вося июльын КПСС-лӧн Ухтинскӧй горком бюро вылын видлалісны учебнӧй консультационнӧй пунктлысь уджсӧ, индісны ёнмӧдны да паськӧдны сійӧс, медым водзӧ вылӧ пӧртны УКП-сӧ Москваса институтлӧн филиалӧ. Бюро чукӧстіс партийнӧй, профсоюзнӧй да комсомольскӧй организацияясӧс сетны колана отсӧг УКП-лы, а горно-нефтянӧй, лесотехническӧй да железнодорожнӧй техникумъяс водзӧ сувтӧдісны мог мӧдӧдны уджавны УКП-ӧ медбур да опытнӧй преподавательясӧс. Бюро корис Московскӧй институтса партийнӧй организациялысь сетны УКП-лы штатнӧй велӧдысьясӧс да тшӧкыдджыка ыстывлыны ассьныс преподавательясӧс занимайтчыны студент-заочникъяскӧд.

Ухтокомбинат да УТГУ лӧсьӧдісны учебно-консультационнӧй пунктлысь аудиторияяс, кабинетъяс да лабораторияяс. Предприятиеяс сетісны сьӧм оборудование вылӧ. Москваса институт мӧдӧдіс уна учебникъяс, лабораторияслы оборудование, 1961 вося первой джынйын ыстывліс Ухтаӧ 12 преподавательӧс.

Нёль во чӧж КПСС-лӧн Коми обком да Ухтинскӧй горком промышленнӧй предприятиеясын веськӧдлысьяскӧд ӧтвылысь лӧсьӧдісны техническӧй вузлысь базасӧ.

1964 вося майын партия Ухтинскӧй горкомлӧн бюро Ухтокомбинат да УТГУ предложениеяс серти шуис котыртны Ухтаын

институтлысь рытъя факультет. Тайö факультетыс кутас лэдзны геологоразведчикъясöс, геофизикъясöс, инженер-нефтяникъясöс, экономистъясöс, сідз жö нефтегазовöй промышленностьлы специалистъясöс.

КПСС-лöн Коми обком 1964 вося декабрын шыöдчис РСФСР-са высшöй да специальнöй образование кузя Министерствоö, восьтыны Ухтаын рытъя факультет нефтянöй да газовöй промышленностьлы инженеръясöс дасьтöм могысь, сідз жö вöлі урчитöма срокъяс учебнöй корпус да студентъяслы общежитие кыпöдöмлы.

КПСС-лöн Ухтинскöй горком такöд йитödдын тшöктіс «Комиэлектростеатит» заводлы котыртны физика кузя лаборатория, нефтеперерабатывающöй заводлы — химия кузя лаборатория, «Комиэнерго» объединениелы — электротехника да электроника кузя, Ухтаса механическöй заводлы котыртны механическöй мастерскöй. 1965—66 велöдчан во заводитчытöдз предприятиеяс помалісны выль корпусын оборудование монтируйтöм.

1965 вося октябрь 15-öд лунö РСФСР-лöн высшöй да средньöй специальнöй образование кузя Министерство шуис восьтыны Ухтаын МИНХ да ГП-лысь общетехническöй рытъя заочнöй факультет. Факультетö вöлі босьтöма 285 мортöс, куим курс вылын велöдчисны 600-ысь унджык студент.

1967 вося март 21-öд лунö СССР-са Министръяслöн Сöвет КПСС Коми обкомлöн корöм серти примитіс постановление МИНХ да ГП-лöн общетехническöй факультет подув вылын восьтыны Ухтаын индустриальнöй институт.

Некымын лун мысти КПСС Коми обкомлöн бюро видлаліс да котыртіс комиссия, кодлöн могыс вöлі дасьтыны институт 1967—68 велöдчан во кежлö.

Регыдъя кадöн помалісны стрöитны институтлысь мöд учебно-лабораторнöй корпус, реконструируйтісны столовöй да общежитие.

Выль институтлöн кадръясыс комплектуйтчисны аспирантура помалысьяс пиысь, предприятиеяс да научнöй учреждениеяслöн опытнöй специалистъяс пöвстысь, вöлі объявитöма страналöн каръясын конкурс преподавательяслöн штатнöй должность вылö.

1967 воын тулыснас институтын уджалісны 20 преподаватель, на лыдын геолого-минералогическöй наукаяс кузя доктор А. Я. Кремс, а выль велöдчан во заводитчигöн институтын вöліны нин 63 велöдысь, на пöвстын öкмысöн — наукаясса кандидатъяс.

Вöлі индöма, мый Ухтаса индустриальнöй институт кутас лöсьöдны кадръяс нефтегазовöй да вöр промышленностьлы, а бöрынджык и строительясöс. Июньын институт йöзöдіс объявление 4 факультетö примитöм йылысь — нефтегазопромысловöй, геологическöй, лесотехническöй да рытъя заочнöй. Вöлі примитöма 675 студентöс, на пиысь 375 мортöс лунся отделениеö. 1967—68 воясö институтын велöдчис 1.100-ысь унджык студент.

10 воöн Ухтаса индустриальнöй институт быдмис да сöвмис. Öні сэні 6 факультет, велöдчöны 6 тысяча гöгöр студент, уджалöны 350 преподаватель, на лыдын 2 профессор — наукаясса докторъяс, да 104 кандидат. 3 тысяча гöгöр специалист институт помалысьяс пиысь уджалöны Коми АССР-ын да страналöн мукöд районъясын.

Н. Афанасьева,
Ленинградскöй университетысь
аспирант.

Иван СМИРНОВ

Сочинение

ВИСЬТ

Анна Александровна, кыв кузя велӧдысь, гожся каникулъяс бӧрын, медводдза урок вылас жӧ тшӧктіс витӧд класса челядьлы гижны сочинение «Кыдзи ме отсаси бать-мамлы гожся каникулъяс дырйи» тема вылӧ да содтіс:

— Гижӧй ставсӧ веськыда, кутшӧма отсасинныд да мый велалінныд вӧчны бать-мам тшӧктӧм сертиныд.

Челядь урок чӧж ышлолалісны, гыжъялісны балябӧжнысӧ, курччалісны ручка помнысӧ, шӧпкӧдчисны ӧта-мӧдыскӧд, зілисны медся бура гижны бать-мамлы отсасьӧм йылысь сочинение.

Мед кӧть классын и вӧліны рӧднӧй кыв кузя и «пять» вылӧ велӧдчысьяс, медся водз эштӧдіс ассьыс сочинениесӧ Паша Чалычунев, коді тайӧ предмет кузяыс унджыкысьсӧ босьтлывліс «два» да «три», мыйысь, коньӧрӧс, бать-мамыс эз этшаысь зульӧдлыны.

Анна Александровна, Пашалысь гижӧдсӧ босьтігӧн, меліа юаліс:— Ставсӧ веськыда гижин?

— Ставсӧ кыдзи вӧлі гижи!— читкыртліс синъяссӧ Паша.— Кыдзи отсаси, сідзи и гижи.

Велӧдысь нюмдіс да тшӧктіс пуксьыны Пашалы аслас парта саяс. Пуксьӧм бӧрын зонка кутіс ӧтарӧмӧдарӧ гӧгрӧдлыны юрсӧ да видзӧдны, коді сы бӧрын медводз сетас ассьыс гижӧдсӧ. Со, кыпӧдчис парта сайсянь Маша Черпунырова. Маша — отличница. Гижӧма нёль тетрадь лист вылӧ. Анна Александровна нюмдӧмӧн видлаліс Машалысь гижӧм листъяссӧ, кӧть и немтор эз шу сылы. Паша шога ышловзис. «Менам сӧмын кык лист. «Одинысь» уна оз пукты татшӧм этшасьыд... Гортын бара, ой!..»— юрсӧ ӧшӧдӧмӧн мӧвпаліс зонка.

Мӧд лунас сійӧ эз нин вермы виччысьны ас кыв кузя урок заводитчӧмсӧ. Сылы вӧлі телепит тӧдмавны, мый пуктіс велӧдысь сылӧн дженьыдик сочинение вылӧ. Сӧмын пӧста татшӧма майшасис Паша, ставыс, вӧлӧмкӧ, лючки ладнӧ. Анна Александровна медводз чукӧстіс ас дінас Пашаӧс да сочиниесӧ став класс водзас лэптӧмӧн, шуис:

— Ставныдысь тіянысь бура гижис Павел Чалычунев и ме сылы пукті «пять с плюсом». Немся ӧшыбка абу, и гижӧма стӧч тема серти,— и чургӧдіс сылы киас тетрадь листъяссӧ да содтіс:— Гортад воан да петкӧдлы мам-батьыдлы.

Класс ӧттшӧтш ышловзис, а Паша радысла сӧмын кыкысь и воськовтіс аслас партаӧдзыс, кӧть и пукаліс квайтӧд парта сайын. Сылы нӧшта лоі долыдджык, кор тӧдмаліс, мый отличница Маша Черпунырова гижӧма сӧмын «три» вылӧ и ӧні сылы, Манькалы, лоӧ улытіджык новлӧдлыны нырсӧ выль велӧдчан во заводитчӧмсяньыс жӧ. Перемена чӧж Паша дурис и котраліс том чибӧ моз, коді мам дорас оз тӧд шог ни печаль.

Урокъяс вылысь воӧм бӧрын сійӧ эз шыбитчы ывлаӧ нидзувъясӧс корсьны вуграсьӧм вылӧ, кӧть эсь-

кӧ телепит вӧлі, а радпырысь виччысис мам-батьлысь удж вылысь воӧмсӧ. Зонка эскис, мый налы ӧні нинӧмысь видны да зульӧдны сійӧс. Видзӧдтӧ, медводдза велӧдчан лунсяньыс и «пять» босьтіс, став класс пиысь ӧтнас.

Талун батьыс и мамыс веськалісны ӧттшӧтш пырны керкаас. Паша уськӧдчис налы паныд ассьыс гижӧдсӧ чургӧдӧмӧн да зэв радпырысь кутіс висьтавны:

— Видзӧдлӧй, ме талун «пять» босьті сочинениеысь! Налӧй лыддьӧй. Менам класс пиын лоі медбур.

Бать шыльӧдіс сылысь юрсӧ, а мам окыштіс плешсӧ. Ставныслӧн чужӧмъяс вывтіыс визъяліс радлун.

— Видзӧдтӧ, збыль «пять» да и «с плюсом»,— шензис батьыс, а мамыс кыскыштіс шань пиӧс ас бердас, малаліс-шыльӧдіс да бара на окыштіс.

— А мый нӧ эськӧ «плюсыс» лоӧ?— юаліс сэсся мамыс.

— Сійӧ, мамӧ, лоӧ,— тэрыба кутіс висьтавны Паша,— мый ме пятьыс уна тӧда. Но, босьтам ведра ва. Мыйӧн тырас ведраад, лишнӧйыс киссьӧ ортсӧ. Сідз жӧ и менам юрын вежӧрӧй унджык, мыйта тӧрӧ юр пытшкас. Гӧгӧрвоин?

— Кыдз нӧ эг гӧгӧрво,— бара кутліс да окыштіс мам.— Со ӧд кутшӧм миян сӧ зӧлӧта пиыд! Вежӧрнас дзик ме кодь. Дзоньнас ӧд ме рӧдӧ мунӧма, дзоньнас!

Бать кӧрліс нырсӧ, но нинӧм эз шу, кӧть казяліс, мый татшӧм мелілуныс гӧтырыслӧн пи дінас овлывлӧ румка-мӧд кокыштӧм бӧрын. А Пашалы мамыслӧн ошкӧмыс вӧлі сэтшӧм жӧ любӧ, кыдзи каньлы пось паччӧр вылын шыльӧдом.

Ставӧн пуксисны пызан сайӧ, мед ӧтвылысь лыддьыны Пашалысь вылӧ донъялӧм гижӧдсӧ.

«Кыдзи ме отсаси бать-мамлы гожся каникулъяс дырйи»,— заводитіс батьыс.

— О-о! Вот тайӧ тӧлка гижӧд,— чилӧстіс мам.— Ноко, ноко, кыдзи отсасис миян зарни пиным?..

— «Ми олам куимӧн: батьӧ мамкӧд да ме, налӧн ӧти пи. Бать уджалӧ заготконтораса приёмщикӧн. Босьтӧ быдтор, мый йӧз ваясны сылӧн складӧ. Мамӧ уджалӧ тарнӧй пунктын, босьталӧ йӧзӧн вайӧм тыртӧм вина дозъяс да быд пӧлӧс стеклӧ банкаяс и пыр жӧ мынтысьӧ сьӧмӧн. Сьӧмсӧ босьтӧ селыпо кассаысь, мыйта колӧ...»

— Ай-да, сё зарни пи менам!— бара топӧдіс Пашаӧс ас бердас мамыс.— Молодеч!

— Ланьтлы тэ!— ӧлӧдіс батьыс мамсӧ.— Вошті, мыйӧн и понавлі. А, со тай... «босьтӧ селыпо кассаысь... Каникул чӧж ме сӧмын витысь верми лэччывны купайтчыны, а вуграсьыштны — дзик ӧтчыд. Пыр отсаси бать-мамлы. Батьӧ менӧ велӧдіс бура веситчыны вески вылын, код вылын позьӧ ӧтчыдӧн веситны ӧти килосянь дзонь тоннаӧдз. Шуам, вайис дядьӧ ас кыйӧм чери. Батьӧ меным тшӧктӧ веситны черисӧ и петкӧдлӧ кык чунь. Тайӧ лоӧ, мый меным колӧ чери вессьыс чинтыны кык кило. Дядьӧыд оз и казявлы чинтӧмтӧ. Батьӧ гижӧ квитанция и сэсся ыстӧ сійӧс канторaӧ рӧштшӧтла. Мунӧм бӧрас, батьӧ менӧ ошкыштӧ да ыстӧ гортӧ кык кило чинтӧм черинас, тшӧктӧ сюйны холодильникӧ. Ӧтчыд и сюри. Вайис ӧти тьӧтӧ ведра тыр чӧд. Батьӧ бара петкӧдлӧ кык чунь. Ме и чинті кык кило, а тьӧтыд видзӧдліс и казяліс, тшӧктіс аслыс, батьӧлы выльысь веситны, и лоі гижны ставсӧ. Но тадзсӧ гежӧда овлывлӧ, унджыкысьсӧ бура чинталам...»

— Тэ нӧ, антихрист, мый гижӧмыд?— шыла йылысь быттьӧкӧ чеччыштіс батьыс.— Ме тэнӧ, трасичаӧс, велӧді, кыдзи колӧ уджавны, а эг ачымӧс вузавны.— Сэсся лёкысь шыбитіс пиыслысь сочинениесӧ джоджас да лэптіс писо пельӧдыс улӧс вывсьыс и скӧрысь тойыштіс диван вылас.

Паша чуймис: мыйысь батьыс татшӧма скӧрмис? Ӧд сійӧ сӧмын гижис збыльсӧ — мый вӧчис, кыдзи отсасис да мыйӧ велаліс. Шуам: куйӧд кӧ петкӧдліс либӧ пес пилитіс, эз жӧ эськӧн гиж веситчӧмӧн? Пашалы лоі ӧбиднӧ, быдсӧн кутіс доршасьны синваыс. Бура Пашка тӧдӧ батьыслысь скӧрлунсӧ, коді ӧні ыджыд воськовъясӧн восылаліс,

мышку саяс ыджыд кабыръяссö кутömön. Не сömын Паша, но и мамыс бура тöдö сылöн кабырыслысь вынсö. Паша синкымъяс пырыс видзöдліс бать вылас да думайтіс, кыдзи уйкнитны керкасьыс. Кыв ни джын шутöг, ещö некымынысь воськовтöм бöрын, батьыс бöр пуксис пызан саяс да видзöдліс Паша вылö, сэсся лэптіс джоджсьыс гижöдсö.

— Гашкö и ме йылысь тадз жö мыйкö сöрин да?— шуис мамыс да кутіс лыддьыны водзö.

«Тадз ме отсаси батьöлы каникул джын, а сэсся вуджи мамö сарайö да заводиті отсасьны мамöлы босьтавны вина сулееяс да стеклö банкаяс. Тыртöм сулеятö вайöны ёна унджык банкаяс дорсьыд, мукöдыс кык-куим мешöк тыр, йöзыс — кузь öчередь.

Кодсюрö тэрмöдлöны мамööс, босьтав пö öдйöджык, юр висьö, колö пö веськöдчыны. Мамöлöн босьталан öшиньыс зэв ичöтик, тыртöм дозъяса оти вина ящик и торо. Кор ящиксö сюясны öшиняс, ортсысяньыс мамö ньöти оз тыдав, кöть мый вöч, немтор он казяв. Тадзи лöсьöдіс сылы бать и сійö жö, ортсысяньыс, вöчис лэбув, мед пö зэра лунъясö йöзыс эз кöтасьны. Мамö зэв тэрыба видлалö мыччöм бутылкаяссö, быд партияысь öти либö кык бутылка бергöдö брак вöсна. Бракуйтöм-бергöдöм бутылкаяссö некод бöр гортас оз ну, найöс эновтöны öшинь дорас либö лэбув бокас, и лунтырнад чукöрмö дзонь груда. Ми, Митрей дядькöд, коді мамö дінын уджалö грузчик пыдди, примитöм ящикъяссö сортируйтам да тэчам ящик ящик вылö, пескöс чипасö моз. Удж помасьöм бöрын мамö менö ыстö чукöртны да сöвтны тыртöм ящикъясö йöзöн кольöм бутылкаяссö. Öтчыд тадзи ме сöвті вит ящик тыр сё сайö бутылка. Мамö выльыс видлаліс да дзонь öкмысдас бутылка быттьöкö босьтіс месянь и дас кык шайт чургöдіс менам киö. Сэки Митрей дядь кутіс дзайгыны вина доз вылö, и мамö бöр нетшыштіс менам киыс став деньгасö да шыбитіс сылы вит шайта».

Татчö мамыс чорыда шлёчнитіс ки пыдöснас пызанас, лёкысь шыбитіс Пашкалысь сочинениесö, чеччыштіс лабич вывсьыс да чабыртіс Пашаöс юрсиödыс.

— Со тэ кутшöм, сюра сöтана, куим юра гундыр, со тэ кутшöм!— бергöдліс пиыслысь юрсö сы öдйö, быттьöкö гудраліс кольтанön.— Тэ батьтö вузалін и менö вузалін, кöсъян кыкнаннымöс зыртыштны тюрмаö.

— Ме ог куж тіянкöд овны!— зэв забеднöпырысь, бöрдан гöлöсön горзіс Паша.—«Пять» вая — нöйтанныд, «один» вая — нöйтанныд. Пышъя ме тіянысь, талун жö пышъя.

— Он лысьт!— гоpödіс батьыс, но Пашка котöртіс нин улич кузя ыджыд мам керкаланьыс и тайö горödömсö эз кывлы. Сійö тöдö: ыджыд мамыс оз сет некодлы öбödитны ассьыс радейтана внуксö.

— Мый нö кутан вöчны?— дыркодь чöла олöм бöрын шыасис верöсыс.— Вузаліс öд, вузаліс, мутивöйыд!

— Велödысьыс кö перепишитас сылысь гижödсö да ыстас ОБыХые-Сö, миянлы тюрмаысь не мынлыны,— пыдісянь ышловзис гöтырыс. Сэсся тшöктіс верöсыслы посниа косявлыны да сотны Пашкалысь гижödсö и койыштны пöимсö лöканьö, медым эз коль некутшöм след. Öні гозъя эз нин думайтны, кöні да кыті ветлö налöн пиыс, а лов тіравмöныс майшасисны сы вöсна, кыдзи дзебны ассьыныс грекнысö.

ВОРСӦМЪЯС

Е. ГУЛЯЕВ

А гусьыд он вешйы

Шар колльӧм. Шарсӧ вӧлі вӧрысь вайӧны. Шедӧдасны свал (йӧг). Свалыс коз пуясын быдмӧ, кыддзын овлывлӧ и. Кыдз свалыс ӧн, оз пот. Сэсь вӧчасны шар, гӧгрӧстӧны. Мукӧдыс краситӧны. Сиралӧны на, мед крепыдджык вӧлі.

Чукӧртчам морт дас гӧгӧр ныв да зон ыджыд луд вылӧ. Луд шӧрас тувъялам с в а я (бедь). Сы вылӧ, бедь помас, шарсӧ пуктам-ӧшӧдам. Тшӧтшыд беддьыс да мичаа ӧшйӧ. Юксям, кодлы вӧдитны.

Вӧдитысь лои. Сваясьыс шаг вит ылӧджык каралам гуяс, коклябӧрнад гӧрыштан небыд мусӧ. Быдӧн аслас гу дорӧ сувтӧ. Ӧчередӧн шыбитан палич.

Кодлӧн шарас ликмас да сійӧ кӧ лэбӧ водзӧ, сэк кості ветлӧны паличьясысла. Локтігмозыс быть колӧ вачкыны сваяас. Вачкан паличнас да мунан аслад гу вылӧ. Вӧдитысьыс сэк кості пышйылас шарла да бӧр локтас, пуктӧ шарсӧ свая вылӧ. Дерт, абу любӧ, но нинӧм он кер!

Мӧд морт лыяс да шарас омӧля инмӧ, шарыс сӧмын усьӧ. Сэк вӧдитысь босьтӧ шарсӧ, сувтӧ свая вылӧ кок пӧвнас и лыйӧ шарнас паличас. Веськалас кӧ, кодлӧн палич, сійӧ лоӧ вӧдитысь. А оз кӧ ликмы, бӧр ачыс кольӧ.

Лыян, шар мунас. Пышйӧн мунӧ вӧдитысь шарла, а лыйысьыс паличла. Сэк кості кӧ вӧдитысьыс вевъялас шарсӧ, сваяӧ чуткылӧм бӧрын, пуктыны кодлыкӧ гуас, вӧдитысьыс лоӧ сійӧ.

Кор ставыс лыясны да шарас некодлӧн оз ликмы, колӧ ставлы паличла пышйыны. Сэки вӧдитысьыс босьтӧ шарсӧ да качӧдӧ (киас босьтас да лэпталӧ-ворсӧ). Мукӧд дырйиыс шарыд усьӧ, быгыльтчӧ, и оз удит пуктыны гуас. Сэки кольӧ ачыс вӧдитысьӧн.

Гижӧма Айкиноын
(А. Я. Попова висьталӧм серти)

Вӧвлӧмтор

КЫДЗИ УСТЬӦ МИШӦС СЮМӦД БОРДЙӦН ЛЭБӦДЛІМ

Чукӧртчим нывъяс и зонъяс. Ныв челядь куим-нёль, зон челядьыс нёль-витыд вӧлі. Думайтім сюмӧд борд вӧчны. «Вай карамӧй сюмӧд борд!» Сюмӧдыс на некодлӧн абу. Ме тятьлысь гусьӧн босьті сюмӧд тукыр (гартыш) и нуи налы сюмӧд борд вылӧ. Зон челядьыс кыдзи сюмӧд бордсӧ карасны, ме ог и тӧд. Мыйкӧ тай паськӧдісны да разъяс пукталісны да мыйӧнкӧ вурлісны- корталісны. Устьӧ Мишлы тай киас корталім бордсӧ. Пасьтӧдісны да-й сарай вылӧ катӧдісны Мишӧс. «Мишӧ, лэбзьы, лэбзьы! Кинад тадз лэб-лэб, вӧрӧд!» Миш сійӧ лэбзис сарай вывсьыд. Борд паськӧдіс да муад сӧмын дыпмуні. Миш бӧрдны кутіс, да шуам: «Борднад эн вӧрӧд да-й усин. Вӧрӧдін кӧ, эн усь».

Тайӧ вӧлі кызьӧд воясӧ. Ӧнія челядь, дерт, тӧдӧны, мый вылісяньыд зэв ӧдйӧ лэччан да он удит борднад вӧрӧднытӧ. Сы вӧсна и Устьӧ Мишӧ эз лэбзьы.

Гижӧма Айкиноын

ВЫЛЬ КНИГАЯС

Бӧръя кадӧ Коми книжнӧй издательство лэдзис татшӧм выль книгаяс:

А. Макаренко. **Педагогическая поэма.** Роч кыв вылын. Тиражыс 100 000 экз. Доныс: 7-ӧд номера переплёта книгалӧн — 2 ш. 51 кӧп., 5-ӧд номера переплёта книгалӧн — 2 ш. 24 кӧп.

Я. Рочев. **Долгая зима в Абези.** Повесть. Роч кыв вылын. Тиражыс 30.000 экз. Доныс 14 кӧп.

Повестьын висьтавсьӧ сійӧ гырысь вежсьӧмъяс йылысь, кодъяс заводитчисны ылі коми сиктын комынӧд вояс заводитчигӧн. Тайӧ вӧлі кад, кор Коми муын эз на вӧвны передӧвӧй рабочӧй класса промышленнӧй каръяс, уна лыда школаяс, техникумъяс, вузъяс, жеб на вӧлі карса да сиктса интеллигенция.

Гижӧдын петкӧдлӧма сійӧ кадся сиктса учительлысь сьӧкыд, но зэв колана уджсӧ; сійӧ тышсӧ, коді паськаліс быд ылі пельӧсын населениелысь неграмотностьсӧ бырӧдӧм вӧсна.

Валентин Гринер. **Грань горизонта.** Повестьяс. Роч кыв вылын. Тиражыс 30 000 экз. Доныс 98 кӧп.

Книгаӧ пырисны «Чёрная суббота» да «Грань горизонта» повестьяс. Кыкнан гижӧдас шӧр геройясыс — шахтёръяслӧн карса олысьяс. Повестьяссӧ ӧтувтӧ сійӧ, мый сэні видлавсьӧны нравственнӧй проблемаяс из шом промышленностьын научно-техническӧй революция нуӧдан кадӧ. Кыдзи тӧдса, олӧмас вылыс пырӧ оз кокниа, пырӧ важыскӧд тышын. Сідзи и тані, оз быдӧн пыр жӧ гӧгӧрвоны научно-техническӧй революциялысь коланлунсӧ, и кодсюрӧ век на кутчысьӧны овмӧсӧн веськӧдлан важ методъясӧ. И тышас венӧны найӧ, кодъяс мыджсьӧны уджын выль, научнӧй подув вылӧ, олӧны оз сӧмын талунъя лунӧн, но и видзӧдӧны ылӧдз водзӧ.

А. Кузнецов. **Любить человека.** Повесть да висьтъяс. Роч кыв вылын. Тиражыс 30 000 экз. Доныс 34 кӧп.

Александр Кузнецов — Сӧветскӧй Армия-са офицер. Сійӧ бура тӧдӧ армейскӧй олӧм. И аслас гижӧдъясын радейтӧмӧн висьталӧ 70-ӧд воясса воинъяс йылысь, кодъяс водзӧ нуӧдӧны да паськӧдӧны героическӧй традицияссӧ налысь, кодъяс Великӧй Отечественнӧй война кадӧ фашизмкӧд вир кисьтана тышын дорйисны миян Рӧдиналысь мездлун.

Альберт Ванеев. **Снежная республика моя.** Кывбуръяс, балладаяс, поэма. Роч кыв вылын. Тиражыс 9000 экз. Доныс 69 кӧп.

Книгаӧ пырисны водзті петавлӧм сборникъясысь медбур гижӧдъясыс, а сідз жӧ выль переводъяс, кодъясӧс вӧчисны Москваса, Ленинградса да Петрозаводскса роч поэтъяс.

Выль книгаыс авторлӧн сылы муса Вӧйвыв йылысь, сылӧн вӧръяс да юяс йылысь, йӧз йылысь, кодъяс мичмӧдӧны крайсӧ, гӧгӧрвоӧны збыль бурсӧ да мичлунсӧ. Уна гижӧд сиӧма Великӧй Отечественнӧй война йылысь вунӧдлытӧм темалы.

А. Мишарина, Б. Напалков, А. Некрасов. **Куим сьыланкыв.** Кывбуръяс. Коми кыв вылын. Тиражыс 2500 экз. Доныс 74 кӧп.

Куим том коми поэтлӧн ӧтласа книга. Коми му да сылӧн аслыспӧлӧс мичлун, войнабӧрся томлун, медводдза муслун, верстяммӧм войтырлӧн видзӧдласӧн важсӧ казьтылӧм да аскиа лунӧ сюся видзӧдӧм, ас ног шудсӧ да дойсӧ кылӧм — тайӧ да мукӧд темаяс вылӧ кывбуръяс пыртӧма сборникӧ. Куимнан авторыс уна гижӧны сӧстӧм сьӧлӧма йӧз йылысь, бурас ышӧдысь-кыпӧдысьяс йылысь. Кыпыдлун, томлун, сюсьлун тӧдчӧ том поэтъяслӧн кывбуръясын. Но кывбуръясыс абу куш ӧтарӧ банаӧсь, абу сӧмын долыдпырысь тэчӧмаяс. Ясыда тыдовтчӧ и олӧм вылас стрӧгпырысь видзӧдлӧмыс.

П. Шахов. **Повестьяс.** Коми кыв вылын. Тиражыс 2500 экз. Доныс 93 кӧп.

Книгаӧ пырисны куим повесть: «Ӧксинь тьӧт», «Мыйла олам, мыйла колам» да «Тоня». Гижӧдъясын шӧр геройясыс — сиктса йӧз. Найӧ абу ӧттшӧтшъяяс ни арлыд сертиыс, абу ӧткодьӧсь ни олӧмсӧ тӧдӧм боксянь, ни асланыс видзӧдласъяснас, ни олӧмын сувтӧдӧм могъяснас, но сэк жӧ найӧс ӧтувтӧ ӧтитор: сы йылысь тӧждысьӧм, кыдзи лоны бурджыкӧн да колана-джыкӧн йӧзлы, кыдзи овны, медым эськӧ некодлӧн эз лыб кывйыс шуны — «Он сідзи ов, кыдзи тшӧктӧ олӧмыс...».

М. Лебедев. **Тулыс.** Кывбуръяс, басняяс. Коми кыв вылын. Доныс 10 кӧп.

Тайӧ книгаыс петіс «Школьниклӧн библиотечка» серияын да артalӧма челядьлы гортас лыддьӧм вылӧ.

Корней Чуковский. **Телефон.** Кывбур. Роч кыв вылын. Тиражыс 150 000 экз. Доныс 8 кӧп.

Александр Клейн. **Волшебный камень и книга Белой Совы.** Мойдкыв. Роч кыв вылын. Тиражыс 30 000 экз. Доныс 10 кӧп.

Интересӧй приключениеяс йылысь да зэв чорыд тыш йылысь, кодӧс нуӧдісны йӧз лёк вынъяскӧд, медым шедӧдны право озырлунъясӧн пӧльзуйтчӧм вылӧ,— тайӧ книгаыс, кодӧс лӧсьӧдӧма коми фольклор подув вылын.

Серафим Попов. **Дедӧлӧн медальяс.** Кывбур. Коми кыв вылын. Тиражыс 2500 экз. Доныс 13 кӧп.

Кывбурын висьтавсьӧ сы йылысь, кутшӧм боевӧй туй прӧйдитіс Великӧй Отечественнӧй война кадӧ ӧти коми воин.

П. Образцов. **Как зимовал воробей.** Кывбур. Роч кыв вылын. Тиражыс 100.000 экз. Доныс 10 кӧп.

Кывбур сы йылысь, кыдзи пышкай аслас олӧмын медводдзаысь тӧвйис кӧдзыд войвылын да челядьлы радлӧм вылӧ веніс став сьӧкыдлунъяссӧ.

Г. Турьев. **Зеленый гром.** Ичӧтик висьтъяс. Роч кыв вылын. Тиражыс 15 000 экз. Доныс 12 кӧп.

Книгаӧ пырисны миян Войвывса вӧр-ва йылысь, сэні олысь зверь-пӧтка да черияс йылысь ичӧтик висьтъяс. Гижӧдъяссӧ мичмӧдӧма уна лыда фотоснимокъясӧн.

Н. Куратова. **Вайӧ тӧдмасямӧй.** Висьтъяс. Коми кыв вылын. Тиражыс 3000 экз. Доныс 11 кӧп.

Тайӧ книгаыс сюсь зонка Юра Пыстин йылысь. Юра вильыш, но бур сьӧлӧма, зільӧ вӧчны йӧзлы буртор.

Юра мӧдіс дружитны ас тшӧтшъя лӧнь да тӧлка зонка Женя Синицынкӧд. Тайӧ дружбаыс озырмӧдіс ӧта-мӧднысӧ, крепаммӧдіс да вынсьӧдіс сувтӧдӧм могъяс олӧмӧ пӧртӧмын.

Авторъяслӧн коллектив. **Гори, звезда юности.** Очеркъяс. Роч кыв вылын. Доныс: первой номера бумага вылын печатайтӧм книгалӧн — 22 кӧп., мелованнӧй бумагаа книгалӧн — 43 кӧп.

Книгаыс петіс «Тадзи миянлы сьӧлӧмным тшӧктӧ» серияын. ВЛКСМ Коми областнӧй организациялӧн история йылысь тайӧ выль книгаыс висьталӧ республикаса комсомолиялӧн важся да ӧнія славнӧй делӧяс йылысь. Очеркъясын вӧчӧма зільӧм петкӧдлыны кызьӧд да сизимдасӧд воясся комсомолецъяслысь портрет, сійӧ тышсӧ, кодӧс нуӧдӧны том йӧз Ленинлысь индӧдъяссӧ олӧмӧ пӧртӧм могысь.

Авторъяслӧн коллектив. **Коми АССР в десятой пятилетке.** Статистическӧй сборник. Роч кыв вылын. Тиражыс 3500 экз. Доныс 41 кӧп.

Статистическӧй сборникӧ пыртӧма даннӧйяс сы йылысь, кыдзи сӧвмис Коми АССР ӧкмысӧд пятилетка воясс. Торъя показательяс кузя вайӧдӧма статистическӧй материалъяс и каръяс да районъяс кузя.

М. П. Чукичев. **Коми АССР в десятой пятилетке.** Роч кыв вылын. Тиражыс 5000 экз. Доныс 10 кӧп.

Книгаын петкӧдлӧма, кыдзи сӧвмас Коми республикалӧн экономикаыс да культураыс 1976—1980 вояс чӧжӧн.

Сійӧс арталӧма партийнӧй да сӧветскӧй работникъяслы, пропагандистъяслы, агитаторъяслы да ставлы, кодъяс кӧсйӧны бурджыка тӧдны республикалӧн водзӧ сӧвмӧм йылысь.

В. С. Алексеев. **На переломе истории.** Роч кыв вылын. Тиражыс 2000 экз. Доныс 10 кӧп.

Документъяс подув вылын очеркын висьтавсьӧ сы йылысь, кыдзи вӧлі котыртӧма Ухтаын нефть корсьӧм Сӧветскӧй властьлӧн первой воясӧ, кутшӧм ыджыд тӧдчанлун сетлісны В. И. Ленин да Сӧветскӧй правительство Печорскӧй крайлы да сэтчӧс природнӧй озырлунъяслы, сы йылысь, кыдзи сӧветскӧй йӧзлӧн зільӧмыс отсаліс восьтыны тайӧ озырлунъяссӧ.

С. Х. Сажин, С. А. Манова. **Рост благосостояния населения Коми АССР.** Роч кыв вылын. Тиражыс 2000 экз. Доныс 16 кӧп.

Брошюраын висьтавсьӧ сы йылысь, кыдзи КПСС XXIV да XXV съездъяслысь индӧдъяссӧ олӧмӧ пӧртӧм подув вылын пӧртсьӧ олӧмӧ партия экономическӧй политикалӧн высшӧй могыс — населениелысь олан уровеньсӧ дугдывтӧг кыпӧдӧмыс — Коми АССР-ын.

Авторъяслӧн коллектив. **Наш край родной.** Учебнӧй пособие IV класса велӧдчысьяслы. Роч кыв вылын. Тиражыс 25 000 экз. Доныс 10 кӧп.

Тайӧ книгаыс висьталӧ коми народлӧн история йылысь, крайын зэв гырысь озырлунъяс йылысь, Войвывса вӧр-валӧн мичлун йылысь, республикаса уджаысь йӧзлӧн мудзлытӧм удж йылысь.

Тайӧ книгаяссӧ позьӧ ньӧбны Коми книготорглӧн да потребкооперациялӧн книжнӧй магазинъясысь. а сідз жӧ судзӧдны «Книга-почтаӧн» магазинысь татшӧм адрес серти: Сыктывкар, Южнӧй улича, 7, Книга керка.

Техн. редактор **И. Оплеснин.**

Адрес редакции: 167610 г. Сыктывкар, Дом печати, комн. 26.

Телефоны редакции: 2-47-52 (редактор), 2-51-52 (отв. секретарь).

Сдано в набор 24/VIII-1977 г. Подп. к печати 15/IX-1977 г. Формат 70×108 1/16. Печ. лист. 4. Приведенных печ. листов 5,6. Тираж 6251 экз. Ц02549. Заказ № 5053. Цена 20 коп.

г. Сыктывкар, Республиканская типография Управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров Коми АССР

Лыжи вылын ордйысьӧм кузя
Олимпийскӧй чемпион Н. Бажуков.

Скульптор В. Мамченко.

20 көп.

Индекс 73069

«Войвыв кодзув»

1978-ӧд воын

Журналлӧн редакция дасьтӧ йӧзӧдны гижӧдъяс:

Б. ШАХОВ «Персональнӧй делӧ» повесть
Н. КУРАТОВА «Куим вожа тополь» повесть
В. БЕЗНОСИКОВ «Кыасянь кыаӧдз» повесть
В. ТОРОПОВ «Видз вылын» повесть
Е. РОЧЕВ «Дзолюк» повесть
В. ЛЕКАНОВ «Горш тулыс» пьеса
Н. БЕЛЫХ «Кузь да кӧдзыд тӧлын» пьеса

Выль поэмаяс да кывбуръяс вылын уджалӧны С. Попов, А. Ванеев, В. Попов, Ф. Щербаков, В. Власов, В. Тимин, В. Лодыгин, А. Мишарина, А. Некрасов, В. Напалков да мукӧдъяс.

Висьтъяс, очеркъяс, пьесаяс, серамбана гижӧдъяс дасьтӧны журналын йӧзӧдӧм вылӧ Г. Федоров, И. Изъюров, А. Лыюров, И. Торопов, Г. Юшков, Илля Вась, М. Игнатов, П. Шахов, В. Ширяев, А. Ларев.

Талунъя сӧветскӧй да коми литература йылысь гижӧдъяс йӧзӧдасны критикъяс А. Микушев, Г. Беляев, В. Латышева, В. Мартынов, Д. Конюхов, С. Раевский, Г. Торлопов.

ЖУРНАЛ СУДЗӦДАН ДОНЫС:

во кежлӧ — 2 шайт 40 ур
во джын кежлӧ — 1 шайт 20 ур

Судзӧдӧй да лыддьӧй „ВОЙВЫВ КОДЗУВ“ ЖУРНАЛ